Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Årsskrift 2000

Egnshistorisk Studiecenter

Ulfborg - Vemb

Lokalhistorisk Årsskrift 2000

14. årgang

Udgivet af
Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg - Vemb

Bestyrelsen 1999/2000:
Birgith Sørensen, formand
Kristen Bro, næstformand
Jens Ebbensgaard, kasserer
Inga Yde, sekretær
Johanne Marie Stender, redaktør

Komunalbestyrelsens repræsentanter:
Marianne Gregersen, forvaltningschef
Birgitte Bjerregaard, kulturudvalgsformand

Redaktion:
Johanne Marie Stender, redaktør
Birgith Sørensen
Kristen Bro

Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg Kirkebyvej 8
6990 Ulfborg
Tlf. 97 49 14 07

Tryk og Sats: Hee Offset
ISSN 0903-9074

Tekst Century 751 BT

Oplag: 300

Forsidebillede: Astrid og Valborg med køerne. (Fra artiklen 1900 - 1910)

Indholdsfortegnelse

5 Forord - *Johanne Marie Bækby Stender*

7 1900 - 1910, *Agnete Kristensen*
"Men vi havde det jo godt

15 1910 - 1920, *Anne Juhl Pedersen*
I morgen skal jeg i skole!

21 1920 - 1930, *Jens Andersen*
Min barndoms bondegård

30 1930 - 1940, *Frede Brunsborg*
Minder fra min skoletid

40 1940 - 1950, *Niels Bro*
Barndom i Fyrrerne

53 1950 - 1960, *Hans Edvard Nørregård-Nielsen*
Eja, søde førstegrøde

63 1960 - 1970, *Birgith Sørensen*
Niser, postbude og slagtere....

76 1970 - 1980, *Karen Marie Bennedsgaard*
Min barndom i Vemb

86 1980 - 1990, *Lise Plougmann*
Det er i Thorsminde, jeg har mine rødder....

93 1990 - 2000
Arne Trillingsgaard
Gitte Henriksen
Ester Ruders Damgaard
Heidi Bak
Rebekka Østergaard-Terkelsen
Tobias Fabricius Brietzke

102 *Kristen Bro*
Rudolf Uhre - 70 år

104 Tak

105 Formandens beretning - *Birgith Sørensen*

Forord

Johanne Marie Bækby Stender

Netop i år, hvor vi skriver år 2000, har redaktionen valgt, at Ärsskriftet skal være et tids- og erindringsbillede over temaet: Barn i årene 1900 - 2000.

Det er lykkedes os at få bidrag fra hele vores egn, fra Thorsminde i vest til Vemb i nord.
Vi har lagt vægt på, at man får indsigt i livets små og store tildragelser i forskellige miljøer og erhverv.
Beretningerne er inddelt i årtier, 1900-10, 1910-20, 1920-30 og så videre, indtil de yngste kommer på banen i vores egen tid 1990-2000.

Forfatternes fortællemåde er dejlig varieret, og strækker sig fra prosadigtning over kunsthistorikerens poetiske erindringsglimt, til den ældste fortællers imponerende hukommelse fra barndommen - fortællekunst i bedste stil.
Også aldersmæssigt er der stor spredning, idet den ældste fortæller i skrivende stund er 103 år og de yngste 11-12 år. Fælles for dem alle er, at de i dag allerede selv er historie.

"Om hundred' år er alting glemt", siger en talemåde, men det, der er nedskrevet, glemmes ikke.
Hermed takker vi alle, der har bidraget til Årsskriftet 2000.

Redaktionen

1900 - 1910

"Men vi havde det jo godt"

Agnethe Kristensen, Ulfborg, fortæller om sin barndom i Thorsted
Interviewet af Kristen Bro

I 1900 flyttede far og mor til Fejsøhus. Det ligger i Thorsted sogn i hjørnet ud til Vind og Nr. Omme sogn. Det var noget bart det hele, men de havde modet til at begynde. Far er født i Thorsted, og mor er født på Drejø, en lille ø nede i Svendborgsund. Hun kom herover at tjene, fordi min morbror gik på Staby seminarium. Der er det, hun træffer far, men der går så nogle år. Far rejser til Amerika i tre år, og der holder de så forbindelsen vedlige i de år. Da han kommer hjem - det var lige før jul - får de ring på, og så holdt de bryllup i august1890.

Vi blev 9 søskende, hvor jeg var nr. 4 . Jeg er født i Rødsten i Thorsted i 1897, men de yngste er født i Fejsøhus. Manden, der boede i Rødsten, ville leje det ud, så de forpagtede det. Det var nogle gode år, de havde på Rødsten. De havde det godt og fik gården i en god gænge.
De havde nok regnet med at kunne blive der, men da de 10 år var gået, så ville ejeren Chr. Vestergaard flytte tilbage igen fra Rindum, hvor han var flyttet hen. Jeg ved ikke hvorfor han ville tilbage, men da var gården i temmelig god stand. Den skulle afleveres med alt, hvad der var der, og så stod de uden nogen ting.
Det gamle Fejsøhus var brændt. Det blev flyttet og bygget op igen på bar bund, så det var ret nye bygninger, men noget billigt byggeri, men far og mor tog jo fat og havde mod på det, og de skulle jo i gang. Det var rigtig simple bygninger med trælade, der

Agnethe - godt 30 år gammel

bare var muret op i en fart, men vi kunne bo der, og vi boede der jo.
Mor kom jo fra Drejø, og hun var vant til at have træer og blomster omkring sig, så det var det første, vi begyndte med, at plante - især mor for hun kunne ikke leve uden at have blomster omkring sig, og hun var ualmindelig god til at få os børn til at hjælpe. Det gik som en leg, og det var både

ude og inde, alt gik som ved leg. Der var mor enestående med de trange kår, vi havde. Jeg vil ikke sige, at vi var fattige, men det var meget små kår. Efterhånden kom der lidt gang i det.

Tørvegravning

Det var jo tørvejord. Fejsøhus ligger på tørvejord, og selv hvor vejen går, har der været kastet tørv, så vi en tid måtte køre helt udenom. Det var tørv, der når de var tørret, var som kul. Når far havde gravet dem op, og de var kørt ud, skulle vi skære dem, og det var som fedt, vi skar i. Der blev kastet mange tørv, og det rygtedes jo, at de var gode, så far kørte mange tørv både til Ulfborg og Ringkøbing og solgte dem for en billig pris, når man tænker på det arbejde, vi havde haft med dem. I den slags arbejde var vi børn jo også altid med. Til at begynde med blev de kørt ud på tørrepladsen på en trillebør, men senere blev de kørt ud på en slæber, som vi kaldte den, med en hest for, men da var der allerede gået mange år. Det var vigtigt arbejde, for det var jo det, der skulle give en lille kontant skilling.

Vi havde et par køer og et par får til at begynde med, men det blev sat op lidt efter lidt, men der var jo ingen korn næsten, vi kunne gå mellem stråene, det var jo det bare sand. Efterhånden fik det vel også lidt gødning. Det blev langsomt bedre og bedre, og vi havde det godt derude. Vi havde en lykkelig barndom, selv om det havde været hårdt mange gange.

Forældrene, Susanne og Hans Kristian Kristensen, på vej i by i stadskøretøjet. Børnene Frode og lille Tage i forgrunden. I baggrunden ses den gamle trælade.

Skoleundervisning i hjemmet

Vi gik i skole derhjemme. Det var mest mor, og det var mest om formiddagen. Hun fortalte for os, og vi skulle skrive diktat. Mor var selv så ualmindelig god til at skrive breve. Det var måske fordi, hun var kommet herover, så hun skrev til veninder og familie derhjemme, og så skulle vi også sende et lille brev med.

Efterhånden fik vi jo lært at skrive diktat og genfortælling, og mor fortalte bibelhistorie for os. Far var lige så godt med i det, men det foregik på en lidt anden måde. Når vi var ude at hjælpe med at skære hakkelse og den slags, så kunne far godt sætte sig på en halmbråd og fortælle en hel masse for os. Vi skulle også lægge sammen og trække fra og regne med de gamle mål. Det var jo alen og tommer og kvint, og hvad det ellers hed, men det tror jeg mine brødre, især Frode, fik mere ud af. Når far så kom ind om aftenen - vi havde et stort verdenskort - så fugte vi ham på hans rejser gennem Amerika, igennem alle stater med alt hvad han oplevede som blind passager, og som jernbanearbejder - ja, han havde oplevet utrolig meget, og vi græd jo sommetider, for det var ikke så morsomt altid, når han var i fare langt inde i landet. Vi fik lært mange af navnene på de stater, men dem kan jeg nu ikke huske længere.

Det var mest geografi og regning, far underviste i, ellers var det mest mor. Så var der også mørkningen, hvor vi sad omkring kakkelovnen og så på ilden gennem marieglasset. Mor fortalte for os. og så sang vi. Mor var vældig god til at synge. Om julen var det julesangene, men ellers var det mest sange, mor havde lært i Silkeborg. Mor var i Silkeborg i de tre år, far var i Amerika. Hun arbejdede på et højskolehjem, hvor de unge seminarister boede. Hun havde det skønt mellem de seminarister, og der lærte hun mange sange, og det var nok der, hun kom til at holde så meget af sangen.

Søndagene var højtidsstunder. Da hjalp vi hinanden med arbejdet med dyrene, og så kom vi i rent tøj med stivede forklæder, og hvad der hørte sig til. Så drak vi kaffe, og så sang vi inde i stuen. Senere, da det groede lidt til i haven, og vi fik et lille lysthus, så skulle vi jo ud og sidde om sommeren. Det var nogle lykkelige tider.

Grunden til at vi blev undervist hjemme var dels den lange skolevej og det, at der ingen fast skole var. Vi havde over tre kilometer til skole, og det var ikke engang rigtig vej, men meget af vejen bare nogle spor gennem heden. Det var omgangslærere, og det blev holdt i en stue et sted, og så må far og mor vel have troet så meget på sig selv og stolet på, at de kunne gøre det ligeså godt som disse omgangslærere. Vi skulle en gang om året til eksamen, der hvor der blev holdt skole, og far og mor var jo med. Vi var selvfølgelig lidt beklemt, lidt " fjale", som vi siger, for vi var jo ikke vant til at komme mellem så mange, men det gik nu godt nok. Med at læse og skrive var vi nok foran de andre og måske endda mere frimodige til at fortælle. Vi var jo vant til at få fortalt. Vi holdt et blad, der hed "Frem". Den kunne vi tidligt læse i, og det var spændende, selvom vi nok ikke forstod det hele.

Ud at tjene

Da jeg var syv år, kom jeg ud at tjene. Da kom jeg ned til en hegnsmand i nærheden af Thorsted. Der var jeg i to somre, tror jeg nok. Der længtes jeg utrolig meget, men jeg havde det da ellers godt nok sådan set, men så en gang kom plantøren fra Hoverdal over, og han skulle jo nok inspicere. Så skulle jeg holde hans heste - blankpudsede

Søsteren Astrid med de koblede køer.

heste. Jeg kan se dem for mig endnu med blankpudset seletøj. Plantøren selv var i uniform med blankpudsede knapper og kasket med kokarde. Jeg skulle så stå derude og holde hestene, og det var da skønt at stå der og holde sådan nogle flotte heste. Så da han kom ud indefra og skulle køre, så gav han mig 25 øre i hånden. Det havde min madmor set inde fra køkkenvinduet. Jeg var jo lykkelig over den 25 øre, det var mange penge dengang, og jeg kom ind og viste dem. Så tog hun dem. Hvis der er et menneske, jeg har hadet, så er det hende . Det har jeg aldrig kunnet glemme, aldrig. Jeg kom hjem og fortalte det, og jeg græd selvfølgelig mine modige tårer. Det var hårdt.

Manden var ellers vældig rar. Han vidste måske slet ikke det her. Der var et par køer, jeg sommetider skulle trække så langt op i heden, at jeg kunne se hjem, og det gjorde det ikke bedre. Så skulle de være deroppe om dagen, og jeg gik jo og kedede mig.

Når vi var derhjemme om vinteren, var vi sommetider ude at plante. De voksne lavede planterillen, og så stak vi børn planten ned. Det var ude ved røde bakke. Det må nok have været statens. Jeg mener at kunne huske, at de voksne fik en krone om dagen og børnene 50 øre, men jeg er nu ikke helt sikker.

Da jeg blev 8 år, kom jeg til at tjene i "Fuglsang" i Vind, hvor jeg tjente to somre. Da gik jeg godt nok i skole i Stråsø en dag om ugen, men jeg kan ikke huske det mindste derfra, men det var jo en fridag, når man skulle i skole. Det eneste, jeg

husker var, at læreren sagde, at hvis vi kunne skaffe prospektkort med kirker på, så fik vi en lille belønning. Det var der også nogen, der gjorde, men jeg havde da ingen kort. Ellers husker jeg intet. Jeg har sikkert også været træt og søvnig.

I "Fuglsang" havde jeg det godt. Jeg vogtede mest køer og gæs. Vi havde jo åen ved siden af, og gæssene ville altid over åen og over i kornet på modsatte side. Så skulle jeg over broen og have dem jaget hjem. Når jeg så kom tilbage, var de på vej derover igen.

En gang jeg skulle trække et par kvier, der var koblet sammen, kom de ned i åen for mig. Jeg løb jo grædende hjem, men der skete ingenting. De svømmede bare og kom op et andet sted, men det var en grim forskrækkelse. Jeg hjalp også med at rive, når vi bjergede hø, med at samle kartofler og den slags ting. Får passede jeg også og alle dyr gik jo løse, men de var gode ved mig, og jeg havde det godt der.

Da vi blev ældre, fik vi rigtige pladser, og det vi tjente, kom vi hjem med. Det blev nu mest til et par træsko eller uld til et par strømper eller sådan noget. Vi fik jo føden ude, og det var vigtigt, selv om vi aldrig havde sultet hjemme, slet ikke, men kosten skulle jo til. Det voksede da med årene op derhjemme omkring, og mor kæmpede med det. Det betød så meget for hende, men hun var nu god til at holde humøret oppe. Jeg tror, at det kneb sommetider for hende, men så holdt hun det i alt fald for sig selv. Når hun sad om aftenen og om natten og stoppede og lappede ved en lille lampe, så faldt hun i søvn og lå sådan en fem ti minutter, og så begyndte hun igen. Jo, hårdt har det været.

Køerne vandes ved tørvegraven. Den store dreng er Frode.

Den søde juletid

Men julen var en skøn forventningstid, åh, som vi ventede efter jul. Der var mange, mange forberedelser. Det første jeg husker var, at vi skulle med far ud at finde et juletræ. Vi havde en lille plantage selv. Så skulle vi have gennemset det gamle julepynt, om der manglede noget. Så måtte vi jo have det lavet. Længe før var der julebagningen. Vi havde en vældig stor ovn i bryggerset. Den skulle varmes op med lyng og måske også lidt kvas. Mor lavede jo dejen dagen før i en stor balje, og det blev til tolv store rugbrød. Jeg husker hun svedte, så det haglede ned ad hende, når hun æltede. Næste dag slog hun brødet op, mens far ildede ovnen, og hun tog en stor klump dej fra til surdej, som der blev drysset salt på, så den kunne holde sig til næste bagning. Det tog lang tid at ilde ovnen, og far blev meget varm, husker jeg, og det skulle foregå indtil "den sorte mand" gik af ovnen. Så lagde mor sigtebrød.

Når ovnen så var færdig, blev asken skrabet ud. Derefter blev den tørret af med en våd klud eller svaber, var det vist, for at tage det sidste støv og aske. Så kom far med en skydsel, en lang træstang formet som en plade i enden. Den blev smurt ind i mel, før mor satte brødet på, så det kunne slippe, når far satte brødet ind i ovnen. Når rugbrødene var kommet ind blev der lukket og klinet lidt omkring, og så gik der omkring et kvarter, så måtte sigtebrødene komme ind. De stod omkring en times tid - rugbrødene skulle stå tre timer inden de var bagt. Ind imellem havde vi lagt dej til pebernødder, skåret dem og lagt dem på plade. Når sigtebrødene så kom ud, kom pebernødderne ind. Det var et stort arbejde. Julebagningen var en stor ting.

Jeg husker, at mor bad en bøn for bagningen, at det skulle lykkes det hele, for der var jo brød til os i mere end en måned, tænker jeg. Det var brød, der vejede over 8 pund. Når de kom ud, blev de lige gået efter med en klud under bunden, lige til at tage det sidste aske, før de blev stablet op mod hinanden til afkøling for til slut at komme ned i kælderen.

Juletræet måtte vi selvfølgelig ikke se, før det blev tændt, og det var jo et festligt øjeblik, men lige forinden vil jeg fortælle om lampen, for da var vi kommet så vidt, at far syntes, vi havde råd til en petroleumshængelampe. Den havde vi fået købt, og vi børn gav også en ganske lille skærv, og den blev gemt oppe på loftet, hakkelsesloftet. Så juleaftenseftermiddag troppede vi op hos mor. Hun vidste jo ingenting, og vi kom derind alle sammen, og vi sang:

Tinge-linge-later, tinsoldater
blymatroser, bom bom bom
se til højre, se til venstre
hele regimentet drejer om.

Det sang vi, da vi gik ind til mor, og hun blev så overvældet, at det var helt rørende. Der var ellers slet ikke noget med julegaver.

Det skete også, da de ældste var blevet større og kom hjem til jul, at far hentede nogle halmbrodder ind på stuegulvet, og der sov vi så alle sammen. Vi havde jo ikke plads ellers. Vi lå med puder, kørekapper, tæpper, og hvad vi ellers kunne bruge. Jeg tænker også, at vi lå i tøjet. Det kan jeg nu ikke huske. Der var en søster, der havde en lillebitte lygte, vi kunne lige se et lille skær fra den. Lyset blev jo slukket og alt var mørk. Så var vi alle samlet om morgenen, friske og glade. Den slags husker jeg også som en stor oplevelse.

Københavnerdrengen der kom og foto-

Far, mor og 6 børn samler kartofler op.

graferede
Mens far og mor var på Rødsten, havde de en københavnerdreng, der hed Vilhelm Jensen. De havde haft forbindelse med ham gennem årene, men så læste de i en avis, at en ung mand havde bedrevet et eller andet skidt derovre. De vidste godt, at han var kommet i smedelære derovre. Så forhørte de hos hans mester, om det var ham. Det var det så ikke. Han var i Grønland. Far og mor havde ikke haft forbindelse med ham i de år, han var på Grønland. Da han så kommer hjem og sætter sig i forbindelse med sin gamle mester, kommer han til Fejsøhus. Det er ham, der har taget disse billeder i 1909. Han er væk for mange år siden. Hans børn har besøgt os her. Nu er de også væk.
Mor døde i Fejsøhus i 1941. Så gik det sådan, at Staten købte det hele ude omkring os, så vi blev afskåret fra at levere mælk, og min bror Håkon havde købt ejendom andetsteds. Det var nok ellers meningen, at han skulle have haft det. Så solgte far og flyttede til Ulfborg. Det skulle de have gjort længe før. Mor var meget skrøbelig de sidste år og det lå jo langt ude. I deres ungdom var de meget udadvendte og higede efter at høre og opleve noget, ja de tog til møder helt i Holstebro. Thorsted nordre sogn var jo så fattig, så fattig. Jeg tror, de var fattige alle sammen.
Udover landbruget ernærede de sig ved at plukke lyng og sælge til bagerne som brændsel og al den slags småtjanser. Nogle af dem slog sig på flasken. Så kunne de gå til Ulfborg for at købe en pot brændevin. Så så det lidt lysere ud for dem nogle dage. Far så mere fremad, og især gennem husmandsforeningerne lagde han et stort stykke arbejde i et forsøg på at forbedre forholdene for folk på disse små fattige

ejendomme. Jeg tror også, far og mor har ydet et stort arbejde udadtil udfra de muligheder, de havde. Jo de var foregangsmennesker. Jeg flyttede med far til Ulfborg i 1942.

1910 - 1920
I morgen skal jeg i skole

Birgith Sørensen
Frit efter interview med Anna Dorthea Pedersen

Sommersøndage var vi engang imellem på udflugt til havet. Så blev hestene spændt for charabancen, som havde agerstole både for og bag. Den kunne rumme en del mennesker, så vi havde også gerne et par naboer med på disse udflugter. Vi gjorde som oftest holdt ved Fjand Badehotel, der spiste vi vores medbragte mad, og der blev som regel også købt kaffe på hotellet.
Og så var vi børn ved vandet og finde hulsten, som vi skulle have med hjem til vores samling. Hulstenene satte vi en snor i, og så legede vi forskellige lege med dem. Legetøj havde vi ikke så meget af, det var mest hjemmelavede ting og et par dukker, fortæller Anna Dorthea Juul Pedersen.
Hun er født den 18 oktober 1908 på Østermark i Staby. Hun er datter af sognefoged og landmand Milter Christian Sørensen og Karen Hansen Nørgaard. Hun er den yngste af 5 søskende: Maren 1891 - Hans Anton 1892 - Sigrid 1896 - Theodor 1903 - og Anna Dorthea 1908.

Karen Sørensen med datteren Anna Dorthea

Der kom mange mennesker hjemme hos os som havde forskellige ærinder hos sognefogeden. Og når der var husspektakler og slagsmål blev der også sendt bud efter sognefogeden, som fungerede som en slags lokal betjent. Det var både spændende og lidt uhyggeligt, når far tog af sted efter den slags. En nat var der en indbrudstyv oppe i Kjærgaard. Tyven skulle transporteres til arresten i hestevogn, men han var fifi og sprang af vognen og flygtede. Den episode gav anledning til en del god og fantasifuld snak i sognet. Far har nok heller ikke syntes det var så sjovt.
En gang om året kom alle folk for at betale skat, amts stueskat, så var der en kommen og gåen.

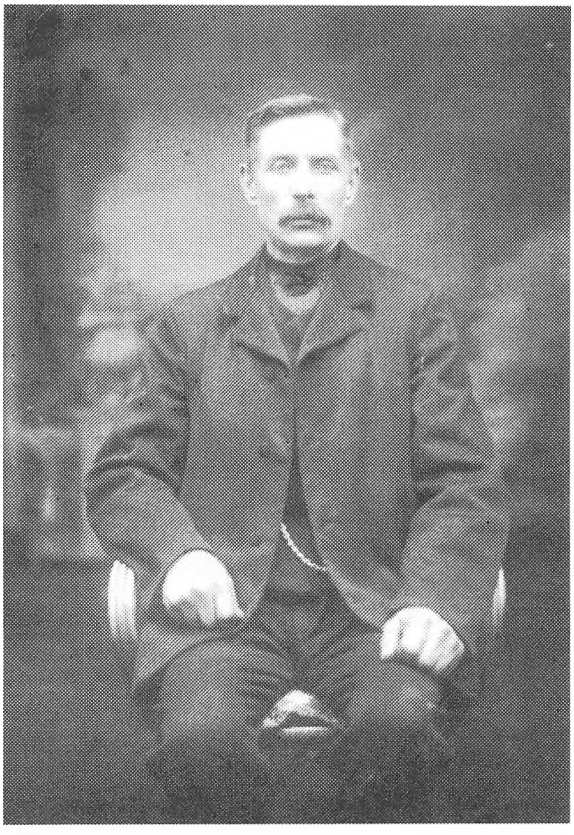

Milter Chr. Sørensen

Min mor var syg, hun havde basedow. Hun døde sommeren 1914, da jeg var 5 år. Jeg kan huske, at jeg lå inde i stuen, da Karen Esager kom, og jeg fik at vide, at min mor var død. Jeg blev sendt om til naboen, da hun skulle i kisten. Der legede jeg med deres børn Dagmar og Estrid. Vi løb rundt og havde det sjovt, men skyldfølelsen greb mig. Jeg tænkte, at det var forkert at have det så sjovt, når min mor var død.
Kisten stod i vognporten indtil begravelsen. Der var stor begravelse, begravelsesgæsterne kom til middagsmad hjemme hos os. Per Brøde lavede maden, han var berømt for sin kogekunst, som han rejste rundt med som "kogekone". Det var et dejligt sommervejr, så vi kunne sidde ude. Da vi havde spist, blev kisten sat på den store vogn, og så kørte vi til Staby Kirke, hvor mor blev begravet.

Mine to voksne søstre, Sigrid og Maren, stod for husholdningen, og min bror Hans var karl. Der var jo nok at se til, vi havde 12 køer, dem hjalp jeg til med at passe om sommeren. Vi havde også får. Ulden kom på Ulfborg Uldspinderi og blev lavet til stof. Der kom så en rejsesyeske, som syede tøj til os og reparerede og syede om. Vi manglede ingenting, men der var en del fattige i sognet, børnerige familier med 16 - 18 børn. Vi blev opdraget til at vise hensyn til de fattige. Da krigen kom blev brød meget dyrt, så der blev samlet korn ind, som blev malet til mel på møllen og lokale bagerier bagte brød, som så blev delt ud.
Far var en mådeholden mand, men det hændte at det lykkes os at tigge et par ører til lakrids. Også når vi var i Ulfborg og handle i Vareindkøbsforeningen, hændte det at vi fik et stort kræmmerhus med bolsjer. Far var nok streng og alvorlig, men han gik ikke og skældte ud tidlig og silde, han slog os heller ikke - ja, lige bortset fra den gang min bror Theodor var løbet ned til fjorden uden lov, da vankede der.
Vi boede jo ikke ret langt fra fjorden, der var vel ca. 1 kilometer derned. Om sommeren badede vi der, og om vinteren løb vi på skøjter. Det var træskøjter som skulle bindes på foden.
Vi havde ikke toilet, så når vi skulle på wc, satte vi os bag køerne, også når det var aften og mørkt, men jeg var ikke mørkeræd, jeg var i det hele taget ikke sådan bange for noget.

1. Verdenskrig
En månedstid efter at min mor døde, kom 1. Verdenskrig. Min bror Theodor og jeg var, som så ofte før, i Mejeribyen med den

Østermark

Hans Anton Sørensen

stor indkøbskurv for at handle hos Ib Ibsen. Da vi kom hjem, var huset tomt der var ikke et menneske at se nogen steder. Det kunne vi ikke forstå, men det viste sig, at alle de voksne var ude med indkaldelser til mænd som skulle indkaldes til sikringsstyrken. Min far var lægsmand, så det var ham, der skulle sørge for indkaldelserne.

Vi mærkede ikke så meget til krigen, selvom der var en del varer der var rationeret. Det var også min far der stod for udleveringen af rationeringsmærker.

Det der berørte mig mest ved krigen var, at min bror Hans blev indkaldt. Han var kystartillerist ved Kastrup Fort i 2 år, 1915 til 17. Jeg holdt utroligt meget af Hans, han var altid så god ved mig. Når han kom hjem på orlov, havde han altid en gave med til mig. Engang kom han med et lille hvidt skab med skuffer, den var jeg meget glad for.

Og engang skulle han skyde til måls for kongen. De havde fået en ny kanon på fortet, og den skulle Kong Christian den 10. se i funktion, men desværre skød han forbi 3 gange, så kongen til sidst havde sagt, at de hellere måtte indstille skydnin-

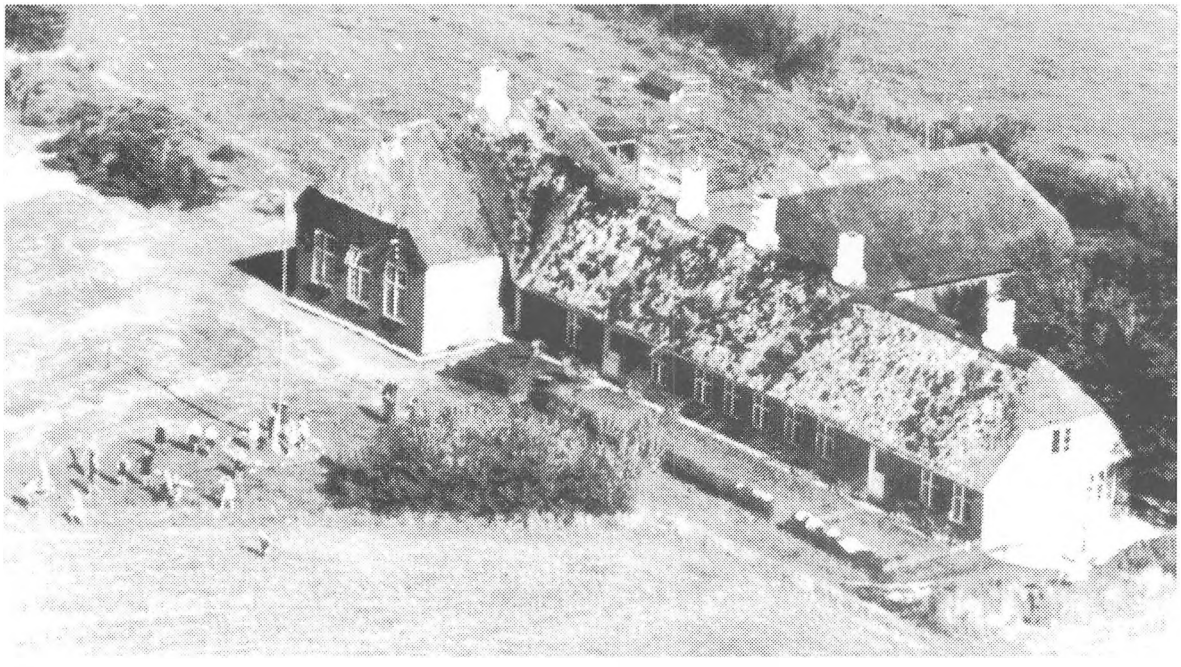

Staby Nørre Skole

gen og spare på krudtet. Jeg syntes selvfølgelig, det var synd for ham, at han havde skudt forbi, lige som jeg syntes, det var synd for ham, at han kom i fængsel på vand og brød, fordi han havde drukket en øl på kasernen.

Skolen

1 maj 1915 begyndte jeg i skolen, Staby Nørre Skole. Dagen før løb jeg foran min søster og dansede imens jeg sang : *I morgen skal jeg i skole! I morgen skal jeg i skole!* Jeg kunne næsten ikke vente, jeg glædede mig utroligt meget.

Skolen var en gammel bygning med to skolestuer og lærerbolig. Der var en lærerinde og en lærer. Jeg begyndte i lille klasse hos lærerinden, som hed Ane Høj. Jeg gik i skole fra 8 til 12.

Der var tre klasser: lille, mellem og store klasse. Man gik 2 år i lille og mellem klasse og 3 år i store klasse.

Skolevejen var ikke så lang, vi fulgtes i flok fra vores del af sognet. Om sommeren gik vi i små sko og om vinteren i træsko, og når der var meget sne, havde vi snesokker på for at kunne være tørre om fødderne. Vi havde kludesko med til at have på inde i klassen.

Om vinteren gik vi i skole fra 9 til 4 med en times middag. Jeg kunne nå at løbe hjem og spise middagsmad, men hvis det var snevejr og grimt føre, havde man jo madpakke med.

Vi begyndte altid dagen med sang og morgenandagt. Klasserne blev så delt mellem lærerinden og læreren. Lærerinden havde lille klasse om sommeren og både lille og mellem om vinteren. Læreren havde mellemste og store klasse om sommeren. Store klasse gik jo kun i skole en dag om ugen fra 8 til 12 om sommeren, og da brugte vi meget af tiden til boldspil, men vi havde også religion og dansk. Sommerferien var

altid fra 1. august til 1. september, så vi kunne hjælpe til med høsten, der var også mange drenge der var ude at tjene som jorddrenge.
I al min skoletid havde vi Lebech, som lærer og ham var vi meget glade for, han var dygtig, og han havde humor. Han var gift og havde 4 børn. Der var landbrug til skolen med køer og to små heste. I nærheden af skolen lå forsamlingshuset, der havde vi om vinteren gymnastik 2 timer om ugen. Der var ingen varme, så det kunne være meget koldt. Forsamlingshuset lå i udkanten af en lille plantage, der legede vi meget i frikvartererne. Der var ingen klokke, der ringede ind, så frikvartererne var ikke altid lige lange. Degnen, som vi sagde, bankede på ruden med sin lommekniv, når vi skulle ind igen. Degnen, Lebech, havde fødselsdag den 2. februar, og det glædede vi os meget til. Vi samlede ind til en gave, som de ældste travede til Ulfborg for at købe. Om eftermiddagen før pyntede vi skolestuen med grønt og flag. Vi fik chokolade og hvedebrød, og så blev bordene flyttet til side, så vi kunne danse - der var altid én der kunne spille på violin. Ja, det var en stor dag, degnens fødselsdag.
Jeg var i det hele taget meget glad for min skoletid.

Stedmor

Da jeg var 7 år, fik jeg en stedmor, min far giftede sig med enken fra Øster Bennedsgaard. På en måde var det spændende, for hun havde tre børn, og der var en pige, Anne, som var næsten jævnaldrende med mig. Og da mine søskende var meget ældre end mig var jeg jo næsten enebarn, og nu fik jeg pludselig søskende på min egen alder. Stemningen var nu ikke alt for god imellem mine voksne søskende og stedmor. Jeg var heller ikke altid så glad for hende, jeg syntes hun gjorde forskel på os, at mine stedsøskende blev forfordelt.
Da min stedmor kom til gården, fik min stedsøster Anne og jeg hver en stor dukke med seng til, og der blev syet dukketøj hos en syerske. Jeg tror hun forsøgte at gøre et godt indtryk på mig, og dukken var bestemt også dejlig.

Der var ikke noget med fjernsyn, radio og grammofon og den slags, vi måtte underholde os selv. Da vi blev lidt ældre, fik Anne og jeg et stueorgel. Vi gik op til Mejeribyen til Dagmar Nielsen for at lære at spille.

Anna Dorthea Sørensen

Biler var et sjældent syn. Jeg husker endnu, da jeg så den første bil og oven i købet fik en køretur i den, det var en oplevelse. Det var Rørsgaard, som ejede Pallisbjerg, der havde et ærinde hos far, han skulle videre til Peder Graversen i Sønder Staby, så stedmor fik det ordnet sådan, at vi fik lov at køre med. Rørsgaard boede ikke på Pallisbjerg, faktisk stod det tomt. Det hændte, at vi børn lånte en nøgle hos én, som boede i sidefløjen, og så løb vi rundt og legede i hovedbygningen, det syntes vi var vældigt.

Der var nogen, der havde en mølle på huset, det havde vi ikke, så vores korn blev kørt op til Staby Mølle, hvor Peder Ibsen var møller. Ibsen gik med kalot, han var blevet såret under krigen i 1864. Det var lidt spændende med den kalot, hvad der gemte sig under den var overladt til fantasien. Jeg ville selvfølgelig gerne med, når der skulle køres til møllen, så fik man jo en køretur.

Vi havde en stor ovn, hvor der blev bagt rugbrød til lang tid af gangen. Når der skulle bages duftede det i hele huset af rugbrød og travlhed. Det hændte, at brødet blev lidt muggent, men det blev bare skåret af, man var jo nøjsom, alt blev taget med, mad blev meget sjældent smidt ud.

Jeg havde en farbror, der var mejeribestyre på Sjælland. Det var en storhed, når farbror og hans familie kom på besøg, så skulle der diskes op. Vi børn sad ikke med ved bordet, børn var henvist til et tilstødende rum eller køkkenet. Der blev ikke taget hensyn til os som man gør i dag, vi lærte at vise de voksne respekt.

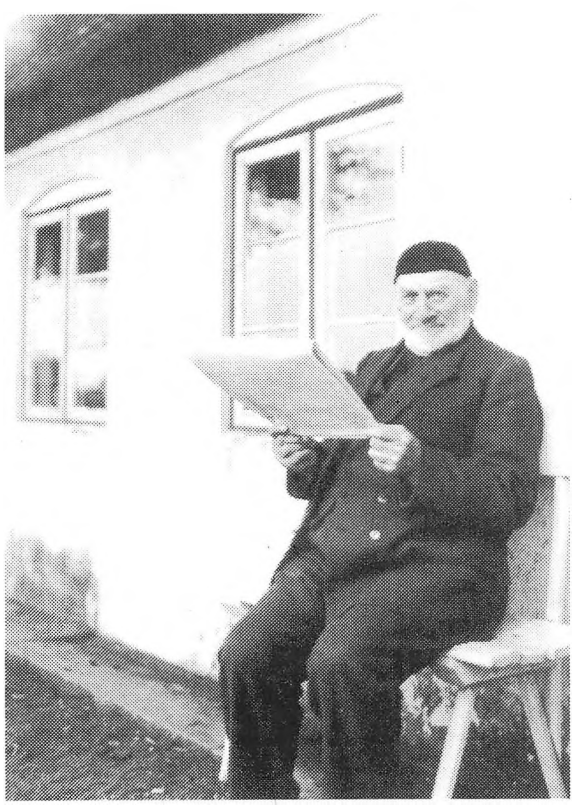

Møller Peder Ibsen

1920 - 1930
Min barndoms bondegård

Jens Andersen, Husby

I Husby sogn, i Ringkøbing amt, ved vestsiden af Husby sø, ligger gården Pradsgaard. Der blev jeg født den 9. marts 1917. Mine forældre har fortalt, at der var en forrygende snestorm den dag. Jordemoderen boede kun 2 km fra gården. Hende hentede min far i kanen, og det skulle gå stærkt, så han kørte tværs over markerne. Da han havde fået jordemoderen velanbragt i kanen og var på vej mod hjemmet i stærk fart, var uheldet ude. Den ene kanemede kom op på et markdige, hældningen blev for stor, kanen væltede, og min far og jordemoderen trillede ud i sneen, men om det var med jordemoderen ovenpå, fortalte de ikke noget om. Jeg var barn nummer to, min ældre søster var ikke et år gammel, da jeg blev født, hun var født den 15. marts 1916, så vi var lige gamle i en uge, hvad der afstedkom en del drillerier.

Noget af det første jeg husker, var en særlig begivenhed. Jeg havde i november 1918 fået en lillesøster. Sommeren 1920 havde vi en hjorddreng, der hed Peder. Han var meget glad for min lillesøster, der hed Karen. Han var god til at underholde hende og havde lavet en slynge ude i laden, hvor han med hende gyngede frem og tilbage. En dag han med hende på armen ville gå fra stuehuset, gennem kostalden til laden, gled og faldt han i en kolort, der lå på gangen. Karen slog hovedet mod kantstenen i grebningen. Han fik hende samlet op og kom ind til mor med hende, hun klynkede men blev vasket og lagt i seng. Det var sidst på eftermiddagen, hun faldt straks i søvn og sov godt, da mine forældre om aftenen gik til ro. Midt om natten vågnede min mor med en fornemmelse af, at noget var galt. Hun så til sin lille pige og kunne straks konstatere, at hun var død. Om morgenen blev der sendt bud efter lægen for om muligt at konstatere dødsårsagen. Det kunne lægen ikke gøre med sikkerhed, men han underrettede politiet, det syntes mine forældre var aldeles unødvendigt. Politiet kom og tog den arme hjorddreng i skrap forhør til mine forældres store forargelse, da han jo var ganske uskyldig i det skete.

Når mine forældre senere omtalte Karens død, kom de altid ind på det med de store og små forbrydere, de små fanger man, de store slipper man fri.

Næsten på samme tid sad en klitbonde på kroen i Ulfborg og svirede, drak kaffe og brændevin, små sorte kaldte man dem. Klitbonden var under drikkeriet blevet uvenner med en af kroens gæster. Da de begge ved lukketid forlod kroen, skulle de samme vej, men ham jeg kalder gæsten gik ad en omvej til sit hjem af frygt for at blive kørt ned af klitbonden, som var berygtet for sin vilde kørsel med hestevogn, når han havde drukket, Da klitbonden kører ud fra kroens rejsestald, gir' han hestene pisken og kører med stor fart ud ad vejen. Han ser da en person i vejsiden og tror, det er hans

Karoline og Niels Kristian Andersen med deres 6 børn, stående f. v. Poul, Jens, Anna Margrethe og Børge, mellem forældrene Jørgen og Hans. 1936.

uven fra kroen og styrer sine heste lige mod personen, som blev spiddet på stangen mellem hestene. Personen var en kone, som gik i fredeligt ærinde, og hun blev dræbt på stedet.

Ulykken blev af politi og dommer erklæret som hændelig og skyldspørgsmålet henlagt. Det var det samme politi, der var i mit hjem i anledning af min søsters død. Under kaffen, som man altid fik dengang, diskuterede mine forældre ulykken med politiet, hvor de gav udtryk for undren over, at klitbonden slap så let. Politibetjenten sagde da ordret: "Jeg fik sgu ondt af den stymper til klitbonde". Senere hørte mine forældre, at politibetjent og dommer hver havde fået et slagtelam af klitbonden.

Min døde søster blev lagt i en fyrretræskiste, der var malet, som om det var egetræ. Kisten stod i vognporten indtil begravelsen. På begravelsesdagen blev den sat på fjedervognen. Mine forældre, min storesøster Anna Margrethe og jeg kørte med heste til Husby kirke, hvor begra-

velsen fandt sted. Da den lille kiste var sænket i jorden, trådte min far og tre andre mænd af følget hen til graven, hvor der stod fire skovle. De kastede nu graven til, mens følget så på.

Redningsvæsen og bjergelaug

Øst for min fødegård Pradsgaard ligger Husby Sø, mod syd ligger Vedersø, Vest Stadil fjord og Ringkøbing Fjord, som er Danmarks største fjord. Mod vest ligger Vesterhavet, ca. tre km fra gården. Mod nord ligger Nissum Fjord hvori Storåen har sit udløb. Der var vand til alle sider, så vi børn blev hele vores barndom advaret mod faren ved vandet, at vi ikke skulle lide druknedøden, hvad heller ingen af os gjorde. Når der i min barndom blev tågevejr, hvad der ofte blev, og når havgusen kom trimlende ind over land, kunne vi høre dampskibenes sirener ude på Vesterhavet. Det var uhyggeligt, syntes vi.

Ude ved Vedersø Klit lå redningsvæsenets hus, hvori opbevaredes redningsbåd og raketapparat til redning af strandede skibes besætning. Det skete flere gange, at der strandede et skib. Det gik da som en løbeild gennem sognet - alle måtte af sted til havet for at se, hvad det var. Besætningerne blev i min tid altid reddet. Var havet nogenlunde roligt, sejlede redningsbåden ud til det strandede skib og bragte mandskabet iland. Var søen så oprørt, at båden ikke kunne gå ud, brugte man raketapparatet.

Det var spændende, om Svitsers bjergningsfartøj kunne trække skibet af grunden. Kunne det ikke det, skulle lasten bjerges af bjergelauget, som bestod af gård- og husmænd i den nærmeste klit. Når det var gjort, bjergede man, hvad bjerges kunne af selve skibet. Alle disse ting blev med hest og vogn kørt op over klitten til strandfogedens gård, hvor der så en dag blev holdt auktion over alle herlighederne.

Det var en auktion udover den årlige, der blev holdt over ilanddrevet gods. Den dag var strandfogedgårdene omdannet til små krosteder, så auktionsgæsterne kunne få slukket tørsten. Strandfogederne havde hver et strandlen - et stykke af stranden, som de havde opsyn med, og de skulle køre de genstande, der drev i land, hjem til gården. Til eget brug samlede man koks (kulslagger). Det brugte man at fyre i kakkelovnen med. Det var noget, der fremkom, når dampskibene rensede op under fyrene og smed slaggeren i havet.

Auktionerne blev afholdt af dommer Christiansen i Ringkjøbing. Det var vist ikke noget, der hørte med til embedet, men han elskede disse ture op langs kysten.

Stranden ud for Husby hed den Aabergske forstrand. Det stammer fra den tid, stranden tilhørte herregården Aabjerg i Vedersø. Menneskene, der boede derude ved hav og klit, levede af landbrug og fiskeri. Det, der blev solgt ved strandingsauktionerne, fik de procenter af - mange af dem var ansat ved redningsvæsenet, og det var ikke kun, når de skulle ud med redningsbåden. De gik også strandvagt på skift. Det foregik om natten i bælgravende mørke og kun når det var dårligt vejr. De måtte hverken bruge lys eller lygte, fordi de derved kunne vildlede skibe ude på havet. Ved redningsvæsenet var ansat en opsynsmand. Det var ham, der bestemte, hvornår der skulle gås strandvagt. To mand mødtes hos opsynsmanden og fik hver udleveret et blålys, de skulle bruge til at signalere med til et eventuelt nødstedt skib, at de havde

observeret det. De gik hver til sin side, en mod syd og en mod nord, ca. 7 km gik de. Når de havde gået denne strækning, kom de til et lille vagthus af træ, der lige var stort nok til, at to mand kunne sidde i det, og så var der en telefon. Der mødtes de med vagten fra den anden side. De spiste deres medbragte mellemmadder og snakkede en halv times tid og begyndte derefter tilbageturen til deres udgangspunkt, hvor vagten skiftede. Således blev der holdt vagt langs hele den jyske vestkyst. Vagten kunne komme ud for uhyggelige oplevelser, især under og efter den første verdenskrig. Det skete, de fandt en strandvasker (et druknet menneske). De skulle, hvis det lå og skvulpede i strandkanten, hive det op på stranden, så bølgerne ikke førte det til havs igen. Liget blev næste dag af strandfogeden hentet med hestevogn og begravet på kirkegården, Det uhyggelige bestod i at liget for det meste var gået i opløsning.

En anden ting var søminerne, som i stort tal blev udlagt under første verdenskrig. De havde været forankret på havbunden, men rev sig løs og drev ind mod kysten. Det var ikke rart for vagten, når en mine lå og skvulpede i strandkanten, da den kunne eksplodere, hvornår det skulle være. Det var hovedsagelig hornminer, det var en rund metalbeholder ca. en meter eller mere i diameter, forsynet med en hel masse cylinderformede metalrør, som stak ud som børster på et pindsvin - det var dem der kaldtes horn. Når et horn stødte mod et skib, knækkede det og udløste en tændmekanisme, som fik minen til at eksplodere.

Når vi legede som børn, skete det, at der lød et brag og en sort røgsky steg til vejrs ude ved havet. Braget var så voldsomt, at huset rystede og vinduerne klirrede, så sagde vi til hinanden, der gik "en mien", men fortsatte straks vores leg.

Storkebesøg

Den 15. august blev min bror Poul født. Min søster og jeg, som var 4 og 5 år, spekulerede meget på, hvad det var, der skete, for på det tidspunkt snakkede forældrene ikke med deres større børn om den ventede glædelige begivenhed udover, at man sagde, det kan godt ske, at storken kommer med en lille søster eller bror. Det troede vi ikke på kunne lade sig gøre. Storken så vi dagligt. Den gik i engen og

Et tidligt billede af Jens og storesøster Anna Margrethe.

spiste frøer. Om morgenen sagde moster Erika, som var pige hos os: "I må ikke gå ind i soveværelset, for jeres mor er syg". Lidt længere op på dagen fortalte hun os: "Nu har storken været her med en bror, nu må I komme ind i soveværelset og se ham". Min fødegård var en ganske almindelig bondegård med 35 ha nogenlunde god jord - nogen mente, at jorden var god. Det var den også, når man sammenlignede den med den øvrige jord, der var i sognet, fordi den lå i den østlige del af sognet, længere mod vest var havet og mere sandede jorder.

Folkeholdet var på den tid en karl og en pige og om sommeren hjorddrengen, der passede kreaturerne, som stod tøjrede, og var ellers stik-i-rend-dreng. Han hed nu Anders og var hos os tre somre. Han gik i skole en halv dag om ugen, nemlig onsdag formiddag. Han sov sammen med karlen i dobbeltseng i karlekammeret, som lå i den østre længe ved siden af vaskehuset. Jeg fulgte ham dagen lang og hjalp til med arbejdet, så meget som en fireårig nu er i stand til. Han var en rar dreng og lærte mig ikke noget dårligt, som han ellers havde god lejlighed til. Jeg husker dog engang, vi lå ude i laden i høet, fik han mig til at tage hans pik i munden, hvorefter han lod sit vand gå og tissede mig i munden. Det fik han mig aldrig til senere.

Han var fra nabosognet Staby, hvor hans forældre havde en mindre landejendom. På hans frisøndage var jeg en gang imellem med ham i hans hjem. Hjorddrengene havde det ikke godt, hører man nogen sige, men jeg synes, at vores hjorddreng havde det godt. Det skyldes måske, at mine forældre sørgede for, at de ikke led overlast. Karlen hed Ejler. Han var hos os i tre hele år. En brav slider var han til trods for, at han sjældent fik ret meget nattesøvn. Han var pigernes ven - naboens tjenestepige kom en aften, hvorefter han og hun forsvandt ind i laden i høet. Vi var meget interesserede i, hvad de lavede der.

Min første togrejse

Pigen på gården var moster Erika, hun var min mors yngste søster. Jeg havde seks mostre og tre morbrødre. De var født i et ledvogterhus i Naur ved Holstebro, og min morfar var ansat ved statsbanerne. Min mormor døde, da min mor var 12 år. Hun døde af tuberkulose, 38 år gammel, fra 10 børn.

Min første togrejse gik til min morfar, som da boede i et ledvogterhus ved Stoholm ved Viborg. En stor oplevelse for en fireårig.

Mine forældre og os børn blev af karlen med hestevogn kørt til stationen i Ulfborg, hvor damptoget kom rygende og prustende. Kupeerne gik lige gennem hele vognen, så man kunne stå af og på i begge sider. Langs hele vognens side gik der et trinbræt. På dette kom konduktøren gående, når toget var i fart. Han bankede på vinduet, som far åbnede, og vi blev billetteret. Det må have været et meget koldt job ved vintertide.

Da vi ankom til Stoholm, stod min morfar og tog imod os, jeg husker ham som en brøsig mand med en kommanderende røst, men han var baneformand med en hel del banearbejdere under sig, som nok ikke ligefrem var søndagsskolebørn. Han var nu blevet gift igen. Han førte os over til et sidespor på Stoholm station, hvor han havde en trolje stående. Det var en fladvogn på fire skinnehjul. Ud fra siden på hvert hjul sad der en jernpig, oppe på ladet var der et aflangt hul i ladet over hvert hjul.

På ladet lå fire lægter, de havde et hul i den ene ende og et krydstræ som et kors i den anden ende. Stak man nu denne stav, som det jo faktisk var, med hullet først gennem hullet i ladet og lod jernpiggen på hjulet gå i hullet på staven, kunne man ved skiftevis at trykke og hive drive køretøjet frem.

Min mor og os børn blev anbragt på nogle tæpper. Min far og morfar tog hver en stav og anbragte dem som beskrevet. De trykkede nu af al magt på staven, derved drejede hjulene. Ved skiftevis at trykke og hive i stavene kørte vi med god fart til morfars hus. Vi blev godt modtaget af min mors stedmor og fik straks noget at spise.
Hos min morfar var en der dreng, der hed Evald. Han var fire år ældre end mig, og hans mor var min ældste moster. Hun havde født ham uden for ægteskab, hvad der dengang var en stor skam, og han var nu plejebarn hos sine bedsteforældre. Han var nu så stor, at når han ikke var i skole kunne han passe at lukke leddene ved baneoverskæringen, når togene passerede. Tæt op ad banen stod et rundt metalmonstrum. Det lignede mest den store kakkelovn, der stod hjemme i kirken. Øverst var der en klokke og en hammer. Inde på stationen kunne man telegrafisk få hammeren til at slå på klokken hver gang, man afsendte et tog. Det er som om jeg endnu kan høre min morfar sige: "Det melder for æ tog, gå ue å lok æ lee, dreng"!
De havde to geder, som fik føden på baneskråningen, så vi fik gedemælk, når vi var der. Det kunne vi børn godt lide, for derhjemme fik vi kun håndskummet mælk, fløden skulle bruges til kaffe og meget andet. Næste morgen skulle morfar og os to drenge til Stoholm for at købe varer. Det skete igen med trolje, vi havde medvind, så da vi var kommet i fart, holdt vi et tæppe op som en slags sejl, og så gik det med stor fart derudad. For at køre sådan på skinnerne skulle man selvfølgelig kende togtiderne, ellers risikerede man at blive kørt ned af toget.

På hjemturen måtte vi vente lidt for at komme bagefter toget. Da toget satte i gang, tog Evald morfars stok, som havde bøjet håndtag, og hægtede den i toget. Vi holdt nu godt fat i stokken begge to. Toget trak troljen, og snart gik det med svimlende fart, indtil jeg hørte morfar med kommandorøst sige: "Slip så, dreng".

Evald hægtede stokken af toget, men vi holdt stadig en god fart, og det passede lige, at da troljen havde løbet farten af sig, var vi hjemme igen. Det var spændende, at der af og til kom et tog, og Evald, der var kyndig på det område, kunne fortælle mig, om det var en slæber, et eksprestog eller et persontog.

I mit hjem havde vi på det tidspunkt ingen W.C., så vi satte os bag dyrene. Da jeg nu hos min morfar skulle på W.C., hvor de havde et gammelt kasseapparat, skabte jeg mig og nægtede at benytte det, hvortil min morfar bemærkede: "Så må jeg da have en stald bygget til dig, næste gang du kommer at besøge mig".

Det var et par begivenhedsrige dage for sådan en klør som mig. Der var noget at fortælle hjorddrengen, da jeg kom hjem.

Selskabelighed
Min far og mor havde en stor omgangskreds, det skete ofte, vi havde gæster, det var naboer, venner og familie. I de fleste tilfælde var det kun til aftenkaffe, men ved særlige lejligheder , så som barnedåb, hvor

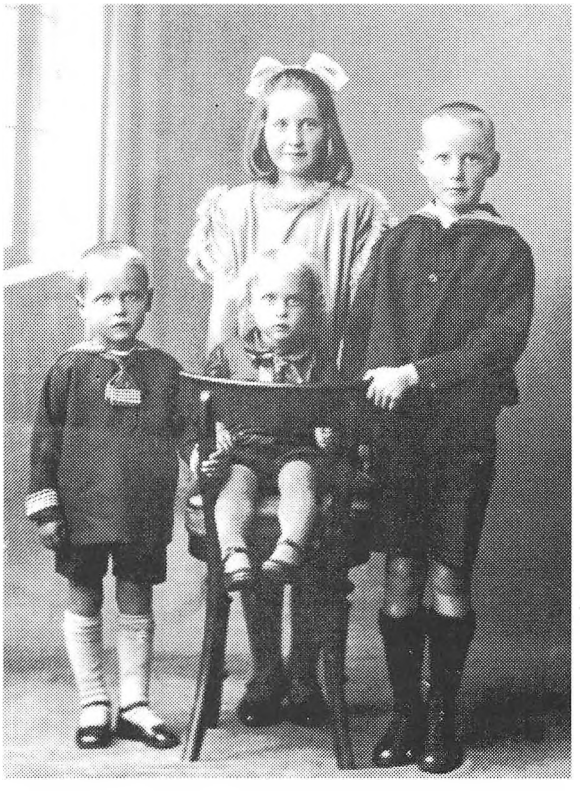

Anna Margrethe, Jens, Poul og Børge i 1926, hvor Jens er 9 år gammel.

alle konerne kom med barselspotte, som bestod af en flaske vin eller tøj til den nyfødte, blev gæsterne budt til spisning kl. 18. Der blev senere på aftenen budt på kaffe, men aldrig på spiritus, til middagen drak man vand.

Vi børn sad aldrig til bords ved sådanne lejligheder, vi spiste i køkkenet, men dog af den samme mad. Når spisningen var overstået, skulle vi gå ind i stuen og hilse på gæsterne, jeg skulle bukke, min søster nejede. Herrerne blev siddende i spisestuen, damerne fortrak til den pæne stue, den med plysmøblerne.

Børnene måtte godt opholde sig i stuerne, men skulle forholde sig stille og rolige og kun svare, når vi blev spurgt og ellers ikke blande os. Jeg sad hos mændene og lyttede til, hvad de snakkede om. De snakkede politik, de var alle Venstre, så det eneste jeg fik ud af det var, at de var rørende enige om at nedgøre Socialdemokratiet. Ellers snakkede de om deres landbrug, køer og navnlig heste og avlen på marken. Tjenestefolkene snakkede man også om, navnlig ved skiftedagstide fik de en ordentlig bredside. Efter deres mening var ungdommen nu så fordærvet, som den kunne blive. Det har den vel været til alle tider.

Til konerne listede jeg mig ind for se og og høre, hvad der foregik. De var meget flittige, alle havde et håndarbejde i gang, men det forhindrede dem ikke i at bruge munden. Det var ikke det sidste teaterstykke, de diskuterede, der havde de nu heller aldrig lejlighed til at komme, men det var lige fra præstens prædiken sidste søndag til tjenestepigen, der var kommen galt af sted.

Det sidste forstod jeg ikke, så jeg spurgte karlen. Han svarede: "Der er en, der har gjort hende tyk". Så var jeg klar over, hvad det var, for jeg havde set min mor svulme op, og det endte hver gang med en skrigende unge.

Min barndoms jul

Forberedelserne til julen begyndte allerede først i december. Der blev gjort rent både ude og inde. Grisen blev slagtet, det gjorde hjemmeslagteren, der boede på en gård i sognet, og der blev fyret op under gruekedlen, så vandet spilkogte, når han kom. Han havde været rigtig slagter i sine unge dage, så han havde remedierne i orden.

Grisen blev skudt med en slagterbøsse, og jeg fik patronhylsteret, derefter blev den stukket med en stor kniv, så blodet stod i en tyk stråle ud af halsen på den. Det løb ned i en spand, hvor det var under stadig omrøring med en stor træske, indtil det var afkølet. Når grisen havde været en tur i skoldekarret, blev den skrabet og gjort ren efter alle kunstens regler. Så blev den hængt op på en stige i bagbenene, skåret op og indvoldene blev taget ud. "Her er blæren", sagde slagteren, "Den må du få". Med en cykelpumpe kom jeg luft i blæren og bandt en snor omkring, så luften ikke kunne komme ud, og så blev den hængt til tørre oppe over komfuret i nogle dage. Den havde vi børn megen sjov af; når man gned den, gav den mærkelige lyde, og den kunne også bruges som bold. Legetøj havde vi ikke så meget af, og det vi havde, var for det meste hjemmelavet. Det af grisen, vi ikke kunne spise i julen, blev lagt i saltkarret, der var den eneste opbevaringsmulighed, man havde. Pølser og skinker blev efter saltning sendt til røgning. Når vi fik det hjem, blev det hængt op over komfuret, der hang det godt tørt. Gåsen slagtede min far, og min mor gjorde den ren. Dunene kom hun i en sæk, de blev senere brugt til sengetøjet.

Vi nåede det hele inden jul. Når juleaften oprandt, var vi altid færdige i god tid. Der var ikke noget med at gå i kirke juleaften, det kom først senere. Vi satte os til bords og spiste vores juleaftensnadver, som man kaldte det. Men inden vi spiste, sang mor for til et vers: "I Jesu navn gå vi til bords". Hun havde en meget fin sangstemme, som var en nydelse at høre. Det var den eneste gang om året, vi gjorde det; skønt mor var opvokset i et indremissionsk hjem, bad vi aldrig bordbøn.

Vi var mange, for karlen og pigen var altid hos os juleaften. Gåsen var snart spist, og så fik vi flæskesteg, rødkål og brunede kartofler, og hvad der ellers hørte sig til. Desserten bestod af ris a'la mande med en mandel i. Det var spændende, og vi børn spiste, så vi var ved at revne, om vi kunne få mandelen og dermed mandelgaven.

Når vi var færdige med spisningen, blev der taget ud af bordet, og så kom det kedelige, der skulle vaskes op. Det var en ulidelig ventetid for os børn indtil juletræet blev tændt. Der blev sunget salmer, mens vi gik omkring træet, mor var sangglad, og børnene havde arvet hendes sangstemme. Endelig nåede vi dertil hvor gaverne skulle uddeles. De havde været godt gemt, så vi anede ikke, hvad vi skulle have. Det var ikke de store ting, men vi fik dog legetøj af forskellig slags. Pigen og karlen fik nyttige beklædningsgenstande. Inden aftenen sluttede, sang vi flere julesalmer. Juledag var vi i kirke, ellers var vi hjemme og nød helligdagen.

Anden juledag var der tradition for, at alle fars søskende samledes hos farmor, der var virkelig familiesammenhold. Det er dage, jeg mindes med glæde.

Julen varede dengang til helligtrekonger, så længe, at man næsten syntes, det var rart med en søgnedag igen. Dyrene skulle passes hver dag, men inden julen havde vi sørget for, at der var tilstrækkelig med foder parat, så vi ikke skulle køre roer, tærske eller skære hakkelse i juledagene. Karlen og pigen havde fri skiftevis hver anden dag, dog ikke hvis mine forældre skulle noget.

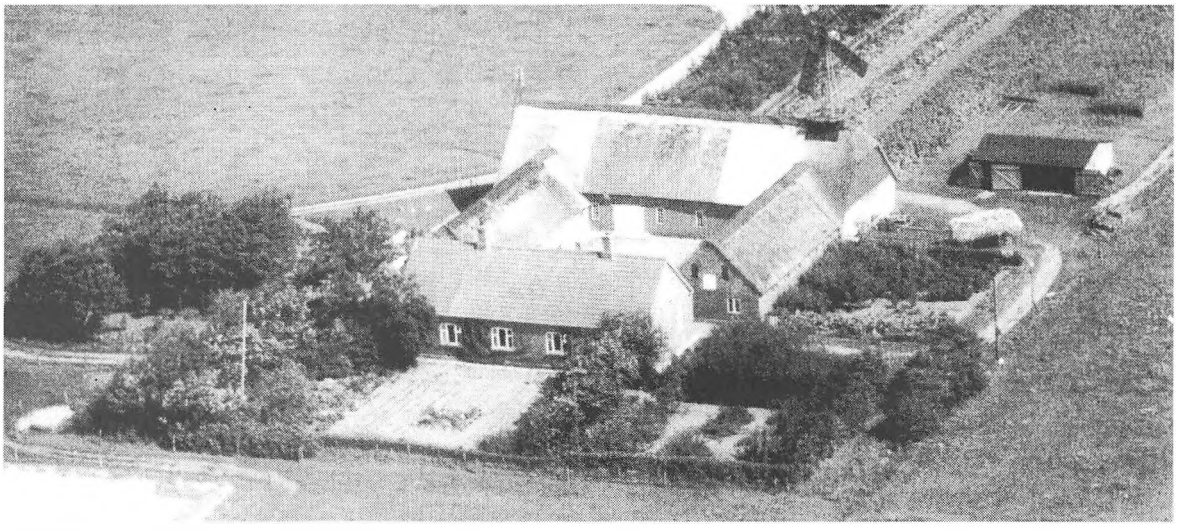

Fødehjemmet Pradsgaard i Husby.

Kilde: Uddrag af Jens Andersens bog: "Min barndoms bondegård".

1930 - 1940
Minder fra min skoletid

Frede Brunsborg

Mit hjem

Mit hjem var Ø. Vejlstrup i Ulfborg, men det kræver en lille forhistorie. Mine forældre havde ved deres giftemål i 1906 købt en landejendom i Hee. Der boede de indtil 1913, hvorefter de solgte ejendommen og flyttede til Ulfborg, hvor de købte Ø. Vejlstrup af Ulfborg Kommune til overtagelse den 1. januar 1914. Indtil den tid havde det været kommunens fattiggård. Jeg ved ikke, hvor længe kommunen havde ejet gården, men ifølge Ulfborg-bogen har den været i privat eje 1844. Det er nok efter den tid, at der er lavet en lov, hvor kommunerne havde pligt til at forsørge dem, som ikke havde midler til at forsørge sig selv, og ikke havde til husly, føde og klæder. De blev kaldt fattiglemmer.

Niels og Mette Marie Brunsborg med børnene. Fra venstre Else, Frede, Christian, Marie, Bodil og Laurids.

Der har været mange fattiggårde og fattighuse i Danmark og der var også mange, der dengang havde brug for hjælp fra det offentlige. Jeg har hørt, at gården tidligere har ligget syd for landevejen, men nyopført nord for landevejen i 1880. Den blev bygget som firelænget med en lukket gårdsplads, hvortil der kun var indkørsel gennem en køreport i nordfløjen. Nordfløjen var indrettet til hestestald, svinestald, brændselsrum og karlekammer. I østfløjen var kostald og lade, sydfløjen var stuehus, og til rådighed for bestyreren af landbruget. Vestfløjen var fattighuset, som havde deres egen husholdning.

Maren Poulsen - Den sidste bestyrer på fattiggården.

Bestyrerinden i fattighuset var på det tidspunkt Maren Poulsen. Grunden til at fattiggården blev til salg var, at Ulfborg Kommune på det tidspunkt var i gang med at bygge alderdomshjem i stationsbyen på adressen Holmegade 40, der hvor der i dag er børnehave. Men da det nyopførte alderdomshjem ikke var klar til indflytning før sommeren 1914, boede mine forældre nabo til fattighuset et halv år. De havde et godt forhold til beboerne og bestyrerinden. Det var dengang, man sagde, at brændevin var den fattiges trøst, eller det var dengang, brændevin var hver mands eje, og den var billig og ram, som der står skrevet i den gamle Skærslippers forårsvise.
Det skete en enkelt gang, at Maren Poulsen kontaktede mine forældre, hvis en af beboerne havde fået rigeligt at drikke, men når vedkommende var bragt til ro, og havde fået rusen sovet ud, så var der igen fred og fordragelighed.

Den 1. juni 1914 flyttede beboerne og bestyrerinden ind i det nye alderdomshjem i stationsbyen. Mine forældre blev ved med at holde forbindelsen med Maren Poulsen. Jeg kan huske, at Maren nogle gange købte slagtekyllinger hos os, og det blev min opgave at levere de grydeklare kyllinger.
Jeg tror helt sikkert, at de var salmonellefri, det havde vi for øvrigt aldrig hørt noget om dengang. Det var altid Maren, der tog imod. Hun sagde altid: "Kom ind og sæt dig ved køkkenbordet, du skal have et glas saftevand og et par småkager, for du er sådan en "svår kåel".
Der er nok nogle ældre borgere i Ulfborg, der stadig husker Maren Poulsen som en stout, intelligent og venlig dame. Jeg tror, hun var bestyrerinde på alderdomshjemmet i over en menneskealder.

Selve fattighuset var ikke med i handelen, da mine forældre købte gården, men efter fraflytningen solgte kommunen fattighuset til Jeppe Daring, som fjernede huset og af materialerne byggede en lade ved sin gård i Madumflod.
I den tid kommunen ejede gården, havde hesteavlsforeningen deres avlshingst opstaldet på gården. Jeg husker, at der i gårdsiden i hestestalden var indmuret, med mellemrum, nogle stykker beslag med en ring i. De var beregnet til, at de hopper, som omegnens bønder kom med, kunne bindes i ringen, indtil hingsten blev klar til at stifte nærmere bekendtskab med hopperne.
Mine 4 ældste søskende var i alderen fra 1 til 7 år, da mine forældre overtog gården i 1914. Min lidt ældre søster og jeg er født i Ø. Vejlstrup. Jeg blev født i 1922. Det er mange år siden, jeg har hørt gården omtalt som den gamle fattiggård, men det var meget almindeligt, når jeg som barn blev sendt i byen i et ærinde, at folk spurgte om, hvor jeg kom fra, og jeg nævnte mine forældres navn. Så sagde ældre mennesker altid: "Nå så du æ fræ æ Fattegor".
Jeg kan huske, at jeg ikke rigtig kunde li' udtrykket "Fattegor".

Da Hanne og jeg blev gift den 11. november 1950, overtog vi gården efter mine forældre. Sammen drev vi den indtil 1997, hvor vi, efter mange overvejelser, solgte den og flyttede ind i et nyere hus på Kirkevænget 28 i Ulfborg.

Min skoletid
I min barndom gik skoleåret fra 2. maj til 30. april.
Jeg skulle indskrives i skolen den 2. maj 1929. I julegave havde jeg fået en rygsæk indeholdende en skiffertavle i ramme, en ABC læsebog, som vi brugte i 1. klasse, og et penalhus af træ indeholdende en griffel og en blyant.

Rygsækken var for længst pakket. Den første skoledag fulgte mødrene deres børn til skolen. Om sommeren gik vi kun i skole om formiddagen, så vi havde ikke madpakke med, men om vinteren gik vi hele dagen, og havde således brug for en madpakke. Som regel 4 halve stykker rugbrød og 2 halve stykker sigtebrød, det vil sige brød der var bagt af rugsigtemel. Franskbrød var ikke almindeligt dengang. Pålægget var som regel rullepølse, leverpostej, røget skinke eller ost. Kneb det med pålæg, blev der drysset lidt sukker på brødet. Madpakken var pakket ind i avispapir. Der var ingen, der havde drikkevarer med hjemmefra.
Der stod en vandpumpe midt i skolegården, hvorpå der hang en emalieret kop, som var fælles for hele skolen. Der kunne vi få tørsten slukket.
Der var ingen skoleelever, der havde penge med til skole. Det var småt med penge først i trediverne. Der var landbrugskrise. Et slagterisvin kostede ca. 35 kroner, en kælvekvie omkring 90 kroner. Dem, der gik på dagleje, havde 6 arbejdsdage om ugen à 10 timer eller en 60 times arbejdsuge à 40 ører i timen, 24 kroner i ugeløn.

Påklædningen til skole var om sommeren et par korte bukser og en lærredsbluse. Om vinteren også korte bukser og en strikket trøje, lange hjemmestrikkede strømper, der gik op over knæerne. Vi var iført det, vi kaldte et livstykke, som var knappet i ryggen. På den nederste kant var der ved hver side påsyet en knap, hvorfra et bredt elastikbånd med knaphuller førte ned til øverste kant på strømperne. Her var der

Ulfborg Hovedskole, som den så ud i 30'erne

også påsyet en knap, men hvis strømperne og buksebenet ikke nåede helt sammen, kunne det være frygtelig koldt om vinteren på det stykke, der var bart. Der var ingen piger, der dengang brugte lange bukser. De var alle sammen i kjoler og forklæder med lommer i. Der opbevarede de deres lommetørklæde.
Næsten alle børn havde det, vi kaldte frost i tæerne. De blev røde og ophovnede, og så kløede det noget så frygtelig, når man kom ind i varmen. Jeg har hørt, at nogle hældte sprit over tæerne og satte ild til for at dulme den frygtelige kløe.

Skolen var inddelt i 3 klasser: 1. og 2. gik sammen, 3. og 4. var mellemklassen, 5, 6. og 7. kaldtes den store skole. Frk. Mogensen var lærer i den lille klasse.
Den første sommer vi gik i skole, mødte vi en halv time senere end de øvrige klasser. Jeg tror, det var fordi frk. Mogensen ikke ønskede, at de små havde frikvarter samme tid som de større elever. Vi skulle ikke risikere at blive mobbet.

Om sommeren gik mellemklassen i skole fire timer daglig fra tirsdag til og med lørdag. Ældste klasse gik kun om mandagen fra 9 til 16.
Førstelæreren underviste i sommerhalvåret både mellemklassen og ældste klasse.

Om vinteren gik alle klasser i skole alle ugens søgnedage, og der blev ansat en lærerinde til at undervise mellemklassen. Der var ikke så mange fag dengang som nu, men første time om morgenen havde alle klasser religionsundervisning, anden time dels hovedregning og skriftlig regning og sidste time før middag dansk, det var diktat.
Genfortælling, stileopgaver skrev vi hjemme og afleverede. Læreren rettede så eventuelle fejl, hvorefter de blev skrevet ind i specielle stilehæfter.
Det eneste sprog var dansk.

Om eftermiddagen havde vi danmarkshistorie, geografi, tegning, en enkelt litteraturtime og to gymnastiktimer om ugen.

Pigerne havde håndarbejde en eftermiddag om ugen.

Jeg mener, at vi havde dygtige lærere ved skolen dengang, og det var dengang lærerne måtte bruge spanskrøret. Jeg har aldrig set det i brug, men en enkelt gang kunne der falde en øretæve. Jeg har selv været ude for det en enkelt gang, og det var fordi, vi havde fået til opgave at lave en tegning af den gamle købmandsbutik ved kirken. Læreren tegnede en skitse på tavlen, huset hvidt, taget rødt, 4 vinduer i privaten, 3 butiksvinduer. Læreren spurgte, om der var nogen, der ville stille spørgsmål. Jeg har siden undret mig over, at jeg kunde komme i tanke om at række hånden op, men jeg spurgte, om vi kunne forvente at få ros for tegningen, hvis vinduerne var placeret ligeså skæve som på den tegning på tavlen. Jeg havde ikke gennemskuet konsekvenserne og ikke regnet med, at læreren reagerede, som han gjorde. Han blev kridhvid i ansigtet, og kom op ad midtergangen: "Skal du kritisere din lærer. Rejs dig op!l", hvorefter jeg fik et slag på den ene side af hovedet. Det snurrede i hovedet flere dage efter, lige som når man er blevet bedøvet hos tandlægen, for at få en tand fjernet.
Jeg har undertiden tænkt på, om det ikke kunne have været afgjort på en anden måde. Jeg har for øvrigt haft et godt forhold til læreren både før og efter den episode.

Den sidste skoledag i april måned var der eksamen. Det var nu ikke nogen egentlig eksamen, men den dag kom skolekommisionen, og de forældre, som ønskede det, var velkommne til at overvære undervisningen.Vores skriftlige opgaver i regning og dansk var lagt frem til eftersyn. Om eftermiddagen havde alle klasser gymnastikopvisning i gymnastikhuset. Dagen efter tog mellemklassen afsked med deres vinterlærer, og de elever der var konfirmeret om foråret tog afsked med deres lærer og skolen. De elever i 7. klasse som blev 14 år i vinterhalvåret gik til konfirmationsforberedelse sammen med de øvrige elever i kommunens skoler, og de blev konfirmeret om foråret i den gamle kirke. De elever som blev 14 år i sommerhalvåret gik til konfirmationsforberedelse om sommeren og blev konfirmeret i Ulfkjær Kirke om efteråret. Jeg fik 7½ års skolegang, og det var udmærket, for jeg har altid været glad for at gå i skole.

Mennesker på min skolevej
Fra mit hjem var der en kirke- og skolesti til kirkebyen. Stien mundede ud i Ulfborg Kirkebyvej lidt øst for byen.

I det første hus til højre boede Mariane Lystlund, som var en ældre kone. Når hun gik tur i kirkebyen, havde hun altid sin hund Kvik med i en snor. Mariane havde også en ged, som hed Mette. Om sommeren græssede geden langs vejkanten eller langs kirkegårdsdiget. Det fortaltes, at når vinteren var hård, opholdt både Mariane, Kvik og Mette sig inde i den varme stue.
Længere tilbage boede Marie og gartner Jensen. Jeg kan huske, at om morgenen kom en af gartner Jensens piger med et par spande mælk på en trillebør. Spandene blev stillet ved vejen, indtil mælkekusken kom og tog dem med til mejeriet.
Jeg gik for øvrigt i skole med de yngste af Marie og gartner Jensens børn.

På den anden side af vejen, der hvor kirkens parkeringsplads nu ligger, lå et hus, hvori Kristiane Holst boede, en ældre

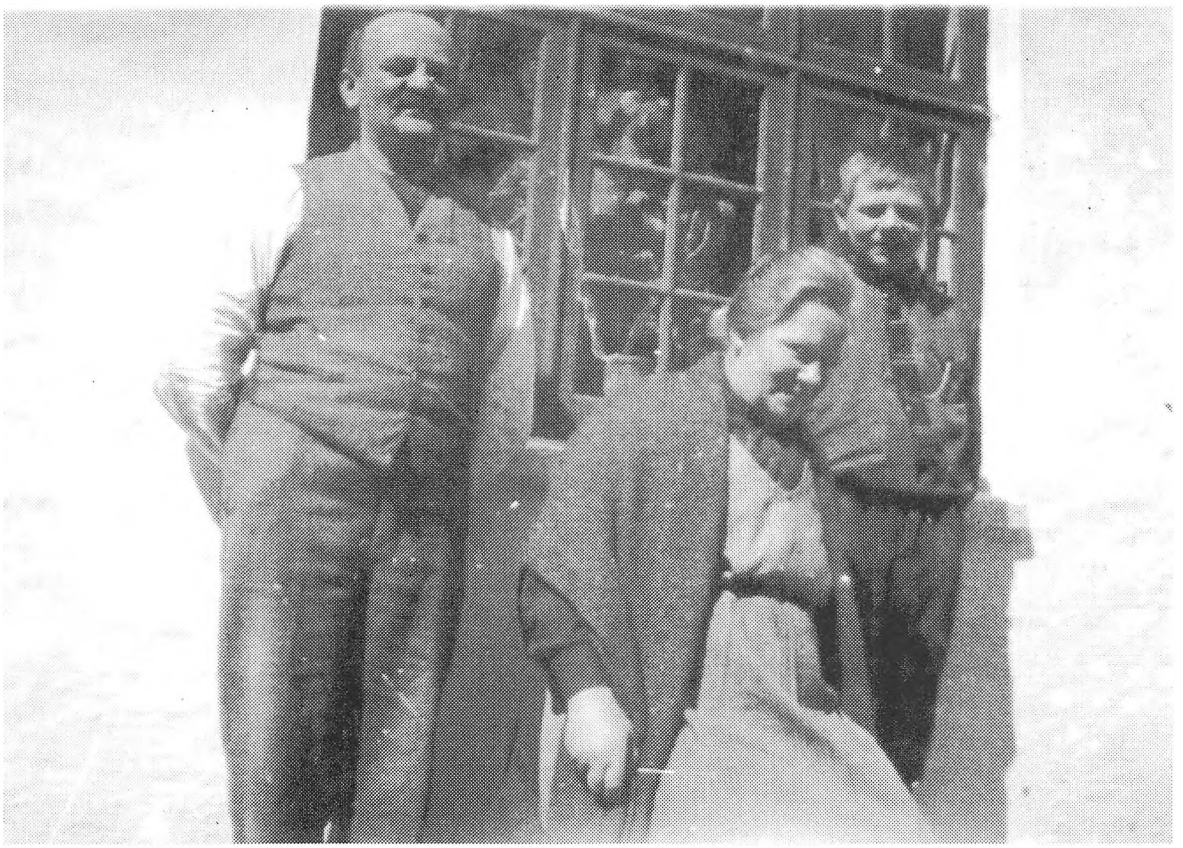

Købmand Valdemar Nielsen og Maren med sønnen Niels udenfor forretningen.

statelig dame. Jeg ved ikke, hvilken tilknytning hun havde til kirkebyen, men jeg tror, hun var østjyde. Kristiane har fortalt mig, at hun var i familie med pastor Holm i Fruering. Det var hans søn, der senere blev valgmenighedspræst i Herning og Hammerum.

Da jeg var elev på Hammerum Landbrugsskole, kom pastor Holm nogle timer og holdt foredrag om kirken i fortid og nutid. Så vidt jeg ved, er det pastor Holms søn, der er biskop i Ribe. Kristiane Holst var efter min mening en meget elskværdig dame, men hun snøvlede lidt, og så var hun meget tunghør. Derfor lød det så morsomt, når hun bestilte "et halvt pund knaffe og en fnaske spnit" hos købmanden.

Om vinteren ringede kirkeklokkerne tit solen op, når vi gik til skole.
Menigheden var flittige kirkegængere i min barndom, og de havde deres faste plads i kirken. Den øverste stol til venstre i kirken kaldte vi Nørre Vosborgs stol, og her sad godsejerfamilien fra Nørre Vosborg altid. De kom agende i lukket karet. Når kusken havde fået hestene spændt fra og hestene opstaldet i kirkens stald, som lå øst for kirkegårdsdiget, kom kusken ind i kirken og satte sig i den nederste stol til højre. Det var en enmandsstol, den blev kaldt kuskestolen.

Når prædikenen var forbi, gik kusken ud og spændte hestene for kareten, hvorefter han holdt ved den vestre kirkelåge.
I min barndom havde Nørre Vosborg et par kulsorte køreheste. De stod og trippede af utålmodighed, men når herskabet var steget til vogns, gik det ellers derud ad. Vognens hjul var gummibelagte, og når vognen kom ud på Vembvejen, som på dette tidspunkt var asfalteret, kunne man høre hestenes rappe hovslag på vejbanen. Det tog ikke mange minutter at køre fra kirken til Nørre Vosborg.

Længere fremme boede Kirstine og Marinus Billering. Det var et lille landbrug. De havde en besætning på 4 køer og et par heste samt en so. Marinus var en meget akkurat mand, og jeg kan huske at han ofte gik ude og stakkede møddingen op. Den var så fin, og jeg tror, at den blev striglet med en rive et par gange om ugen.

I det hvide hus i svinget ved kirken boede Maren og Valdemar Nielsen. De ejede kirkebyens købmandshandel, og over døren stod: Valdemar Nielsen, Kolonial, Isenkram, Manufaktur og Foderstoffer. Jeg tror, at alle i sognet handlede hos Maren og

Formiddagsstemning udenfor købmandsforretningen. Det er Niels Åbergs nu nedrevne hus i baggrunden. Måske er det Margrethe Åberg med de 3 køer.

Valdemar, og der kunne man købe næsten alt. Havde de ikke varerne på lager, skaffede de dem hjem. Vi elskede at komme i butikken og handle med Maren. Jeg tror ikke, at der kom børn, som forlod butikken igen uden en pose bolsjer eller anden form for slik.
Jeg mener, at Valdemar var butiksuddannet hos gamle købmand Pedersen, som han overtog forretningen efter. Maren var datter af Ane og Niels Bro, Vester Damgård.

Dengang var det en sjældenhed, at der blev betalt kontant. Hver kunde havde kontrabog hos købmanden, og den blev gjort op til den 1. i hver måned. Når så kunderne kom og betalte deres månedsregning, blev der som oftest inviteret på kaffe i privaten. Og når der var eftermiddagsgudstjeneste, var der mange, som bagefter gik ind til købmanden og drak kaffe, og så blev der måske slået en handel af i butikken.
Der, hvor kirkens parkeringsplads vest for kirken er i dag, lå der en landejendom. Der boede Margrethe og Niels Åberg. Om sommeren så jeg tit Margrethe komme trækkende med deres 3 køer, som skulle på græs ovre vest for Vembvejen, hvor de ejede ca. 6 tønder land jord. Det var lidt nord for Vester Revsgård. Niels Åberg var meget plaget af bronkitis og astma, og han stod tit uden for stalddøren og hostede og hev efter vejret. Deres voksne søn boede hos dem, og han var ejer af kirkebyens Taxa, og jeg kan huske, at den havde nr. "Ø 63"

Længere tilbage lå den gamle skole. Her boede Jens Bonde sammen med datteren Astrid. Jens Bonde havde ejet gården Nørre Vium. I 1919 solgte han gården til Ingeborg og Jens Hauskov, efter at han var blevet enkemand. På det tidspunkt var Hovedskolen blevet bygget. Jens Bonde købte den gamle skole af kommunen, og der hørte ca. 3 tønder land jord med. Dengang kaldte man det et degnelod, og det fulgte med degnekaldet. Det var meget almindeligt ved landsbyskoler, at førstelæreren havde et par køer og en so. Markarbejdet hjalp de omkringboende bønder med. Jeg har hørt, at det ikke var ualmindeligt, at også eleverne hjalp lidt til.

I det næste hus til venstre boede Katrine og Anton Lysgård. Anton havde en Tømrer- og snedkerforretning, Katrine var bestyrer af kirkebyens telefoncentral og nyhedsformidling. Jeg ved ikke hvor mange abonnenter, der var tilknyttet centralen, men hver havde deres nummer. Nummeret blev dog næsten aldrig brugt, thi når man ringede op, forlangte man bare købmand, smed, mejeri, dyrlæge, vognmand eller gårdnavne. Kun når det var udenbys, opgav man nummeret. Centralen ringede så tilbage, når forbindelsen var i orden.

Overfor boede Andrea og Anders Iversen. I Østenden havde Anna og Jakob Thorup en lejlighed. Jakob gik ud som arbejdsmand. Han var dygtig med et hakkejern, og man så ham tit i roemarkerne. Anna syede for fremmede. Og så hjalp hun tit til ved fester, både privat og i gymnastikhuset.

I vestenden boede Anders Iversen og hans kone Andrea. Andrea havde brødudsalg, og på vej hjem fra skole skulle jeg ofte ind hos Andrea efter et rugbrød.
Anders var på det tidspunkt en ældre mand, som ofte sad i sofahjørnet og røg på en lang pibe. Pibehovedet stod på gulvet, og så sad Anders og sugede røgen gennem et halvanden meter langt rør. Jeg havde en

Kirstine og Niels Mosholm.

fornemmelse af, at Andrea stoppede piben og også tændte den for ham. Han kunne umulig tænde og suge på en gang.
Jeg tror, at Anders var en meget fredelig mand, men det var nok fordi, at han var så stor, at jeg ikke turde lukke døren helt til. Så sagde Anders: "Kom ind og luk døren, her fyrer vi ikke for gråspurvene".
Andrea opbevarede brødet i soveværelset, så der kunne købes varmt brød alle ugens dage.
Anders havde været ringer og graver ved kirken. Når Anders gik på arbejde på kirkegården, tog han deres to geder med på arbejde. De kunne passende græsse mellem gravstederne.
Anders var lidt af en filur. Når der var højmesse, kunne han godt finde på at stille uret 5 minutter frem, og så ringede Anders efter det. Når så provsten forpustet kom og sagde, at klokken ikke var ti endnu, tog Anders sit store lommeur op af vestelommen og sagde: "Der kan provsten selv se". Dengang var det jo ikke så let at bevise, for der var ingen Frk. klokken eller radio.

I det næste hus boede Kirstine og Niels Mosholm.
Mosholm var ringer ved kirken, og han trådte blæsebælgen ved orglet. Ellers gik Mosholm ud som daglejer. Jeg kan huske, at mange havde bud efter Mosholm i høstens tid. Han var god til at bruge en le, og til at holde den skarp.
Mosholm var det, vi i dag kalder pedel ved Hovedskolen.
Han rev gruset, og hvis en kloak var stoppet, ordnede han også det, eller når

der kom et læs kul, som skulle ned til centralfyret i kælderen. Nogle gange i løbet af sommeren kom han med høleen og slog græsset på skolens græsplæner, det gjorde han så fint, at det ikke kunne gøres finere med en moderne plæneklipper. Kirstine havde rengøringen i skolen og gymnastikhuset, ellers hjalp hun til ved fester i gymnastikhuset, lavede kaffe ved ungdomsmøderne, og når der var foreningsballer.

Længere fremme byggede Niels Slot hus. Jeg tror nok, at hans kone hed Dorthea. Deres voksne søn, Chr. Slot, havde Træsko- og cykelforretning, og en butik i vestenden af huset. Han handlede også med tobak, is og slik. Det var tit hans mor, der passede butikken.

Så var jeg nået til vejen op til skolen. På venstre side lå huset "Trekroner" som ejedes af Kristiane og Laust Møller. Det var Birgitte Smedegård`s forældre. I østenden af huset havde Signe Lillelund en lejlighed og en lille manufakturforretning.

Dette var en lille beretning om min skoletid, og om mennesker jeg mødte på min skolevej for 65 år siden. Jeg håber, at enkelte kan have fornøjelse af at læse herom, og jeg har da haft fornøjelsen af at drage minderne frem.

1940 - 1950
Barndom i Fyrrerne

Niels Bro, Smørum

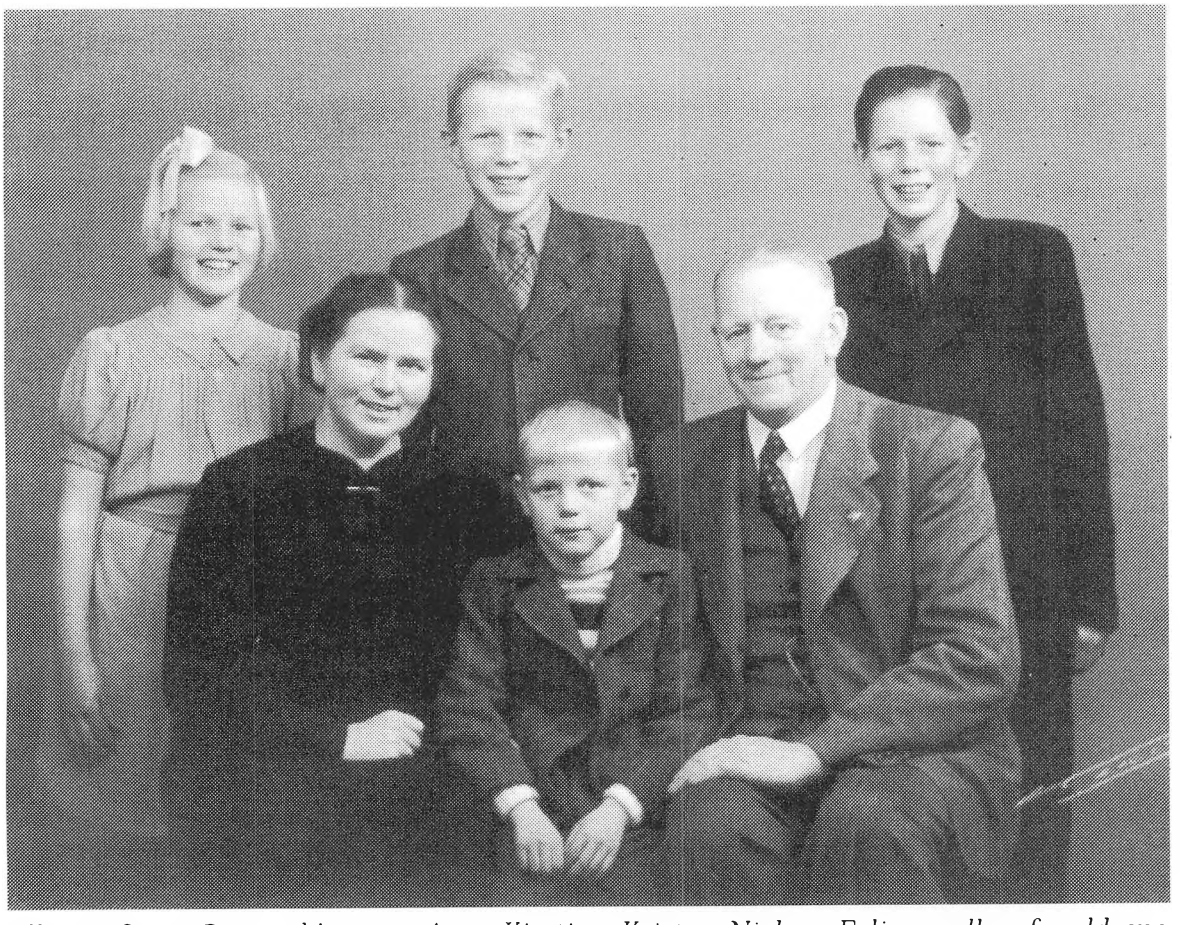

Ellen og Søren Bro med børnene Anna Kirstine, Kristen, Niels og Erling mellem forældrene

Far gik over gårdspladsen i sin firlængede gård. Bredskuldret, tung og massiv i sit daglige tøj, et flot skræddersyet sæt med jakke og vest, der har kostet mange penge dengang. På fødderne havde han spidsnæsede træsko, håndlavede i elletræ af en fynsk træskomager. På de toppede brosten havde han gået hver dag i det meste af sit fire og halvtredsårige liv. Før ham havde hans forfædre gået der i tre hundrede år. Men denne dag lignede ikke de foregående 110.000 dage slægten havde været på gården.

Der var en brummen i luften, der aldrig havde været der før, en dump lyd med stigende og faldende styrke. Alle på gården havde været ude på marken for at se årsagen, flyvemaskiner i hundredevis. Nogle lavtflyvende, sorte med nationalitetsmærker på siden og hagekors på haleroret, andre højtflyvende som store mørke fugle. Måske de bare fløj frem og tilbage for at demonstrere en magt, det var håbløst at kæmpe mod.
At tyskerne ville komme, havde mange talt om i lang tid.
Jeg føler stadig den angst, der også forplantede sig i min krop ved at være i nærheden af de usikre voksne. Mens jeg stod på gårdspladsen gik far med en spand i hånden over til kostalddøren og åbnede for en vandhane. Det var mors arbejde at bære vand til hønsene, men han har været forvirret, tror jeg. Vandet strømmede ud i spanden, da forkarlen nærmede sig: - Vi skal vel så byg på stykket over mod Brødes skel i morgen? Brøde var nabogården.
Intet svar. Far så ned. Spanden fyldtes, vandet løb hen over brostenene og ned i kloakken.
- Ja for jeg kunne godt få tid til at gøre maskinen klar i eftermiddag og læsse sædekornet på vognen.
Forkarlen gik hen og lukkede for vandet, mens Far tænkte.
- Jamen en kan jo ikke vide om en kommer til at høste. Måske er det spild af tid og penge at så i år.
Kan du ikke vente til i morgen med at gøre klar. Så har jeg besluttet, hvad vi gør.
- Jo lad os sige det.

Det kniber for mig at få et samlet billede frem af de mange erindringsglimt fra situationer, der pludselig opstod og står så skarpt, at de aldrig slettes.

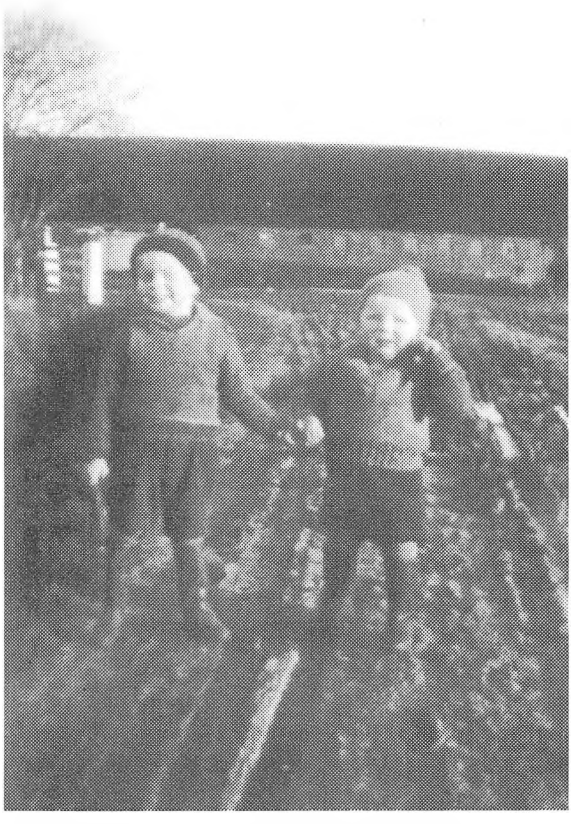

De tro følgesvende Niels og Kristen

Men når jeg tæller på fingrene så mange år senere, kan jeg fastslå, at jeg var ni år og om tre uger skulle forlade "Æ Betteskoel" efter to års skolegang og rykke ind i "Æ Mellemskoel" i den treklassede landsbyskole i Ulfborg Kirkeby.
Dagen var den 9. april 1940.

Om det var den dag Far i aftenskumringen parkerede sin første bil, en tiårig Ford A, ved Stationsbyens Apotek, kan jeg ikke sige. Måske var det dagen efter.
På den anden side af gaden holdt en lille række grålamede biler.
- Far, hvorfor er tyskernes biler grå?
- Så kan englænderne ikke så let se dem fra luften og skyde på dem.

Der lød trampen fra jernbeslåede støvler mod gadens stenbelægning af soldater med geværer. Officererne, smukke mænd rette i ryggen som en lineal, gjorde honnør for hinanden og knaldede hælene sammen under høje smæld. Deres lange støvler var spejlblanke og deres kasketter havde en egen krum symbolsk rejsning.
- De er flotte , Far.
Jeg tænkte på fætter Niels i konstabeluniform, indkaldt året før. Synet af ham havde været det rene vand i forhold til disse fremmede.
- Jah, det er de vel, svarede Far med enstonig stemme og trak på skuldrene.
Det blev en af de sidste køreture før tyskerne forbød benzinsalg til private. Jeg følte med Far, der havde haft bilen i fire måneder. Heldigvis ville tyskerne hurtig vinde krigen, så vi kunne komme ud at køre igen. I hvert fald efter hvad drengene sagde i skolen.

Min mor en troende kvinde bad til Gud. Hans søn havde engang sagt:
- Salige er de enfoldige i troen, thi de skal arve himmeriges rige.
Og hun var enfoldig i politik. Naiv er måske et bedre ord. Det fik hun snart lejlighed til at vise.
Få uger efter den forfærdelige dag cyklede hun og Far til aftenkomsammen på Ulfborg Kærgaard. Bilen var allerede stillet på klodser.
Jeg var ikke med og hørte derfor ikke, hvad der blev sagt, men fik det til overflod refereret ved at lytte til de voksnes samtale i dagene derpå. Efter diskussionen om mørklægning, benzinrationering og forhåbentlig bedre priser på landbrugsvarer, blev det uundgåelige spørgsmål stillet:
Hvem vinder krigen?
I aftenselskabet var der ingen tvivl. Ved koldt ræsonnement kunne enhver se, at det ville Hitler gøre. Intet kunne modstå hans krigsmaskine. Men der var to, der mente noget andet. Den ene var Møller på Udstrup, en udensogns proprietær med antinazistiske synspunkter. Den anden var Mor.
Derved beviste hun sin naivitet. Hendes udsagn fik mange til at tænke sig om. Dum var hun ikke, det vidste alle, der havde spillet whist med hende, og det var de fleste. De erkendte, at hun havde en sikker hukommelse og var en dreven taktiker. Mange måtte slå sig til ro med, at krig har kvinder ingen forstand på.
For kvinder var uoplyste og havde ikke noget at skulle have sagt. De måtte bøje nakken og finde sig i mandens dominans. Sådan var det også i mit hjem, selvom Mor protesterede. Far bestemte og førte sine beslutninger ud i livet med diktatorisk magt. Mor modtog ordrerne og udførte dem under protest. Havde hun haft den uddannelse og de muligheder, kvinder har her ved årtusindskiftet, var hun gået sin vej og gjort mig til enebarn.
Men hvorfor skulle tyskerne tabe?
- Jo, retten vil vinde til sidst, svarede hun. - Det skal vi kæmpe for.
Far, den kolde realist, tav klogeligt og afventede et vendepunkt i krigen.
I ly af mors stærke tro blev vort hjem antitysk. Pigerne og karlene lugtede hurtigt stemningen, og mente det samme som vi. Herregud, de var unge og umodne og skulle tjene deres brød i husbonds gård.

Oplært i dette hjem blev jeg den forkerte til at skrive denne lille beretning til Egnshistorisk Studiecenter. Måske børn fra hjem, der tilsluttede sig det store flertal, slet ikke har lyst til at skrive om landets og folkets

Niels ved transportspandene

penible situation i besættelsens første år.
Men mine kvalifikationer som iagttager var gode. Efter to år i Frøken Mogensens klasse i Ulfborg Hovedskole læste jeg godt. Efter hendes levende fortælling om Uffe hin Spage, Gorm den Gamle og Thyra Danebod havde jeg et godt nationalt bolværk at støtte mig til.

Vi læste i Ringkøbing Amts Dagblad som aldrig før. Når min far var færdig med den, sørgede han omhyggeligt for, at karlene kunne have den i den korte tid mellem aftensmaden og aftenmalkningen klokken halvotte. Mens pigerne, røgteren og andenkarlen malkede, fodrede forkarlen hestene med hakkelse hvert tyvende minut. Var der sket noget spændende på østfronten, fór han ind og læste igen mellem to fodringer. Ja, det kunne ske, at en karl gik ind og læste efter sin fyraften klokken halvni.
Da jeg trods min unge alder havde pligter at udføre, blev der ingen tid til læsning i avisens ledige tid, ikke mindst fordi min strenge mor sendte mig tidligt i seng sammen med mine yngre søskende.
Men nød lærer nøgen kvinde....
Når Far for bordenden, eller karlene på bænken langs væggen i folkestuen, læste med avisen liggende på det lange bord, lå jeg på knæ på pigernes bænk overfor og læste med. Hurtigt lærte jeg at læse bogstaverne på hovedet.
Pigerne kom aldrig til at læse i den omstridte avis. Det hørte sig ikke til.
Men vi mænd og drenge og min ivrige mor læste om tyskernes sejrrige fremrykning i Sovjetrusland og så billeder derfra. Vi grinede højt af et fotografi af tyske soldater,

der tømte deres støvler for vand efter at have passeret et vandløb. Strålen, der kom ud af støvleskaftet, var på fotografiet forstørret og indeholdt vand fra mindst ti støvler.
Men snart fik dagbladet forstærkning. Radioen blev udskiftet med en ny med mellembølger, hvor man kunne tage den danske sender fra London. Jyllandsposten blev snart søndagsavis og senere daglig nyhedskilde.

Men der var andre kilder til oplysning. I køkkenet fortalte andenpigen om sin bror, der var på arbejde i Tyskland, spiste kålrabisuppe dernede og ikke kunne holde det

Far stamper den nysåede plæne med Niels og Kristen.

gode huld, han havde hjemmefra.
- Men så kunne han jo være blevet hjemme, sagde førstepigen. Hvad skulle han dog i Tyskland?
- Han kunne ikke få arbejde, hvor han bor, og de ville tage understøttelsen fra ham, hvis han sagde nej til at rejse.
- Når han ikke kan få arbejde her, er han vel doven, sagde førstepigen.
Som en gårdmandssøn fra Ulfborg var jeg selvfølgelig på førstepigens parti. Som andre børn havde jeg af mine forældre lært, hvad jeg skulle mene og sige.
- Vi har lært at bestille noget hjemmefra, sagde andenpigen vred, ja næsten grædende.
Jeg vidste hun havde ret. Ingen kunne hakke roer så hurtigt og fint som hun, og hun kunne malke en hårdmalket ko op, så den blev helt blødmalket.
Kunne det virkelig passe, at hendes bror var doven, som førstepigen havde sagt, når han var opdraget i samme hjem som hende?
Jeg talte med Mor om det. Hun mente det samme som førstepigen. Selvfølgelig var det den arbejdsløses egen skyld, at han var havnet i den forfærdelige situation, måske var han rejst derned frivilligt. For den slags kunne straffen ikke være hård nok.
Jeg begyndte langsomt at tvivle på min mors autoritet. Tvivlen forstærkedes af hendes forsøg på at få mig til at tro på Gud. Gentagne gange havde hun taget mig med i kirke. Først hos hendes onkel Kristian, provst K.M. Kristensen, senere hos den nye pastor Rohde Hansen. De to præsters forkyndelse gik ind af det ene øre og ud af det andet.
Jeg forstod dem simpelt hen ikke.

Før det kom så vidt, var jeg en dag hos købmanden, onkel Valdemar. Der traf jeg

min ven den rødhårede Otto. Vi blev enige om at følges ad på tilbagevejen, det korte stykke til hans forældres hus, Brødelille. Før vi forlod butikken, fik vi hver et æble af købmandskonen, faster Maren.
Med hver sin kurv under armen gik vi småsludrende ud ad grusvejen og sparkede småsten ind midt på vejbanen, for dernæst med en ny sten at forsøge at ramme den forrige. Samtidigt gnaskede vi på hver sit æble. Naturligvis fyldte sådan et par småpurke hele vejen. Da en bil bag os tudede, blev vi nødt til at gå ind til siden, for at bilen kunne passere. Samtidigt kastede jeg mit afgnavede æbleskrog fra mig. Bilen, en tysker, passerede og kom hurtigt ud i svingninger uden dog at køre i grøften. Den fortsatte få meter og standsede.
Ud kom en dansk politibetjent.
Han gik hen til os og bebrejdede mig, at jeg havde kastet en sten på forruden af Værnemagtens bil.
Den næste, der trådte ud var chaufføren, en tysk officer med lang kappe og motorhandsker. Afstraffelsen, en ørefigen faldt prompte. Samtidigt tissede jeg i bukserne.
Selvom de våde underbukser hæmmede mine bevægelser, foregik hjemturen i vildt løb.
Da jeg kom ind på gårdspladsen så jeg den tyske bil holde foran hovedøren. Flovt listede jeg nærmere langs stuehusets mur. Den danske politibetjent var i samtale med Mor. Far kom til og fik referatet af min alvorlige forseelse.
Han vil selvfølgelig holde med tyskeren, tænkte jeg. Han er altid på nakken af mig og bebrejder mig alt, hvad jeg laver.
Jeg tog fejl. Far rettede en skarp anklage mod politibetjenten, som han kendte som en af egnens nazister. I stærke ord bebrejdede han ham, at han mængede sig med

Jeppe "Post" og Niels

de fremmede i stedet for at udvise en værdig dansk optræden. Iøvrigt kunne han ikke bryde husfreden i et dansk hjem uden en dommerkendelse. Det kunne tyskeren heller ikke, det lå der klare aftaler om, dem burde en politimand kende.
Uden at forstå sproget fattede tyskeren halvkvædet vise og gik værdigt hen og satte sig bag rattet. Derfra udstedte han en kort kommando til betjenten, der med halen mellem benene måtte følge sin selvalgte herre.
Mens Mor vaskede skrammerne fra motorhandsken på min kind og smurte jod på, tænkte jeg stolt på Far, der frygtløs havde sat sig op mod den ultimative magt.

Men jeg var ikke altid så stolt af ham.
Fra jeg var ni år, sad jeg hver aften på en

trebenet malkeskammel og malkede en ko som et led i min uddannelse til bonde. Der nåede karlenes samtale mine små øren.
Søren laver ikke en skid, undtagen når vi skal køre hø. Da lægger han læs på.
- Høet er altså også lagt på, så det bliver der. Ingen kan lægge et læs som han.
- Han har også hakket roer i år, to gange.
- Jamen det var kun halvgjort. Han skulle bare vise, hvor hurtigt han syntes, vi skulle arbejde.
Det huede mig ikke at høre på, at han blev pillet ned af piedestalen. Jeg dukkede mig og troede ikke på dem. Men da jeg med egne øjne kun havde set ham i sving få timer om året, blev jeg klar over, at de voksne ikke alle er fuldkomne. Hverken Far eller Mor eller degnen, lærer Martiny. Hans værdighed forsvandt totalt, og han blev helt grøn i hovedet af raseri, da jeg skød en hundepistol af i timen.
Vi drenge gik en dag i protesttog mod den evindelige afstraffelse af Villiam Smed. Vi mente, man skulle straffe hans stedmor i stedet.
Ved den følgende eftersidning i den kolde gang, spurgte lærer Martiny os en for en hver halve time, om vi vedstod vor protest. De andre drenge gav hurtigt op, men jeg holdt ud til det blev mørkt, og han måtte sende mig hjem uden min omvendelse. Han kunne bestemt ikke lide mig. Det var hjerteligt gensidigt.

Der var krig, vi var besat, men der skete i virkeligheden ikke noget. Passivt sad vi og læste om kampene i Rusland og Afrika. Først da general Rommel løb tør for brændstof i Afrika, og general von Paulus blev klemt inde i sneen ved Stalingrad, blev alle klar over, hvor det bar hen. Mange danske, der ikke havde en fanatiker som Mor til at slå tonen an, blev klar over hvilken hest de skulle holde på.
Dog blev det bygningen af forsvarsværker langs den europæiske vestkyst, der blev det væsentlige i vor oplevelse af krigen. Ulfborg Banegård blev et af mange knudepunkter i forsyningen af byggematerialer. Ulfborg Kærgård blev fyldt op af danskere, der arbejdede for tyskerne på vestvolden. Tyskerne tvangsindkvarterede andre arbejdere hos folk i Ulfborg Stationsby og omliggende landbohjem. De indlogeredes forbindelse med værnemagten kendte ingen. Enhver måtte derfor nøje veje sine ord.
På vejen forbi vores gård kørte lastbiler med *dem*. Bilerne og indholdet kom fra hele landet. Andre lastbiler kørte materialer til bygningen af bunkers. Vi så det hver dag. Det vi ikke så, hørte vi de voksne tale om.
Mange landmænd langs kysten og langt ind i landet kørte for tyskerne. Det vil sige, mødte op med kusk og hestespand og transporterede byggematerialer. Ja, selv så langt inde som i Ulfborg fandtes enkelte, der ikke kunne modstå tilbuddet om høj betaling.
Til Mors fødselsdag blev der aldrig indbudt gæster. De kom af sig selv, velvidende at de hørte til Ellen Bros fødselsdagskreds, og hun forventede, de dukkede op.
En af gæsterne spurgte min lillebror:
- Kommer du snart og leger med min dreng?
- Nej, ikke så længe du kører for tyskerne.
Der blev stille i stuen, Lars Lillelund udbrød: - Ja, af børn og fulde folk skal man høre sandheden.
Da frihedskæmperne sendte ham en miniatureligkiste med posten, holdt han op.

Det militære byggeri var en af årsagerne til, at stationsbyen fyldtes med lykkeriddere, tyveknægte og feltmadrasser. En anden

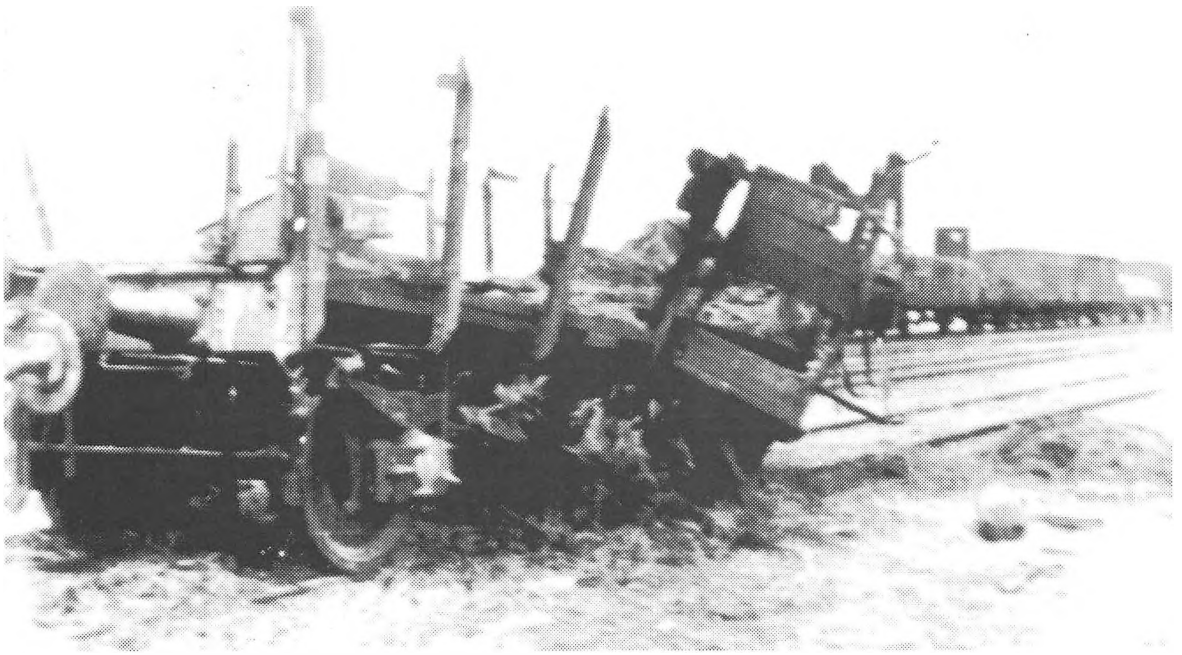

Tog ved Ulfborg beskudt af amerikanske fly d. 9/4 1941

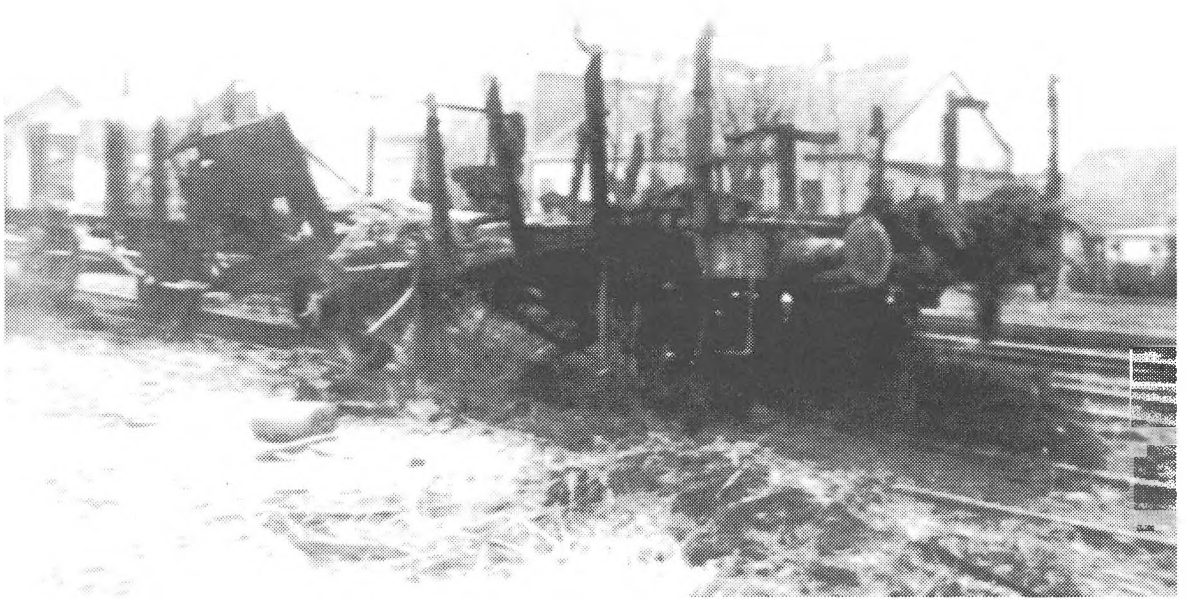

årsag var mængden af tyske soldater, op til fem gange mængden af danskere. Ofte på opfedning og rekreation efter kampe på østfronten.
Ikke altid forstod tyskerne den danske humor, som dengang en spøgefugl klippede benene af tyske officerers underbukser, mens de hang på vaskeriets tørresnor.
Alvorligere var det, da tyskernes garager brændte med indhold og nogle af byens unge mænd måtte i koncentrationslejr. Ikke alle vendte hjem efter krigen.
Efter afsporingen af et ammunitionstog ved Lille Hillersborg i Hjerm ved Struer kom banen under bevogtning af purunge soldater indkvarteret i Øster Holm og Smedegaard. Når noget puslede om natten, skød de og ramte bygninger rundt omkring i landskabet.
Mordet på Kaj Munk forstærkede hadet og gjorde forholdene ulidelige indtil befrielsen kom.
I Ulfborg sogn herskede dengang social kontrol. Sladderen virkede som jungletelegraf og bragte hurtigt viden om vigtige afvigelser fra vedtagne normer. Det holdt alle i en stram tømme og tvang dem, der ville have indflydelse til at rette sig efter normerne.
Far og Mor klarede sig godt i dette samfund. De var oplyste, havde været på Askov højskole, havde en smuk have og Far tilså strengt at gårdspladsen blev fejet og vinduerne vasket.
Gårdens drift blev styret gennem et kommandosystem, der altid fungerede perfekt. Men de kommanderende, Far og Mor, var rørende uenige. Det kunne ikke være andet mellem så stærke mennesker fra helt forskellige miljøer. De dannede ganske vist et team overfor folkene og verden udenfor, men ikke overfor det barn, der var vidne til uenighederne. Strukturen var åben og direkte. Er man vokset op i et hjem, der ikke er en del af en bedrift, er det svært at forstå, der ikke var plads til fortrolighed

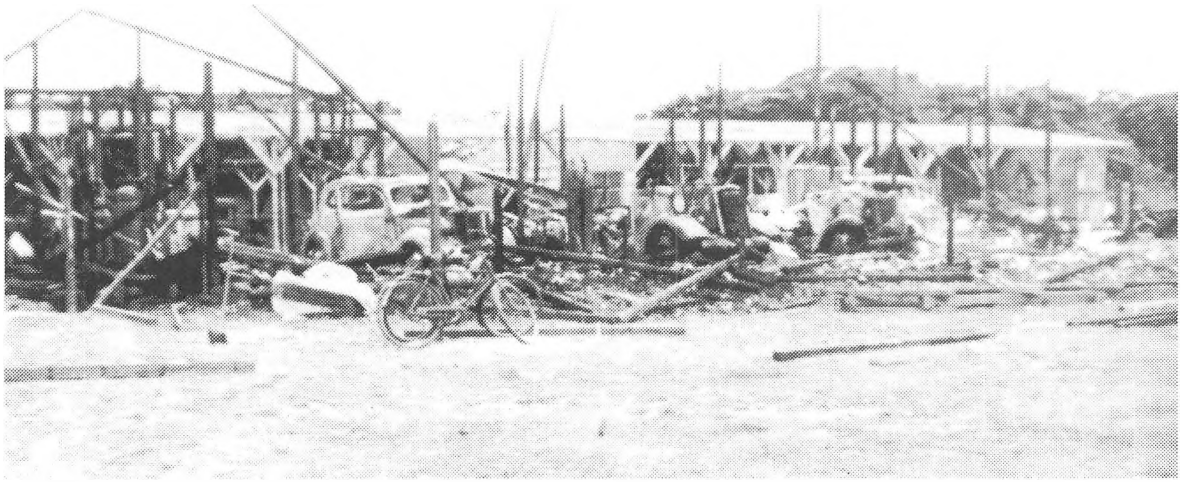

Tyske garageanlæg i Ulfborg saboteret 1944. Tre unge mennesker blev taget og endte i koncentrationslejr, hvor Thorkild Ruby døde.

med så kantet et barn som mig. Min forbindelse med Far og Mor var kommandovejen, som den var det for karlene og pigerne.
Det var ikke så dårligt, for de to stærke personligheder havde en udstråling, der rev alle med sig. Skolen blev kun et sted, hvor jeg hentede kundskaber.

Også min orientering om sex blev mere i pagt med livet, end den skolen giver moderne børn.
Da jeg var seks, blev jeg sat til at passe en so, som skulle føde. Da grisene væltede ud, fyldtes jeg med undren. Hvordan pokker var de kommet derind. Jeg spurgte Mor og fik et undvigende svar.
- Men Søren, sagde hun til min far. - Niels er da alt for lille til *sådan noget.*
Ligesom mig forstod Far slet ikke, hvad Mor mente med *sådan noget,* han svarede:
- Jamen han tørrede grisene så fint med halm og sparkede til soen, da den ville lægge sig på dem.
Det var stadig ikke et svar. Jeg spurgte Aage, andenkarlen. Han rødmede, men forklarede det så. Senere kom jeg i skole og Sven Voel, degnens søn, forklarede mig, at mennesker gjorde nøjagtigt ligeså. Det troede jeg ikke på.
Men da jeg få år senere hørte andenkarlen Laurids og røgteren Herman tale om, hvor ærgerligt det var, at Hermans pige var blevet tyk af de par dråber, blev jeg nødt til at tage forklaringen for gode varer.
- Men Svend klarer s'gu mange, sagde røgteren misundeligt en dag.
- Eller måske er det den samme hver gang. Hans kammer er tit tomt, når jeg står op.
Forkarlen Svend sagde ikke noget om, hvem pigen var. Men på befrielsesmorgenen kom han til Far og sagde:
- Du kommer til at give mig fri Søren, jeg skal på vagt.
Han havde en maskinpistol i hånden. Den og mange andre havde han hentet ned fra engelske fly.
Den passivitet danskerne udviste overfor fjenden under krigens første år var for meget for min mor, hun ville kæmpe mod uretten.
Hvordan kunne en gårdmandskone det? Hun var sat i bås. Langt om længe fandt hun et ståsted i Danske Kvinders Beredskab.
Det afstedkom en ny strid mellem min iltre Mor og min roligt afventende far. Den sidste mente, at en kvinde foruden at underordne sig sin mand, under krigsforhold skulle forblive i sit hjem hos børn og tjenestefolk. Men hun ville være trænet og klar til at træde i aktion sammen med andre veluddannede hjælpere, når kampene nåede hertil. Derfor gik hun på kursus til fars store fortrydelse. Ved helt officielt ikke at følge sin mands anvisninger kunne hun let lave skrammer i den facade, der var forudsætningen for vor indflydelse i sognet.
I årevis brødes synspunkterne. Efterhånden mistede samtalerne den underholdningsværdi, der i begyndelsen fangede mig.
Men trods krigen havde Far og Mor tid til at være forældre.
Med bevægelse i stemmen læste Far højt for os børn af Bjørnstjerne Bjømsons værker:
- Øjvind het han gutten. Og han gråt, da han blev født.
Far forsøgte efter bedste evne at udtale den nynorske tekst. I hans kulturtræ var der et par solide norske grene. De stammede ikke alene fra hans nordiske tankegang, men især fra et halvt år som tjenestekarl i Sydnorge.

I hans ungdom kunne en bondesøn kun undtagelsesvis tjene på andre gårde, men Far havde dog haft et par pladser. En af disse, den norske, var formidlet af en norsk og en dansk landboforening. Han skulle foruden at arbejde på en gård demonstrere en landbrugsmaskine på de lokale dyrskuer. Den var efter sigende opfundet af en mand i Ulfborg, teglværksejer Laurids Villemoes. Dette halve år var et af hans livs allerstørste oplevelser, hans kærlighed til nordmændene blegnede aldrig.

At vi kendte vor plads i verden som danske i en urolig tid, sørgede både Far og Mor for. Det Frøken Mogensen ikke fortalte om arvefjenden mod syd, klarede de. Især Mor, der lærte mig andagten ved at hejse flaget på den høje flagstang i haven.

Med stor glæde læste de H.C. Andersens æventyr for os og præsenterede dermed måske ubevidst byens klassesamfund for os.

Det lokale klassesamfund orienterede de os indirekte om ved ivrigt at granske i forskellen mellem en gård og et husmandssted, mens vi hørte på. Når en husmand som Magnus Hundsdal byggede sin ejendom ud og havde mange køer, diskutere de nøje om han stadig var husmand, eller om hans store husmandssted var en gård. Denne gåde blev aldrig rigtig løst, selv om Far forskede i sagen.

Det betød uendelig meget i manges bevidsthed, om man var det ene eller det andet, forstod jeg. Husmændene havde deres faglige foreninger og gårdmændene deres, selvom medarbejderne i disse organisationer, konsulenterne, udførte nøjagtigt det samme arbejde begge steder.

Jeg forstod forskellen, da gårdmændene overvejende var klædt i et rigtigt sæt tøj og bar blød hat. Husmændene bar oftest arbejdstøj og kasket. Nogle gårdmandsbørn lærte af kloge forældre at opføre sig diskret og diplomatisk, når de blev voksne. Andre busede ud med deres opfattelse af mereværd og blev af husmændenes voksne børn anset for at være storsnudede. Kunne jeg ikke selv se det, fortalte karlene mig det mange gange.

Til sognerådsvalget gik det helt galt, måtte Far bittert erkende.

Efter forholdet i folketal kunne de 7 sognerådsmedlemmer i bedste fald blive 3 fra stationsbyen og 4 fra sognet, men oftest måtte sognet nøjes med 3. Det var til at leve med. Cirka halvdelen af jordejerne i sognet var gårdmænd og halvdelen husmænd. De sidste stillede uventet op med deres egen valgliste. Det var selvfølgelig velment, men det var nu klogest at overlade sognerådsarbejdet til dem, der havde råd og tid, mente mange gårdrnænd.

Splittelsen mellem de to parter bevirkede, at der kun kom 2 fra sognet, i sognerådet, en husmand og en gårdmand. Den sidste var min far, der fik travlt.

Stationsbyen var befolket med en tredie slags mennesker. I sognet var der kultur, endda en gedigen grundtvigsk udgave med ungdomsforening og gymnastikforening. I forsamlingshuset blev der holdt foredrag og møder. I stationsbyen var der ingenting, mente mange, for selvom dens indbyggere skulle leve af landboernes købekraft, var der en uvilje under overfladen. Ved besøg i Ulfborg biograf søndag eftermiddag, blev vi drenge enkelte gange overfaldet af en stor overmagt af byens drenge.

Fars træsko under det pæne sæt tøj signalerede, at her var en jævn mand, der var til at tale med. Mange kendte ham, og han kendte alle.

I besættelsens sidste år blev han som medlem af sognerådet bindeled til tysk-

erne. Det kunne være blevet en hård prøve for ham.
Men hans modpart blev Herr Schwerin, formentlig kasernekommandant i Ulfborg. Presset af folkestemningen og Mor, skulle Far hade denne tysker. Det kunne han ikke. Ved middagsbordet berettede han om sine forhandlinger om levering af kartofler, fremskaffelse af logi til tyske flygtninge, klager over overgreb fra begge sider og meget andet. Schwerin foreslog altid lempelige løsninger og viste kollosale evner til at komme igennem med sine synspunkter hos de indflydelsesrige i det tyske militærapparat. Næsten alt kom til at gå som i olie. Langsomt voksede en forståelse op mellem de to mænd, som verdens ufred tvang til at være fjender.
Da befrielsen kom gik Schwerin til Ulfborg Kærgård, hvor hans kone var indkvarteret som flygtning.
Da vi havde fejret sejren i et par dage, kom to mennesker gående ind på gårdspladsen i Vester Damgaard. Far fik øje på dem, og gik dem i møde.
- Guten Tag Herr Bürgermeister. Schwerin i civilt tøj lettede på sin bløde hat, Frau Schwerin smilte.
Far bød på formiddagskaffe. Det må have været en fridag, for jeg fik lov at komme med ind. I entreen hilste parret på Mor, som Schwerin på sit gebrokne dansk-tysk betitlede som Frau Bürgermeister.
Mor serverede erstatningskaffe og brød med smør, ost og pålæg. Frau Schwerin havde som flygtning fået ødelagt sin mave og tålte ikke smør og ost, kun brød og magert pålæg. Schwerin viste to billeder af sit bogtrykkeri, før og efter den totale sønderbombning.
- Ganz kaput, sagde han.
Han takkede Far for det gode samarbejde tværs over de grænser, krigen havde sat mellem gode folk, der kun ville det bedste for os alle sammen.
Hans kone og han selv skulle nu sammen med de mennesker, der havde valgt ham som leder, gå på deres fødder til Frankfurt hvor deres eneste overlevende familie, en datter boede. Frau Schwerin tog et billede af datteren op af sin taske og viste os. Tøvende fremdrog hun yderligere tre billeder af de tre sønner, de havde mistet i krigen.
Hun begyndte at græde. Da Mor rejste sig for at hente kaffekanden i køkkenet fór Frau Schwerin op af stolen og kastede sig hulkende om halsen på hende. Men Mor beholdt armene strakt ned langs siden og var totalt udeltagende. Far og Schwerin så meget forlegne ud.
Efter kaffen forlod parret os. Vi har ikke set dem siden. Far og Mor talte aldrig om dem.

I krigens sidste halvår gik jeg hos pastor Rohde Hansen til konfirmations-forberedelse. Jeg forsøgte igen at lytte til præstens ord. Måske kunne han lære mig at forstå min mors tro, det lykkedes ikke. Jeg talte med hende om det. Hun snøftede og gik sin vej.
Hvorfor skulle en vantro konfirmeres, tænkte jeg, og sagde det til Far og Mor. Far gjorde kort proces og sagde, at det diskuterede vi ikke.
Jeg, det krukkede barn, der absolut skulle vække opmærksomhed, besluttede at køre på cykel til kirke i stedet for i jumbe eller med taxa, lillebil hed det dengang. Det var Far med på, og sådan blev det.
Karlene undredes. Svend, forkarlen tilbød at låne mig sin fine nye reservecykel, som han pudsede næsten hver søndag formiddag efter morgenrøgtningen, men aldrig kørte på. Men nej, jeg ville køre på min egen med to dæk på hvert hjul, monteret så

hullerne i dækkene ikke noget sted var ud for hinanden. Familien cyklede og havde den dag ingen punkteringer undervejs.
Vi havde købt et sæt tøj syet af en blanding af celluld og kradsuld til lejligheden. Far og Mor holdt den fest for vennekredsen, som deres position krævede. Da degnen havde holdt sin tale, listede jeg mig ud af stuen. Ingen savnede mig.

Jeg forlod skolen og befrielsen væltede ind over os få uger senere. Da jubelen havde lagt sig var varemangelen der stadig. Vi sang: "Når Der Kommer En Båd Med Bananer". Men båden lod vente på sig. Vi på landet havde mad i rigelige mængder, men savnede alt andet. Min konfirmationsgave fra Far og Mor, en cykel, fik jeg et par år senere. Til fars sorg var den af elendig kvalitet.

Men snart kom varslerne om en ny tid. Forstander Johannes Ridder fra Landøkonomisk Driftsbureau holdt foredrag i landboforeningen og spåede om en fremtid i et landbrug uden tjenestefolk. Vi overhørte ham.
På Det jyske Ungskue var der masser af maskiner, der næsten alle hørte til i amerikanske enmandslandbrug, også mejetærskere. De har ikke en chance i vort våde klima, sagde far.

Fremtiden stod for døren. Snart vil landbrugets storhedstid være forbi sagde de kloge.
Vi ville ikke høre om det.
Vi forstod det simpelthen ikke.

Arbejdsstyrken på Vester Damgaard med 11 daglige mennesker

1950 - 1960

Eja, søde førstegrøde

Hans Edvard Nørregaard-Nielsen, København

Der er morgener, hvor jeg vågner op og straks er klar over, at nu er den gal igen. Et par linjestumper har i nattens løb slået rod i mit baghoved, trods alverdens afledningsforsøg kan jeg dagen igennem ikke slippe af med Aarestrups: »Kom ud, min lille Stump! Tag paa de gule Støvler« eller Grundtvig bliver ved med sit: »Dets glans opstår som aks i vang, som maj i bøgeskove«. Begge dele er til at leve med, men det er et helvede, når »Min Texas gule rose« står på programmet med linjer som: »men jeg var ung og ilter, / hvor skulle jeg forstå, / at den som højst man elsker, / man sjældent skønner på«.
Om og om igen, som når grammofonen er kørt fast i en rille, og på vej til byen siger toget det også. Det vil sige, lige straks lader hjulene som ingenting med deres »dum, da de dum, da da dum«, men pludselig, og det plejer at være mellem Hvalsø og Lejre, tager toget også fat og smælder mod skinnerne: »hvor skulle jeg forstå«. Der er ikke andet for end at forsøge at overhøre det, prøve at få rytmen drevet over i nærheden af melodien til »Den tapre Landsoldat«, men hjulene bliver ved: »man sjældent skønner på«.

Mellem Hvalsø og Lejre er der et sted, hvor åen løber gennem engene. Nogle piletræer står langs med, skræppernes blade er vældigere end andre steder, og har man først fået øje på den, sidder musvågen fra dag til dag på sin hegnspæl. Et skovbryn lukker udsigten, men man kan se over en bakke, og i modlyset trykker en hare sig til jorden. Åh, den enfoldige Morten Hare! Det oprører mig at se, hvordan den med forpjusket pels og sørgeligt hængende ører prøver på at ligne en af de gråsten, som endnu er våde af duggen. Ræven sidder jo i skovbrynet, med det forslagne, men som dybt sørgmodige blik, så vant til skuffelser og ligefrem rørende i sine forsøg på at lade ligeglad.
»Hun græd og var bedrøvet«, trommer toget. Skal jeg vriste mig løs fra »Min Texas gule rose« må det være her, midt i Paradisengen og ved hjælp af de salmevers, som hele forfølgelsen i virkeligheden hænger sammen med. »Se nu stiger solen af havets skød«. Bare man turde brøle salmen gennem toget, så det overdøvede hjulene, kvæle lirekassemelodien med »Lysvæld bag ved lys-væld i / himlen ind, / did, hvorfra den kommer nu, / morgnens vind«. I skolen fik vi fortalt, at Jakob Knudsen havde grebet billedet, da han en morgen så solen gennem de blomstrende kirsebærgrene. Siden har både de enkle salmelinjer og blomstrende kirsebærgrene forekommet mig smukkere, end jeg før havde set dem. »I al sin glans nu stråler solen« og »nu kom vor pinseliljetid, / nu har vi sommer skær og blid«. Skaden har allerede længe været på færde, og et par agerhøns piler gennem græsset, som kunne det falde toget ind at dreje væk fra sporet og tage en forfølgelse op. »Snart sukker vinterstormens røst: / Alt visner og forgår!« Salmerne har stumper af alle årstider, der

gror grønt græs i dem, eller blæsten jager med de gule blade, vemodigt, men især fuld af den sorg, der nærmer sig glæde.

I min vestjyske barndom lagde man endnu for 35 år siden vægt på at give skoleelever en ballast af salmevers, som skulle læres udenad og på stående fod lires af i den bestemte takt, som stadig er lige ved at slå melodierne i stykker for mig. Det er undertiden tungt at skulle synge sig gennem »Hil dig Frelser og Forsoner«, hvis man allerede pr. rygmarv har jappet sig gennem det første vers, når de andre nærmer sig »tornekroner«.
Salmevers er gode at kunne, når der senere i livet melder sig svære stunder, og de gamle øjne ikke rigtig vil tyde bogstaverne. Sådan blev det så nogenlunde sagt, og alle vi niårige nikkede ja, skønt hver af os havde øjne, som tydeligt skelnede en fuglerede gennem det tætteste løv. Personligt kom jeg til at skønne på salmeversene allerede før øjnene meldte fra. »Han, som har hjulpet hidindtil, han hjælper ikke mere«, turde en stor dreng sige bag cykelskuret en morgen, hvor jeg ikke kunne lade være med at opleve det, som udtrykte den almægtige sig gennem hans mund. Aftenen før havde jeg banket lærerens dreng. Vi var gået sammen om noget kaninfoder, som han på den skammeligste måde fedede sine belgiske kæmper med, når jeg plukkede mælkebøtter langs alle det udstrakte kirkesogns landeveje. Kloge hensyn talte for at lade ham blive ved og bare lade som ingenting, men det vækker til gengæld et had, som gør det skønt, når man langt om længe får karlen under næverne. Han græd, så der stod en boble ud af hans ene næsebor. Men allerede midtvejs forstod jeg, hvad Thomas Nielsen siden har udtrykt på forbilledlig vis: »Vi har sejret ad helvede til«.

Næste morgen hørte blandt dem, hvor man stritter imod at lade den samme bevidsthed møde den samme krop. Kunne der ikke bare for én gangs skyld gøres en undtagelse? Kunne man ikke mixes med lærerens dreng og dermed slippe for halvdelen af dagens repressalier? En egen indtryksømhed gjorde sig gældende under den trevne gang mod skolen. Den trebenede hund, der havde hvalpe et sted, som ingen kunne finde, lå med de store forsuttede patter på en solvarm trappesten. Det lugtede syrligt fra mejeriet, hvor mælkekuskene holdt i kø for at få vejet ind, og en lærke sang langt ind i himlen, for den skulle ikke i skole. Læreren lignede Carl Nielsen, i en lidt forstørret, vestjysk udgave, og han var fra begyndelsen fuld af blikke, som handlede om, at der allerede fra første time skulle tages fat på afdragene. Morgensangen var det sidste værn, et af de øjeblikke som man kan gøre langt; jeg mener, nogenlunde på samme måde, som man kan gøre sig tung.
»Gak ud, min sjæl / betragt med flid / i denne skønne sommertid« sang vi, medens jeg stod og hadede en hvidhåret tøs, der dagen før havde pustet til ilden, men nu havde øjne der var næsten febrile af skadefryd. På væggen hang en farvereproduktion; jeg tog den til mig, som havde jeg aldrig set den tidligere og prøvede forgæves at blive borte i dets grønne landskab. Senere er det gået op for mig, at det var Joakim Skovgaards: »Børn der bringer n ad til skovarbejderen«, 1882, der hænger i Den Hirschsprungske Samling. To børn er kommet gennem en rydning i skoven, og nu står de afventende med faderens mad i en knytte. Der er sol i

midten; som vi også kendte det brunt og grønt, hvor lyngen og græsset blandes, og træerne lignede de forblæste, der voksede i Husby Plantage. Et øjebliks erindring om det varme, skridende sand under fødderne, kaprifoliernes hidsende duft i varmen og en fuglerede med nøgne unger, der kunne narres til at lukke næbbene forventningsfuldt op. Den bitre smag af revlinger og blåbær: kunne det passe, at ræven havde tisset på dem, der især fik de sultne tarme til at krympe sig? En af de uendelig lange timer som fisker ved bredden af den store tørvemose, hvor mudderet nærmest bredden krakelerede og blottede sære, nervøse linjer, medens man sad der. »Ak tænker jeg, er der så stor / en skønhed på den faldne jord / for syndere at finde«. De syngende havde taget hul på morgensalmens tredje vers.

Fra den dag har jeg holdt af salmernes naturindtryk. Midt i dén uendelighed af udenadslære om synd og nåde, fortabelse og evighed, der var vores skæbne, åbnede de sig, som den blå plet i en overtrukket himmel og med billeder hugget ud af årstidernes ring. Det er et billede, når Grundtvig skriver: »Sin vogn gør han af skyer blå« og Jakob Knudsen maler med sort og blåt, når det hedder: »Tunge, mørke natteskyer / op ad himlen drager, / hjem til skovs af marken flyer / hist de sorte krager«.
Det er et billede, som, hver gang jeg krydser dem, udløser personlige erindringsglimt af de situationer og omgivelser, hvori jeg første gang oplevede dem.

En dreng, vi ikke ville lege med, druknede en sommer i Husby Sø. Der stod gedden ved bredden, og vi stagede på spinkle tømmerflåder ud for at samle de

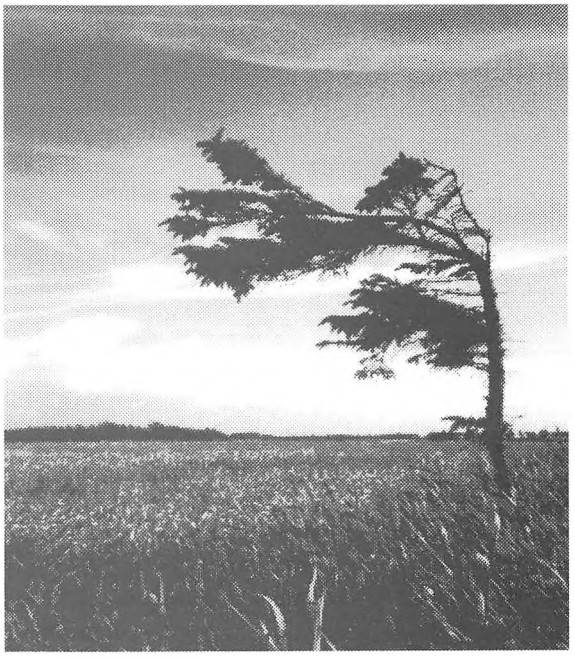

sørgmodigt mørkplettede mågeæg. Fuglene stod i et skrig ovenover, på vej ind blev der stille, og man kunne høre blishønens og de andre svømmefugles små beroligende lyde fra der, hvor de mellem sivene havde skjult deres reder. Åkandernes tykke stængler var ubehageligt slimede at lukke hånden om, men med lidt held lod der sig afsætte et par buketter til de forslæbte koner, som spiste nådsensbrød på De gamles Hjem og sad i anlægget foran med ledige hænder i skødet. Der var bare det, at de først fandt tiøren frem efter grundigt at have orienteret sig i, hvis dreng man var, samt derefter adskilligt, som min bedstemor ikke syntes, der var nogen grund til at fremmede fik at rende med. Husby Sø, ja hvorfor ikke bare erkende, at vi tjente svære penge ved at fange ål med så usædvanligt grej som en halmmadras med en selvdød gris indsyet i midten. Til vores ros bør det bemærkes, at ålene aldrig blev afsat til familie og venner.
Husby Sø med det lunkne vand, sivenes

lille cirklende evighedsbevægelse og de første langbenede fugleunger mellem tuerne af engkabbelejer! Altsammen vendte et lunefuldt og uigennemskueligt sind udad, da vi i anledning af den druknede dreng fik fri fra skole, men først efter at have sunget: »Thi dufted, tit nikked småblomster ved gry, / før aften lå de knust under hagivejrets sky«. I salmernes naturindtryk kan sommeren være nok så fager; høstmanden har slebet leen, og hans skygger falder som det øjeblik i den tidlige morgentime, hvor man, skønt solen er på vej op, skutter sig af kulde. Mergelgraven har den samme farlighed i sit væsen og selv modige drenge gik uden om den på samme måde som dyreunger undgår giftige planter, som ingen ret beset har advaret dem mod.

Der var en anden dreng, om hvem vi vidste, at han ikke kunne leve. Forældrene havde et husmandssted på vejen ind mod Stadil, og der aflagde vi med mellemrum besøg. Omstændighederne havde løftet ham op i det forunderliges lag, og desuden forsøgte moderen at holde børn til huse med kiksekage og rabarbersaftevand. Man åd grisk, med en klæbrig kageskive i den beskidte næve og et granskende blik på drengen, der æterisk blev til ingenting og havde fået spinkle, gennemsigtige hænder. Det var den sommer, hvor min far havde købt en knallert. En morgen var vi på vej til Madum enge for at stakke hø. Vejen gik forbi drengens hjem, men han var død aftenen i forvejen. Var det en skyldbevidsthed over selv at blive fragtet tyk og veltilpas gennem sommermorgenen på bagagebæreren af en knallert, der pludselig gjorde den døde påtrængende? Faktisk havde vi jo glemt ham, da foråret kom, og homfisken stod i stimer. Jeg affotograferede huset med et af de stjålne blikke, som karakteriserer den skyldige. Endnu ingen tegn på morgenaktiviteter, men ved gavlen stod mælkejungen med bunden i vejret på et stillads, og så skulle mælkekusken tage dem med og få den fyldt med valle til grisene. Mælken fra aften- og morgenmalkningen burde have stået i en anden spand, men de tre køer var nok med kalv og lod sig ikke malke.
»Som dug på slagne enge«, havde vi et par uger tidligere lært at remse. »Som let vort legem gyser / i sommer-morgengry, / medens morgenstjernen lyser / og lover dag på ny / mens sommerdagen gryer / i hvide morgenskyer: / så er med livets lys / vort sidste kuldegys«.
Det dejlige vers af Grundtvig udløser straks et billede af husmandsstedet ved Stadilvejen for mit indre blik. Til højre lå græsset fældet i en bræmme langs vejen, sortgrøn af duggen, medens det lyste blåligt mellem byggens ranke aks, der havde lukket sig oven over gule blomster. Lidt længere ude stod et læhegn af graner. Jeg vil se væk fra skaden, den satan, men langs træerne fløj viben, for den har en gang været forlovet med skovduen. »Hvi ville du it, hvi ville du it« råber den klagende fra det åbne, medens skovduen fra sit skjul mellem træerne svarer. »For a turre æt, for at turre æt«. I køligheden duftede det nyslåede græs og blandede sig med lugten af benzin fra knallerten, som ordentlig var spændt for og først kunne hvile, når den nåede frem til Madum enge. Jamen, lugtede benzin ikke anderledes, bedre, dengang?

I en pause under højbjærgningen blev der talt om dengang tyskerne havde været i landet. En lille pige hørte bekymret på og tog til sidst sin far under hagen for at få at vide, om tyskerne havde været tamme.

»Kunne man sådan bare gå hen og give dem grimen på?«, spurgte hun og huskede forskrækket, når hesten derhjemme ikke var til at styre.

»Nu blomstertiden kommer / med lyst og ynde stor, / sig nærmer bliden sommer, / da græs og urter gror«. Jeg havde en ven, der var mælkekusk, og hvis jeg sneg mig væk fra skolen, var det for at vente på ham, hvor vejen drejede væk fra byen og ud mellem sandede marker. Et sted lå tomterne af et hus, engelskgræsset havde underlagt sig haven, men en enlig pinselilje erindrede hvert år om, at der engang havde boet mennesker her. Som efter en hemmelig overenskomst blev den ikke plukket, men der var også noget ved det sted, som gjorde, at man gik udenom. »De fagre blomsterenge / og agrene på rad, / de grønne urtesenge / og skovens friske blad«. Mælkekusken gemte store lidenskaber bag et tilknappet ydre, og det er nok for meget at kalde ham min ven. Hans muthed var legendarisk, men der gik en lysning over hans ansigt, når jeg bragte ham et kræmmerhus fuldt af pibeudkrads. Det blev ikke anset for passende at forhaste sig, men han jog med påfaldende iver tommel- og pegefinger ned i udkradset og placerede en afmålt portion mellem underlæben og tænderne. Lykkedes det på den her sjældne måde, som tingene så sjældent lykkes på, hyppede han på de to nordbagger og ville have dem over i trav, skønt de forarget kiggede sig tilbage over halsen for at få øjenkontakt og se, om han var rigtig vel forvaret. Løb de, sang han oprømt, men så det var vanskeligt at skelne ord om »Mig og Makkeduddi, vi er ude at gå tur«. Jeg tror,

han et øjeblik følte sig lykkelig alene i verden, og det kunne han have brug for. Mælkekusken havde ni børn, og de mindste stod umælende ved gavlen, når vi med den tomme vogn nåede frem til hans husmandssted, hvor der ligefrem stank af armod. Trods de ni børn og pibeudkradset var det, som havde mælkekusken aldrig fået lov til at æde sig rigtig mæt, bare for én gangs skyld, i det gode her i livet. Han havde en passion for chokoladefrøer, af de fyldte, og jeg har senere forstået, at det var på grund af dem, han trods sit afvisende væsen accepterede en mindreårig passager, når skummetmælken og vallen skulle fordeles på gårdene langs ruten. Selv har jeg kun drevet det til engang ved iskiosken på Møns Klint at spise fire chokoladeskildpadder med creme, men derfor kan jeg godt forstå en mand, der begærer hovedparten af sin tids fyldte chokoladefrøer for egen mund. Når jeg var med, kunne han gå ind hos købmanden og med et forklarende hovedkast til mig udbede sig en af de små, grå papæsker, der rummede mange lag frøer.

Naturligvis overvældede mandens godhed mig første gang, men kun til det viste sig, at han bad mig flytte fra kuskesædet til en plads mellem mælkejungerne, hvor man skulle sidde med benene dinglende ud over bagsmækken. Altså med ryggen til, og det var tungt at høre, hvordan mellemlægspapiret kraslede, medens mælkekusken hærgede mellem frøerne. Jeg tør godt sige, at han åd frøerne, men det er kun for at give læseren den rigtige fornemmelse af processen på kuskesædet. Rigtig glad bliver man jo aldrig, men det kan da godt være, man skulle prøve at arrangere sig med Galle & Jessen for at se, om løsningen skulle ligge i fyldte chokoladefrøer.

Skønt jeg ofte overværede processen, blev jeg aldrig budt en frø, og mælkekusken sørgede før hjemkomsten for at have kassen smidt væk, skønt den kunne være god at have ting i. Rollingerne ved gavlen ejede ikke så meget tøj, at de på en gang lod sig vise frem for folk. Måske havde de været hos købmanden og hørt om chokoladefrøerne, men ingen af dem sagde noget, og i min erindring står det, som kunne de ikke snakke. Når jeg skiltes fra mælkekusken og slog ind på hjulsporet, der førte til byen, løsnede et par af de mindste sig fra gavlen og fulgte mig forsigtigt på afstand. Måske ventede de, at jeg pludselig skulle begynde at gylpe frøer, som når storken fodrer unger.

Før mælkekusken svingede ind til visse gårde eller husmandssteder, stod jeg gerne af for ved en bæk eller mellem nogle gyvler på en bakke at afvente hans genkomst. Måske var det for at undgå de mange spørgsmål, der altid fulgte i kølvandet på det indledende om, hvis dreng man var. Andre steder burde undgås, fordi der var børn, som godt vidste, man ikke havde været i skole, og så var der skikkelige folk, man havde drillet, da de sidst var i byen. Der var de lette ofre, nærmest hjælpeløse, men de huskede godt og var frygtindgydende på deres egen gårdsplads. Men bækken var også fristende i de tidlige sommermåneder med glasål under de halvstore sten, og sad man stille ved bredden, stod der nu og da en ørred, ubevægelig, som var den indstøbt i det klare vand. »De mægted ej det mindste blad / at sætte på en nælde« hed det ubegribeligt om kongers afmagt, for hvad skulle en så idiotisk ting gøre godt for. Derimod samlede salmen fascinationen af det vrimlende, glimtvis anede liv i vandet, »når mit sind / i havets dybe grunde / kun dog så lidt kige ind / og ser så mange

munde«.

Jeg kommer aldrig i kirke, desværre, for trods gennemsnittet af prædikanter er det en hvilestund, når man for et øjeblik bænker sig i omgivelser, som generationerne før os har slidt pæne gennem næsten tusinde års brug. *Give me the old time religion, give me the old time religion, it's good enough for me* sang vi, da salmeversene var et overstået kapitel. Når det kommer til stykket, har jeg vanskeligt ved at finde på noget bedre end det, der slog til for Kingo, Brorson, Ingemann og Grundtvig. Men en langfredag i Egebjerg kirke var en prøvelse med Johanne, som bare er to år og absolut utilbøjelig til at lade præsten have ordet alene. Alligevel tordnede Kingo med hele sin fylde, viste den korsfæstede Frelser med samme strittende pegefinger som Johannes Døberen på Grunewalds Isenheimertavle. »Se, hvordan de Jesus slæber« råber Kingo harmfuldt; det skulle lige have været biskoppens menighed i Odense, der havde båret sig sådan ad. Trods fagterne og skuespillet fremgår det i småglimt, at handlingen er fattet med det danske forår som baggrund, og Grundtvig var parat til at se opstandelsen i påskeliljens lignelse og omskrive en linje på latin fra det14. århundrede til »Som morgenlærkens var hans røst«. Døden går forud for opstandelsen, vinteren for våren og i salmeversene og de gamle billeder ligger der et pust af forventning i fremstillingen af korsfæstelsen. Ikke mindst i de nordiske egne, hvor vinteren er hårdest, og det kan være ligefrem rørende at se, hvordan kunstnerne holdt af at vise den levende eller døde Kristus i naturen. En maler som Roger van der Weyden forventedes især at male kristne motiver, og i et lille billede af den korsfæstede Kristus (Prado, Spanien) mere end lever han op til, hvad man i den henseende kunne forlange af ham. Den døde hænger stiv på sit kors, men for kunstneren drejede det sig mere om den natur, der omgiver ham. Blikket vil uden om, neden under og oven over Kristus. Det grønne græs er så frisk og grønt, som kun den vinterknugede har oplevet det og med hele sit væsen taget til sig. Så ydmygt, men også ligetil som i »Det mindste græs jeg undrer på / i skove og i dale«. Blomsterne i det grønne er gule, røde og blå, landskabet åbner sig som en forjættelse bagved og ovenover er himlen blå, men med en mægtig forårssky, der luftigt er drejet op i form. Sådan har ingen kunstner tidligere vist os naturen og som for at understrege, at sommeren er kommet for at blive, malede Roger van der Weyden et par svaler. »De mange fuglesving, der sker / op under Herrens himle!«.

I salmerne peger alt mod efteråret, forbi augustdagene hvor det modne korn farver landet blondt, og med de disede blå skygger hen på eftermiddagen, som vækker en egen bedrøvelse. »Nu falmer skoven trindt om land«, naturligvis, men dagene farer videre, og når man en oktoberaften stod ved indkørslen for uvist af hvilken årsag at kigge op mod vejen, havde køligheden fortættet sig om den bitre lugt fra kartoflerne, som var ved at blive taget op. Kartoffelferien sagde man også om det, der for længst er blevet til efterårsferien. Ude i mørket var der lys i de fjerne gårde, hvor man var ved at malke, og en lænkehund gav hals mod den mørke aften.
Stedet hed Vejbæk og lå ved Husby Sø. Jenny og Valdemar som havde det, var henholdsvis min fars faster og min mors morbror, altså dobbeltfamilie og gode at

besøge. Efter mørket i indkørslen var der en tryghed ved gårdspladsen, som var forsvarligt hegnet inde af fire længer. I stuehuset blev der lavet aftensmad, og lyset trængte kun dæmpet gennem de emmede ruder, og i stilheden kunne man fra stalden høre malkemaskinen, der brummede som en totakter, men beroligende udrettede, hvad to piger knap nok kunne overkomme tidligere. Der lød et smæld, når en spand blev stillet ud på den stenpikkede gårdsplads, og stalddøren blev hastigt smækket i mod kulden udenfor.
Sommeren var forbi, det lave græs lyste smattetgrønt om morgenen, og edderkoppens spind havde samlet duggen og strålede som et diadem. »Menneskeliv er som græsset i enge«, står der, »blomsten vi ligne fra isse til fod: / stormene hvine, og bladene hænge, / visnet, man ved ikke mer, hvor den stod«. Stedet var som et værn mod den sene årstid, der kunne nynnes på melodien til »Dybt hælder året i sin gang«. Prøvelserne opremses: »Lad solen korte af sin vej / og natten vokse til«, ja »Lad gulne hvert et blad på kvist, / lad falme alle strå«. Når jeg om aftenen lå mellem Jenny og Valdemar i dobbeltsengen, var det ligefrem hyggeligt at høre vinden have fat i blodbøgen udenfor eller regnen, som slog på vinduet. »Den signede dag« var på vej, og det var godt at komme ned i et køkken, hvor der var tændt op i komfuret. Kaffen var lavet på bønner som et par hold vand allerede havde tappet for det meste af deres kraft, men man var velkommen til at strø ordentlig med sukker på sit sigtebrød. En mus var gået i fælden, og jeg gjorde tyggende karlen selskab, da han blev sendt ud for at slå den ihjel bag laden.

Uddrag fra artiklen "Præstens Else Kathrine"

...Tag nu bare svalen. Om morgenen kan jeg se, hvordan den så nydelig står stille i luften foran min altandør. Reden er klinet op på væggen, sømmet, der bærer konstruktionen, var strengt taget beregnet til tørresnoren, men jeg kan så sagtens klare min smule klatvask uden. Svaleungerne er allerede store, de sidder med næsten udvoksede fjer og kigger gammelklogt ud af reden. Dyreunger ser så forstandige ud. Det er ikke til at lade være med at grine af svaleungerne, for selv om de foregiver ikke at have set mig, kan jeg jo godt have set dem.
De to gamle svaler indgår i flokken, som om dagen krydses i hvide blink ude over dalen. Når noget hvidt frigør sig i min retning, kan det være et tidselfnug, en sommerfugl, men er oftest en af svalerne som kommer med munden fuld af mad. Jeg ved godt, de på trods af bofællesskabet helst ser, hver passer sit. Man behøver også kun at kigge en smule om hjørnet for at se, hvordan ungerne virrende og lydeligt signaliserer med de brede næb, i munden på hinanden påstår sig som den mest værdigt trængende. Der er én gøren sig tilgode, slet ikke samme kølige forbehold, som når de sidder alene i reden.
Jeg var med mit vokslys ude for at se efter, om det var svaleungerne, uglen havde haft kig på. Det var det ikke. Jeg gør dem heller ikke noget. Som dreng var jeg af flere personlige grunde nødt til med en nyanskaffet slangebøsse at skyde en svalerede ned. Det krymper sig stadig i mig, når jeg husker på det. Hvor kan man være afstumpet og med et gnavent klask ødelægge, hvad det har kostet så megen møje at opføre. Det var ude i stalden, svaleungerne vred sig som små aborter, og jeg rendte, da jeg så dem. Gid min synd ikke er blevet overleveret mellem svaler.

Jeg flytter på stedet, hvis de i morgen begynder at kvidre til hinanden, at herren på altanen er identisk med den dreng, som for 35 år siden gik ved Husby Sø med en nyerhvervet Loewenmesser brændende på lommen.

Ja, hvordan var det nu, det var?
Kniven havde kostet 110 tomme ølflasker, jeg have i skarp konkurrence med andre drenge samlet dem tidlige sommermorgener, efter der om natten havde været bal i forsamlingshuset. Holger Fællessanger havde været der, i lillebil, sagde

man til hinanden; sådan en mand brugte ikke rutebilen. Storken var kommet, den stod i nattemørket på sin rede ved forsamlingshusets fjerne gavl, og gennem vinduerne kunne man høre, hvordan et helt kor faldt ind i omkvædet og sang: »Der går altid både tilbage«.
Det er nu ikke helt rigtigt.
Karlene havde forudseende udlagt små spiritusdepoter, hvor læbælterne var lunest. Undertiden gik nogle piger med derud, men så vidste hele sognet også næste dag, at de var af den slags. I morgengryet lå de tomme flasker tilbage, kolde af dug, som forladte æg i en rede; festen var forbi. På en måde anså brugsuddeleren flaskerne som sine, men han talte dem sørgmodigt, og tog tavs kniven ud af glasdisken.
Under en skarp kniv teer en pilegren sig næsten vellystigt. Man brækker lidt til venstre og skærer i samme retning, snittet ligger som i smør og kan uden videre gentages fra højre. Selv når tvejen til slangebøssen er skåret helt fri, ånder pilegrenen stadig dybt og grønt, udskiller en bittersød saft som man på det nærmeste bliver vild af at smage. Ellers havde jeg ikke turdet skære i graverens cykel for at få et godt stykke gummislange. Først da slangebøssen var færdig, gik det op for mig, at graveren naturligvis ville gå op i Brugsen for at fortælle Gud og hvermand, hvor skammeligt cykler kan blive maltrakteret, når de omhyggeligt er gemt ind i skyggen for ikke at stå og punktere i solen. Brugsuddeleren ville huske kniven, jeg ved stadig præcis, hvordan det har set ud, da de nikkede til hinanden.
Der var ikke andet for end at skyde den svalerede ned. Hvorfor skulle svalerne ikke huske det? Jeg burde alligevel have taget min Højskolesangbog med. Den blev i sidste øjeblik udskilt af kufferten, og nu må jeg nøjes med at huske, hvad H. C. Andersen skriver i »Hvor Nilen vander ægypternes jord«, og så står der: »Oh, husker du Sjølund, den fagre ø, hvor de vilde skovduer kurre, husker du Gurre? « Den anden svarer som selve Aksel Schiøtz: »Ja, der har jeg bygget en sommerdag«, kong Valdemar kommer ridende, og svalen hørte, hvordan han råbte »Lad Gud beholde sit Himmerrig, har jeg kun Gurre«. Selvfølgelig ved svalerne besked, uglen har hørt det og kom for i et hastigt blik at notere, hvordan sådan en som mig, ser ud.

Artiklerne er fra bogen "Frank & Fuglefri" af Hans Edvard Nørregaard-Nielsen
Bragt med tilladelse af forfatteren.

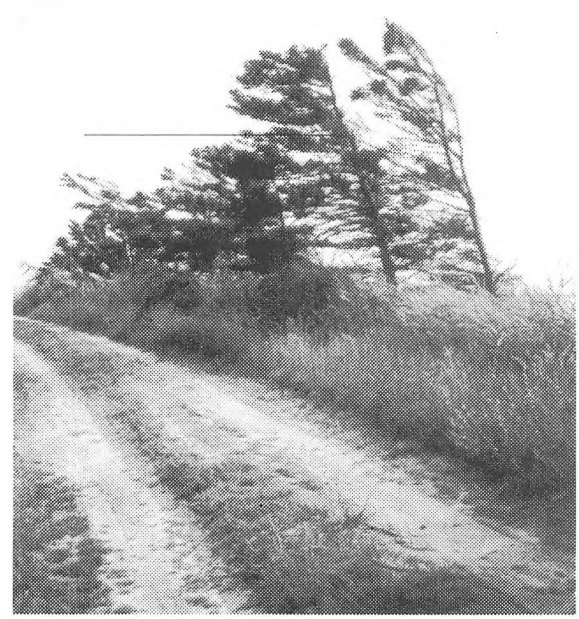

1960 - 1970

Nisser, postbude og slagtere...

Birgith Sørensen - født i Staby i 1958.

Lillebror og mig

Kaffetid

Hvad var en stue uden en divan
og hvad var fjernsynet
uden hobbymanden Clevin
dyreeksperten Lieberkind
og cowboyen Maverick
og så var der forbudt for børn filmene
som vi ikke måtte se
og ikke så

Når Maverick spredte død omkring sig
beroligede mor os:
Om lidt står skuespillerne op
og drikker kaffe

Lillebror der havde sit eget ord for opstandelse
var siden ikke sen til
når scenerne blev for voldsomme
at beroligede os med:
Om lidt paløver de op og drikker kaffe

I TV- Avisen
som ikke var forbudt for børn
så vi krigen i Vietnam
sulten i Biafra
volden i Nord Irland
skrigende
lidende
grædende
døende
hver aften

Luk øjnene sagde mor
også lukkede vi det ene
og så med det andet
og håbede på
at det snart var kaffetid

Nisser, postbude og slagtere...

Mændene i vores hverdag
var mange og forskellige
alle kom og gik de
fortalte historier
og nyt om stort og småt

Der var den tykke slagter
med sin hvide kittel
og de røde ballonkinder
og harmonika tegnebogen
som lavede en stor bule bag på kitlen
der var mange der gættede på
hvor mange tusind der var i harmonikaen
og der var nogen der gættede på
at han en dag ville blive slået ned
og frarøvet den

Også var der Lillepost
som var missionsk
og derfor ikke bandede
som bedstefar Besse og far
men sagde pis og gamle aviser
når noget gik skævt

Og der var mælkekusken
der elskede spegesild og fik spegesild
når han blev budt på formiddagskaffe

Og der var Julens Glæde
en lille mand der cyklede rundt
og samlede de penge ind
som folk ville spare op til julen
der var noget nisseagtigt
over den lille firskårne mand

Og der var Røde Viggo
som elskede kortspil og slik
og fik rigeligt af begge dele

Og der var Smed Katborg
der var fjordfisker
og drak lige så mange øl
som han fangede fisk

Og der var Knud
der havde lavet noget skidt og kom i fængsel
det græd lillebror meget over
for han syntes det var synd for Knud

Og der var ostehandleren
dyrlægen, elaflæseren,
børstemanden, kludekræmmeren, vagabonderne
og hjemmeslagteren der lugtede af død

Og der var alle nabomændene
og dem bedstefar Besse og far spillede kort med
og fætter Poul der var genert
og holdt af The Beatles
og tavse farbror Henning

Og der var Karbonade Anton
der drillede og fortalte fantasifulde historier

Alle kom og gik de
og var en del af hverdagen

Storken

En tidlig sommermorgen
vækkede mor mig
hun kaldte sagte: *kom så skal du se*
der går en stork der østen om

Jeg slog søvnen til side
tog i hast mine røde shorts på
og de ramponerede træsko
og gik med listetrin ud gennem porten
med mors ord i mine ører:
du skal gå stille
så du ikke skræmmer den bort

Jeg stillede mig med ryggen
mod den hvidkalkede mur
solen stak i mine søvnige øjne
men pludselig fik jeg øje på den
e majestætisk
du af solens blændende lys

Den kom langsomt imod mig
som så den mig ikke
mit hjerte slog et ekstra slag
for hvert skridt den kom mig nærmere
og det var en lille sorg
da den pludselig lettede
og fløj mod fjordens grønne enge
Jeg kastede stilheden bort
og løb med klaprende træsko
over gårdspladsens hårde kampesten
og råbte: *mor, mor jeg så den!*

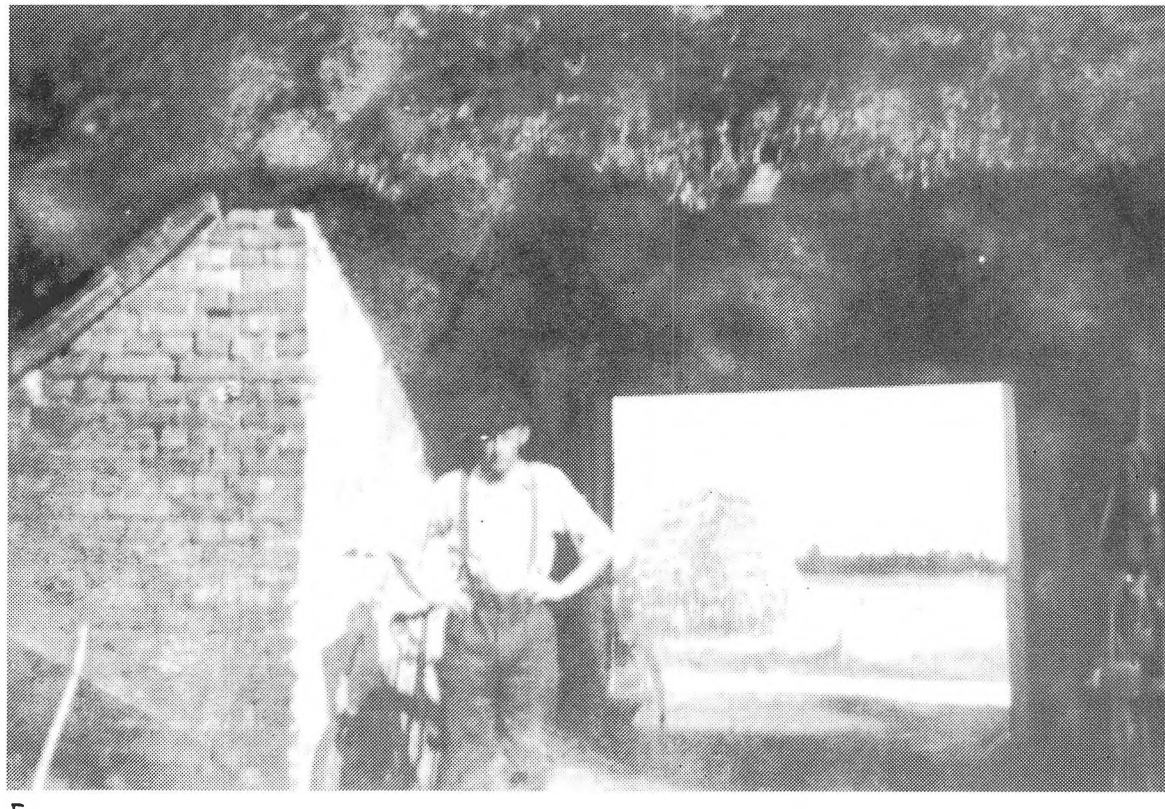

Far

Øster Bennedsgaard

Bedstefar Besse og far

Hans i "krog's" butik

Morsmis og mig

Smut

Naboens Smut var en fin hund
for de havde fået den fra præstens
men det glemte Smut af og til

Hen på vinteren
når negstakkene skulle køres ind i laden
var Smut en sikker gæst
for der var mus i stakkene
et højhuskompleks med spisekammer

Far forkede over i vognen
Bedstefar Besse eller mor tog imod
far havde bukserne godt nede
i de lange gummistøvler
og sagde af og til:
Fy for fanden de satans mus !

Og de satans mus pilede til alle sider
men Smut var hurtig
den løb som et lille lyn
Haps Haps
og musene forsvandt i dens sorte gab
jeg iagttog sceneriet
med frydefulde rædselsgys
og vidste ikke
hvem jeg havde mest ondt af
musene som løb rundt i maven på Smut
eller Smut med maven fuld af mus

Røgtetid

Gårdene lå som lysende øer
i de mørke vinteraftners kolde landskab
malkemaskinerne brummede monotont
både fjernt og nært
som store katte der spandt

En fugtig varm
og tungt krydret lugt
fra de mange kroppe
slog én i møde
når man åbnede den store dør
med det besværlige smedejerns håndtag
ind til stalden

Bedstefar Besse sad lidt forover bøjet
og hvilede sig på svinekulen
far kørte roer for køerne
med den smalle vogn
der var helt af træ
selv hjulet
der knirkede og slingrede
så man troede det skulle falde af
hvert øjeblik

Køerne så på én med rare øjne
men man varede sig
for deres store ru tunger
som de grådigt strakte frem
som ville de smage på én

Decemberdrømme

At forlade de tunge dyners varme hulrum
og møde værelsets kolde favntag
var en sur pligt
som i december blev sødet
af radioens julekalenderprogram
og længslen efter julen

Vi klædte os på i den lunkne stue
hvor kakkelovnen endnu ikke
havde jaget kulden ud
der lugtede skarpt og beskt
efter at askeskuffen var blevet tømt
lugten satte sig på ganen
med en metallisk smag

De beigefarvede rullegardiner
blev rullet op med et smæld
mørket sad endnu på ruderne
men dagsskærets lyse pensel
rørte let ved østhimlens rand

Med skoletasken pakket med bøger og penalhus
madpakke og saftevand i en grøn patentflaske
begav vi os af sted på den korte gåtur
til skolebussens stoppested ved købmanden
hvor vi var en lille flok der stod i læ ved husgavlene
alt efter vindens retning
og når det regnede stod købmanden op
og lukkede os ind i den kolde butik
hvor han stod bag disken og skuttede sig
og ventede på at slippe af med os igen

Og bussen kom og slugte os
og spyttede os ud igen
på skolegårdens tyggegummifregnede asfaldhud

Og dagen startede med sang og bøn
før vi satte os på de hårde stole
og længtes efter andre steder og julen

Ammens uheld

Den sidste skoledag før juleferien
var den tunge lærredsskoletaske
med Elvis billedet
skiftet ud med en plastpose
der indeholdt et lys og vat
gran og nisser til at sætte i snevatlandskabet

Syvende klasse delte ud
af deres hjemmelavede cement konfekt
og min klasse stod for underholdningen
vi skulle spille Aladdin og Den Vidunderlige Lampe

Alt gik efter bogen
alle kunne deres replikker
så godt som
men pludselig midt i Oehlenschlägers stive stykke
flød en latterbølge gennem salen
vores instruktør skoleinspektøren
stod i kulissen og så ud som ti spørgsmålstegn
han hviskede højlydt:
Hvorfor leer de?
Her skal ikke les!

Men det var ikke nemt at lade være
for Guldnarres amme
og det var mig
havde tabt sit skørt

Det var også uheldigt
at jeg var den eneste der ikke
havde taget gymnastikdragt på
under det interimistiske skørt

Den ædle Aladdin og den dydige Guldnarre
så ud som to flækkede træsko
men skoleinspektørens hvasse ansigt
fik alle bragt til besindelse
og stykket gik sin gang
men succesen var i hus

Efter en begivenhedsrig formiddag
steg vi ind i Jens Olsens skolebus
hvor der stod en kasse med appelsiner ved førersædet
og før vi steg ud fik vi en appelsin
og et ønske om en glædelig jul

Min bror og jeg gik hjem ad hundredmetervejen
med juleferie lette trin
og var det ikke for koldt
mødte Morsmis os på halvvejen
og fulgte os hjem
med halen lige i vejret

Jette som Gulddnare og de 3 ammer, Inge, Marie og mig

Staby Skole

1970 -1980
Min barndom i Vemb

Karen Marie Bennedsgaard, Århus

De første fire år

Jeg blev født på Ringkøbing Sygehus først i februar måned i 1973. Efter sigende var der snestorm den dag, og min far havde store problemer med at holde bilen på vejen fra Vemb til Ringkøbing. Den lille hvide folkevogn truede hvert øjeblik med at skride ud, og flere steder lå der biler i grøften langs vejen. Det skulle vise sig at være det rene vand i forhold til at overbevise jordmoderen om, at han godt kunne tåle at se fødslen. Han havde trukket mange kalve ud på gården hos min morbror Kaj, så han mente, at han var i stand til at være tilstede, når hans førstefødte skulle komme til verden. Men jordemoderen var af den gamle skole - ugift, ingen børn selv, dog havde hun til gengæld taget imod mange hundrede rynkede skrigende børn, så det blev, som hun havde sagt. Men ud kom jeg dog, uden at min far stod og hjalp til eller klippede navlesnoren over. De første år husker jeg ikke meget af, men et par glimt kan jeg dog frembringe.

De første leveår blev jeg passet i en boligfløj af Ulfborg Kirkeby skole, hvor min mor arbejdede. Så i frikvarteret kunne jeg stå i vinduet over ved Ida og vinke til min mor. Ida og Thomas havde selv to drenge, som var et og to år ældre end mig. Thomas var også lærer på skolen, og det var så hans kone, der gik hjemme og passede os børn. Når min mor så havde fri, kunne hun bare gå over skolegården for at hente mig. Mange af de andre lærere boede tæt ved skolen, så vi lærerbørn tilbragte meget tid på skolen. Fastelavn blev fejret med tøndeslagning i gymnastiksalen, alle var udklædte, drengene enten som cowboys med revolver eller Zorro med den sorte kappe. Vi piger som prinsesser med fine papirkroner, feer med tryllestave eller indianerkvinder med lykkeamuletter omkring halsen.

Fastelavn på Ulfborg Hovedskole

Efter at vi efter tur havde slået til tønden et par gange, skulle der som regel altid lidt hjælp fra en af de voksne til at give tønden et ordentlig slag, så en stav i tønden blev slået lidt skæv. Derefter gjaldt det om at være den næste i køen, så der var chance for at blive kattedronning. Når så endelig at tønden gik i gulvet, hvorefter slik, rosiner og papir faldt ud, var der vild jubel.
Eftersom at vi næsten voksede op på stedet, var jeg ikke generet ved at deltage i skolens idrætsdage eller andre arrangementer på skolen. Selvom jeg var Fru Bennedsgaards datter, så var der altid en plads til mig på et hold, og fordi det var en lille skole, så kendte alle eleverne mig. Yderligere kendte jeg meget godt de elever, som min mor var klasselærer for. De var altid ovre at besøge os en gang om året, denne tradition fortsatte de med, lang tid efter at de var sluttet med skolen og var blevet voksne. Enkelte kommer stadigvæk på besøg, og er på den måde blevet venner af huset.

Fire år efter ankom min søster midt om natten sidst i marts måned.
Samme aften havde vi været til gymnastikopvisning i Vemb Hallen, jeg var med på puslingeholdet, hvor vi havde leget sanglege. Derefter blev den sure måtte rullet frem, jeg kan stadigvæk mindes lugten af den. Kun en grøn rullemåtte kan lugte så forfærdelig af sure tæer. Men jeg havde stolt slået to kolbøtter i streg, som en af de eneste og havde triumferende rakt to fingre i vejret. Selvom jeg fortsatte med at lave gymnastik op igennem hele min barn- og ungdom, så var det nok en af de få gange i min gymnastikkarriere, at der var noget at prale af. Min mor sad og klappede stolt samtidig med, at hun vred sig på de hårde træstole og havde plukveer.

Da vi kom hjem ville min far se boksning i fjernsynet, men det mente min mor, at der ikke var tid til, så tog de af sted til sygehuset i Holstebro. Forinden havde de anbragt mig hos mormor, hvor jeg skulle tilbringe natten i den tid, hvor mor lå på sygehuset med den lille nye.
Klokken et om natten ringede telefonen i stuen, og mormor tog den. Jeg sad i sengen og kiggede på hende igennem døren, spændt for at høre om jeg endelig havde fået en lillebror, som jeg havde ønsket mig. Det blev en lillesøster fortalte min mormor, hvortil jeg skuffet svarede, at jeg meget hellere ville have en lillebror. Jeg var ikke den eneste med de tanker, for min far havde troet, at det var en dreng, da han havde set nakken af hende, lige da hun blev født. Både min søster og jeg havde drengekælenavne, som min far brugte om os, da vi var små. Men jeg tror nu, at min far alligevel er ganske godt tilfreds i dag med os to piger. Jeg ville i dag ikke bytte min søster væk for en bror.

Efter min søster Annette blev født, begyndte jeg i børnehave halvdags, mens hun blev passet på Sønder Vosborg. Det var en spændende tid, og eftersom jeg var blevet passet sammen med drengene af Ida, var jeg blevet ret stærk. Så nu stod jeg på lur bag en reol lige ved indgangen hver dag. Når så en bestemt dreng kom til børnehaven, sprang jeg lige på nakken af ham og smed ham i gulvet. Hans mor kunne ikke forstå, at han ikke var så glad for at være der i en periode. Men efter et stykke tid, så faldt hakkeordenen på plads. Jeg bestemte over ham, og jeg behøvede ikke at give ham den daglig tur ned i gulvet.
Desværre var der to store piger, som altid bestemte over alle, og de var også efter mig. Men jeg fik den allerhårdeste dreng, som

var søn af en fisker, til at banke lidt fornuft ind i dem, og så var det godt at gå i børnehave igen. Desværre skulle jeg hver dag allerede hjem klokken 13, så jeg gik glip af en halv dag i børnehaven. Det var jeg i hvert tilfælde sikker på den gang, for jeg troede, det var meget sjovere at være der end hjemme.

Gården

Mit barndomshjem ligger kun 500 meter fra, hvor min mormor, min bedstefar og morbror Kaj boede. Bedstefar døde dog, da jeg var fire år og min søster var et halvt år. Jeg kan kun huske, at han var syg og lå på sygehuset.

Engang skulle min mor og jeg ind at besøge ham på sygehuset. Vi tog elevatoren op, og var der en halv time indtil besøgstiden var ovre. Så tog vi elevatoren halvt ned igen, det vil sige, at den satte sig fast på halvvejen. Vi sad derinde i en halv time og kiggede op igennem en sprække mellem døren og døråbningen til en flok mennesker, som forsøgte at tale os til ro. Da vi endelig kom ud, skulle vi gå resten af turen ned. Min mor tager ikke elevatorer den dag i dag, hvis hun kan tage trapperne i stedet for. Vedrørende min bedstefar husker jeg dagen efter at han døde eller selve dødsdagen. Hele familien var samlet i stuen, og døren var lukket ind til soveværelset, hvor han døde. Jeg ville ikke med til begravelsen og ville ikke have, at mine forældre snakkede om ham. Det var min reaktion på tabet af ham.

På gården sammen med morbror Kaj.

Hver sommer kom mine fætre og kusiner på sommerferie hos min mormor og min morbror på gården. Det var både dejligt og irriterende. Jeg var jo vant til at dele mormors gunst med min søster, men det var svært at undgå at blive jaloux, når alle de andre børn kom. Så engang spurgte jeg hende, hvilket af hendes børnebørn hun bedst kunne lide. Hun svarede, at hun bedst kunne lide dem alle sammen. Så måtte jeg jo spørge hende igen, om der ikke var EN, som hun kunne bedre lide end de andre. Hvad hun svarede på dette, husker jeg ikke. Men jeg mener, at hun fik svaret på en pæn måde, så jeg ikke tabte ansigt, og så jeg heller ikke fik storhedsvanvid.

Det meste af sommeren gik med at hjælpe til på gården. Først på sommeren skulle vi flytte vandrør i heden sammen med min morbror Kaj. Om aftenen gik vi med gummistøvler i det dryppende våde korn, aksene kløede på de bare ben mellem shortskanten og gummistøvleranden. Rørene var tunge, halvt fulde af vand, benene var trætte, og vi skulle tidlig op igen om morgenen for at flytte dem igen. Men at se solen begynde at gå ned, mærke vinden lægge sig til aften og høre skoven blive stille, det var en oplevelse. Desuden vidste vi også, at der var chance for en belønning. På vej hjem blev der købt isbåde hos Stinne Is ude ved hovedvejen. Det var et lille træ-ishus langs Damhusvej mellem Vemb og Bækmarksbro. Det var den største is, som kunne fås og den smagte af sommer og velfortjenthed. Det var det bedste, som kunne indtages på dette tidspunktet af døgnet. Det blev dog også brugt ved andre lejligheder, blandt andet ved roehakning i heden.

Når roerne var kommet godt op af jorden, startede den store roehakning. Vi gik som regel en otte personer i roerne, det kneb altid lidt for mig at følge med, og gik jeg for stærkt, så kom jeg til hakke roer op. Selvom jeg forsøgte at plante dem igen, så kom der aldrig noget godt ud af det. De lå altid flade og visne næste dag langs jorden. Heldigvis hjalp de voksne os lidt med at hakke i vores rækker, så vi kunne følges op ad igennem stykket. For ellers kunne sådan en roemark virke endeløs.
Som regel var min farmor og vores nabokone der også for at hjælpe til. Der blev snakket om gamle dage og det gjaldt om at spidse ørerne for at opsnappe alle detaljer. Når vi gik på markerne rundt om gården, kom min mormor ved kaffetid med sin brune flettede kurv, hvori en flaskeåbner var fæstet rundt om hanken med et rødt gavebånd. I kurven var der hverdagskopperne med den brede blå kant, sodavand, en termokande med varm kaffe, boller med ost, plumkage eller kringle pakket ind i sølvpapir. Der sad vi så i læbæltet og fik kaffe, stolte over at det gik fremad med hakningen.

Senere i august når der skulle køres halm ind, var det den selv samme brune kurv, der blev fragtet op på halmloftet til de, som havde trukket det korte strå og måtte stå oppe i varmen. Det var som regel de mindste plus en stærk mand, som kunne fordele halmballerne. Mens vi små kunne få presset en balle ind i et lille hjørne oppe under taget, så kunne han lede og fordele halmballerne til 4 forskellige, som stod og stablede. Svedende med håret klistret til ansigtet, støv i øjnene, så vi opgivende ud af lugen i pauserne, når min far kom kørende med endnu et læst spændt bag efter Ford 5000'eren. Min mor stod ude på

gårdspladsen ved transportørens bund og hørte til hvor mange læs der var igen. Det var hendes job af lægge baller på den, så de blive fragtet op til os under tagpladerne.
Vi blev trætte, efterhånden som læssene forsvandt ind i gennem lugen, og vi fik mindre og mindre plads at bevæge os på. Til sidst var der kun plads til én mand, og så kunne vi andre glide ned ad transportøren én efter én i pauserne, og det eneste der var at se frem til, var kurven med saftevand imellem hver læs. Saftevand af stikkelsbær og ribs virkede som trylledrik, der fik os til at hive i snorene om halmballerne til trods for, at vablerne i håndfladen voksede sig større, og fingrene gjorde ondt. Det var en lettelse at høre, når den sidste vogn var hjemme, og vi var klar til at få friskbagte vafler inde hos mormor. Med avner i fingrene, som helst skulle sidde en dag, da de så var nemmere at presse ud, spiste vi os mætte i varme vafler, mens trætheden langsomt sænkede sig over os.

En lyd, som var knyttet sammen med min barndom på gården, var rådhusklokkerne i radioen klokken 12 middag. Når den lyd kom, fik jeg besked på at gå ud og ringe med gårdsklokken, for så var der varm middagsmad, og folkene skulle ind og spise. Efter hovedretten var der altid dessert, det var ofte grød, stikkelsbærgrød med lidt sure bær, jordbærgrød med mælk direkte fra tanken eller blandet grød med ribs, solbær og jordbær. Derefter skulle de voksne sove til middag, og endelig kunne jeg snige mig om til nabogården for at besøge pigen der.
Af en eller anden grund måtte vi sjældent gå om til nabogården for min mormor, om det var fordi det var forstyrrende, ved jeg ikke. Men når banen var klar, gik jeg ad hundestien igennem græsmarken, og nabopigen kedede sig jo lige så meget som mig, når de voksne sov til middag. Det var vigtigt at huske at komme hjem, inden min mormor stod op af middagssøvnen. For ellers fandt hun jo ud af, at vi havde været af sted.

Fritiden
Selvom meget af tiden i min barndom gik med at hjælpe til på gården, var jeg også tit med min far ude at slagte. Hans bil blev fyldt op med skoldekar, bænk, gasflaske, knive, økse, sav og det store tidligere hvide gummiforklæde. Tit var hans kammerat Kesse med, hvis han var hjemme fra havet.
Første stop var mejeriet for at få fyldt en transportspand op med skoldhedt varmt vand. Den skulle bruges, når grisen skulle skoldes. Når vi ankom til den gård, hvor der skulle slagtes, var det med at finde på noget, så jeg ikke stod i vejen for min far. Der var tit andre børn at lege med, kattekillinger som skulle kæles for, hunde der skulle klappes, eller kalve der skulle aes.
Det værste jeg vidste var griseslagtning. I tiden efter at grisen var blevet fanget og til den døde, hylede den i vilden sky. Så det gjaldt om at holde sig godt for ørerne, til den endelig døde. Bagefter var det jo bare spændende at se hvordan den så ud inden i. De dampende tarme, den grårøde lever og den olivengrønne galdesæk, det var et mysterium, som fascinerede mig. Men ofte legede jeg med gårdens børn, det var børn, som jeg kom til at kende bedre og bedre med årene, da det var de samme steder, hvor min far kom år efter år. Så jeg vidste på forhånd, om der var andre børn på den gård, som jeg kunne lege med, eller om jeg skulle vælge at blive hjemme hos min mor.

Noget af det hyggeligste, vi kunne lege med hjemme, var saltdej. Vi fik min mor til at lave en portion trylledej (saltdej), så kunne vi sidde og lave figurer ved køkkenbordet, som var dækket af den orange voksdug. Imens gik min mor og lavede aftensmad. I det hele taget det at sidde ved køkkenbordet, enten at tegne eller at lege mens min mor var derude, det gav en god følelse af nærvær. Jeg husker ikke, at min mor direkte legede med min søster eller mig, men hun havde måske gode ideer eller satte gang i aktiviteter. Vi kunne også sidde i børneværelset, som var placeret ved siden af køkkenet. Når der var alt for stille, så var min mor godt klar over, at der var noget i gære. Det var ofte hendes kosmetiktaske, som var meget spændende med en læbestift og en mascara. Så blev der lagt den store krigsmaling, sådan at øjnene klistrede fast til øjenlågene. Ellers legede vi meget med Lego, Brio og farver. Vi havde nogen barbiedukker, Ken og en hest, men det var Legoen, som fængede mest. Vi kunne lave små modeller af vores hus eller drømmehus. Eller planlægge hvordan vores værelse skulle indrettes.

Før skolen

Hver morgen, når min mor tog af sted til skole, var der stadigvæk en time til, at jeg skulle af sted. Men så gik jeg om til vores nabo, et ældre ægtepar som ikke havde nogle børnebørn. De var lige stået op og skulle have morgenmad, mens jeg ventede på bussen. Manden skulle have sin sædvanlige morgensnaps, den lugtede skrap, og den så heller ikke ud til at smage godt, for han skyndte sig at hælde den ned. Huset var bitte lille, og der var ikke plads til mere end to mennesker. Her sad vi så ude i køkkenet og hørte radioavisen både på dansk og engelsk. Om grunden til at vi hørte den engelske udgave var, at de havde en datter i Canada, ved jeg ikke. Men det var da spændende, synes jeg, selvom jeg ikke forstod noget af det, manden sagde. For at ventetiden ikke skulle blive for lang, så havde konen i huset lært mig at sy korssting. Så jeg havde mit sytøj til at liggende der omme, og hver dag var der gang i julegaveproduktionen til mange i familien. Den første ting jeg fik færdig var en soldat som slog på tromme, og den gav jeg til min onkel Gudmund. Senere blev jeg lidt bedre og kunne sy nogen mindre sting, og resultatet begyndte at blive tilfredsstillende.

Tiden, indtil bussen skulle komme, gik stærkt, og tit måtte jeg løbe hen til bussen. Jeg kom dog aldrig for sent, for nabokonen nok skulle få sendt mig af sted tids nok. En dag kom jeg dog grædende tilbage til hende, da bussen var på vej retur til Vemb fra Gørding ad samme vej, som den kom. Den var ikke svinget ned forbi det sted, hvor jeg plejede at stå. Det viste sig, at buschaufføren næsten var faldet i søvn bag rattet, og havde glemt at svinge af ned ad Stensigvej. De andre skolebørn fik ham dog vækket, og så han fik mig med. Det var vist den eneste gang, hvor det næsten var gået galt.

Busturen var lang, da der var mange børn, der skulle hentes, så der gik en halv time, inden vi var henne på skolen, da bussen, efter at den havde været i Gørding, kørte til Nørregårdsvej, hvor der boede mange børn. Tiden i bussen gik med at snakke med de andre børn eller buschaufføren. På vej hjem fra skole stod jeg næsten altid af oppe ved landevejen og gik ad vejen hjem, med mindre jeg var faldet i snak med en af de andre børn i bussen. Så kunne jeg jo bare blive siddende turen rundt ud til fjorden, indtil vi kom forbi mit hus.

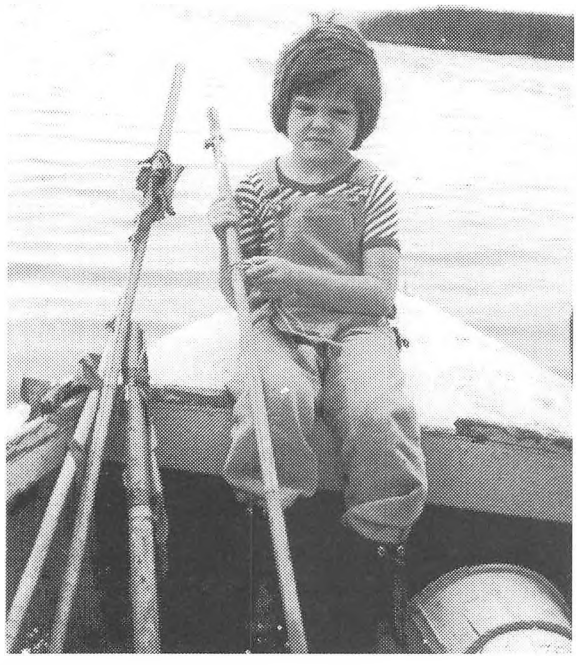

På fjorden med far.

Fjorden

Naturen betød meget for mig. Når min far var ude at røgte sin åleruser ved bundgarnspælene, var min søster og jeg tit med. Min søster i sin gule flyverdragt blev båret ud til båden, selv var jeg stor nok til at gå derned.

Vi skulle gå igennem en indhegning med kvier, som gik langs fjorden hele sommeren, og de var så som regel meget nysgerrige og skulle hen og snuse på os. Når de kom løbende hen mod os, var det med at holde sig tæt op ad en af de voksne. Nede ved prammen blev vi placeret i forstavnen, så vi ikke sad i vejen.

Mens de to mænd stagede båden ud ad den lille kanal, kunne vi næsten ikke vente tiden ud, til vi fik løftet selve rusen op af vandet for at se hvor mange ål, der var gået i fælden. Hvis der var gevinst, så kom ålene op i de store høje hvide spande, som engang var blevet brugt til kalk.

En dag, da vi kom ud til ruserne, var der kommet nogle lappedykkerunger ind i hovedrusen, som stod opspændt mellem mange bundgarnspæle. Min fars kammerat tog sine vaders og noget tøj af og sprang ud i rusen. Så begyndte der at udspille sig et drama, som dog også var komisk. Når han var oppe af vandet, så dykkede de ned under vandet, og når han forsøgte at fange dem under vandet, var de i oppe i vandoverfladen. Langt om længe fik han dem fanget, uden at de blev filtret ind i rusen og druknede, og vi kunne komme ind til land igen. Men det var den mest spændende oplevelse, jeg havde i forbindelse med ålefiskning. Jeg husker ikke engang, om der var fangst den dag.

Når der var ål nok til at spise, tog vi ålene med hjem, ellers kom de over i et hyttefad, som min far havde liggende tæt ved land. Her samlede vi så ål, til der var nok til en middag. Når vi kom hjem, blev der drysset kalk eller salt på ålene, så gik de slimen af sig. Efter nogle minutter i den opløsning kunne jeg tage dem op med de bare næver uden at bruge en ålesaks. Så fik vi stegte ål med rugbrød. Der blev spist flere pander med sprællende friske ål.

Min far fiskede også et andet sted, men det var med garn. Båden lå ved udmundningen af Damhus Å, der hvor den løber ud i Nissum Fjord. Der boede Kre' Dam, som havde fem køer og tre kalve. Yderligere havde han et frygteligt rod i sin lade, men der var mange spændende ting.

Han havde en bror som kom stagende over åen hver dag for at hjælpe til med at røgte dyrene. Begge var de ungkarle og ikke helt rene i tøjet. Det var lige før, at tøjet var selvimprægneret.

Garnene skal røgtes.

Lige i nærheden af hans gård var der et sted, hvor der havde stået gamle fiskerskure, så der var rester af tjære, redskaber og træ. Her gik min søster og jeg og ledte efter skatte. Der var små stumper glas og gamle skruer, og jeg mener, at vi engang fandt en gammel mønt. Så blev det jo ekstra spændende. Mens vi ventede på, at far skulle komme ind med båden, fordrev vi ventetiden med at lege rollespil, vi kunne bruge megen tid på at opdigte en lang historie. Når min far så endelig kom ind med garnene, kom Kre' Dam altid ned til båden for at bedømme fangsten og for at nyde min mors medbragte kaffekurv.

Hvert efterår blev bådene taget op af vandet, og inden de om foråret igen skulle søsættes, skulle de males. Før min søster blev født, hed den ene båd RIE 1 og den anden RIE 2. Men efter hendes fødsel kom til de til at hedde RA 1 og 2.

Engang hvor min far havde været ude ved fjorden med en af bådene efter endt malearbejde, var han og jeg på vej hjem igen på traktoren. Jeg stod ved siden af ham oppe i førerhuset, og rundt i et sving kom jeg til at røre ved bremsen, og traktoren væltede ned i grøften. Heldigvis skete der ikke noget hverken med os eller traktoren. Men jeg var næsten utrøstelig, for jeg var blevet meget bange. Siden fik jeg altid plads oppe

på værktøjskassen ved siden af selve traktorsædet.

I virkeligheden var det nok min mor, jeg tilbragte mest tid sammen med i min barndom. Eftersom hun var på halv tid, og min far tog afsted klokken 6 om morgenen og kom hjem klokken 16. Men når jeg tilbragte tiden sammen med far, var vi altid ude at køre eller lavede noget specielt. Så det var altid nogle anderledes ting, vi foretog os sammen, hvilket jeg husker bedre.

Men om torsdagen fik jeg sommetider lov til at være med mor ude ved kunstmaleren Jonna Sejg. De var en tyve kvinder, som malede hver torsdag eftermiddag.

Inden vi startede med at male, var vi alle sammen samlet ved det store lange bord oppe i beboelsesenden af huset, hvor vi fik te og franskbrød med marmelade. Derefter gik vi alle ned i det store atelier. Her gjaldt det om at kunne sidde stille, men til gengæld var der farver ad libitum og store blokke med godt hvidt papir. De børn der var med deres mødre, blev bænket ved bordet med farvekridt, og så måtte vi ikke forstyrre de voksne. Efter et stykke tid kneb det med at finde på noget at male, så det blev ret kedeligt, og så måtte jeg godt gå lige så stille og rolig rundt ude i gangen og se på malerier.

Hver sensommer var vi med min mor oppe i skoven og plukke brombær. Det var altid i et utilgængeligt område, der var kranset

Anette og Rie på isen sammen med far.

ind af en ydre ring af brombærkrat. Det stod som et tornerosekrat, og der var ikke nogen bær. Bukser og gummistøvler lignede en nålepude af brombærtorne, men belønningen indenfor tornerosekrattet var masser af blåsorte saftige bær, som hurtig farvede tungen og munden halvsort. De mange Margreteskåle blev fyldt til randen, og vi kunne komme hjem og skylle bærrene i tre hold vand, inden de kom i poser og blev lagt i fryseren.

Hver gang når vi skulle til stor familiefest, sad min mor og syede på ens kjoler til min søster og mig. Det skete som regel de sidste nætter før festen. Minimumskrav var ens mønstre med 4 års størrelses forskel. Helt optimalt var det, hvis hun kunne få samme slags stof i brunt og i blåt. Da mine øjne var brune, skulle jeg selvfølgelig have brune kjole, og min blåøjede søster fik sin kjole i blå. Men der var altid stress på den sidste aften, hvor søster og jeg skulle prøve kjolerne. Vi blev stukket af knappenåle, vi var trætte og ikke oplagte til kjoleprøvning. Hele natten indtil klokken tre sad min mor så og syede kjoler så vi kunne blive fine i tøjet til festen. Med hvide knæstrømper og stive kjoler og ombukket pandehår (brændemærker på panden efter krøllejernet fordi vi ikke kunne stå stille), var vi klar til fest. I løbet af et par timer sad sokkerne i ål nede ved anklerne, kjolen var plettet til af sovs og maven struttede fyldt med sodavand. Men vi havde set fine ud i starten, det var jo det vigtigste, derefter skulle vi jo bruge tiden til at lege sammen med de andre børn ude i garderoben.

Det var uddrag af hvad jeg kan huske fra min barndom i perioden fra 1970 og 1980, hvor jeg nåede at blive syv år inden en ny tidsperiode begyndte.

1980 - 1990
Det er i Thorsminde, jeg har mine rødder...

Lise Plougmann

Først og fremmest vil jeg lige fortælle lidt om mig selv og min familie. Jeg hedder Lise Plougmann, jeg blev født på Holstebro Centralsygehus den 20. september 1975. Mine forældre hedder Kirsten og Anders Plougmann, og jeg har 2 ældre søskende, Lone og Bo.
Mine forældre bor stadig i Thorsminde, hvorimod mine søskende og jeg alle er flyttet fra byen. Jeg selv bor nu i Sønderborg, og mine søskende bor i Holstebro og omegn.
Min far har altid erhvervet sig som fjordfisker, ligesom hans far og også gjorde, og min mor har været hjemmegående på grund af en gigtsygdom.

Her er jeg i 1982 med vores hund Flight.

For at starte ved begyndelsen, så var jeg i 1980 5 år gammel og endnu ikke startet i skole, så meget af tiden gik med at lege med de andre børn på gaden. Jeg mindes dette år som en ubekymret og dejlig tid med masser af naturoplevelser ved fjord og hav.
Jeg boede på nordsiden af byen, det er nemlig sådan at Thorsminde faktisk er delt i 2 med slusen som bro, og dette satte bestemt sit præg, for inden man startede i skole, legede man så at sige ikke med dem fra søndersiden.

I 1981 startede jeg så i børnehaveklasse på Thorsminde skole. Det var noget stort og nyt at skulle opholde sig i skolen et vist antal timer hver dag.

Det var på nogle måder bedre, dengang man ikke skulle noget bestemt hver dag, men i skole skulle jeg jo og blev da også rigtig glad for det. En af fordelene var jo også, at man så kunne lære de andre børn fra søndersiden at kende og få nogle nye legekammerater.
For at fortælle lidt om Thorsminde skole, så er skolen ikke en af de største. Den har til og med 7. klasse, derefter var man nødsaget til at tage de resterende klassetrin på Ulfborg Byskole eller tage på efterskole.
Selvom skolen er lille, er det en dejlig skole, og en af fordelene ved at gå i en mindre skole er jo også, at alle kender alle, og at sammenholdet er anderledes tæt både elever og forældre imellem.

Thorsminde skole.

Dette år er der også 2 andre begivenheder, som jeg husker meget klart. Den ene af disse begivenheder var, at den nye bro/sluse blev indviet. Det var på det tidspunkt noget rigtigt stort, at vi i en lille by som Thorsminde kunne få et så nyt og avanceret slusesystem, så det var jo en festdag for både gamle og unge i byen.
I forbindelse med slusen synes jeg også lige, at det skal nævnes, at vi børn altid havde fået af vide, at vi ikke måtte lege ved slusen på grund af den stærke strøm, der var ved sluseportene. Det var svært at lade være med, for hvad man ikke må er jo altid det, der er mest spændende. På den anden side, var vi jo vokset op med fjorden og havet som nærmeste naboer, og vi havde stor respekt for både havet og fjorden. Vi vidste jo alle, at når havet viste sig fra sin barske side, så kunne det koste menneskeliv, og det kunne jo være en af sine nærmeste, det gik ud over. Man kan sige, at man vokser op med en naturlig respekt for havet og dets luner.

Den anden begivenhed, hvis man kan kalde den det, som står stærkt i min erindring, er stormen i efteråret 1981.
Det var en af de værste storme længe, og når jeg tænker tilbage, så mindes jeg denne med frygt. Det hele virkede så barskt og uretfærdigt, og jeg troede virkelig, at nu var havet kommet for at tage os alle sammen, men sådan gik det da heldigvis ikke
Jeg husker også, at strømmen var væk i meget lang tid (34 timer), og at nabokoner og børn var samlet hjemme hos mine forældre. Vi sad alle i vores køkken, for jo flere vi var, jo varmere havde vi det. De voksne tog sig en snaps for at holde varmen, og vi børn var pakket ind i tæpper og dyner. Selvom det på en måde var hyggeligt, var stemningen alligevel trykket, for nogle af nabokonernes mænd var jo ude på havet i denne forfærdelige storm og kunne risikere at miste livet.
I et lille lokalsamfund som vores, er alle meget berørte af situationen, hver gang det er dårligt vejr, og man ved, der er nogen på havet, for man ved jo også, at havet er

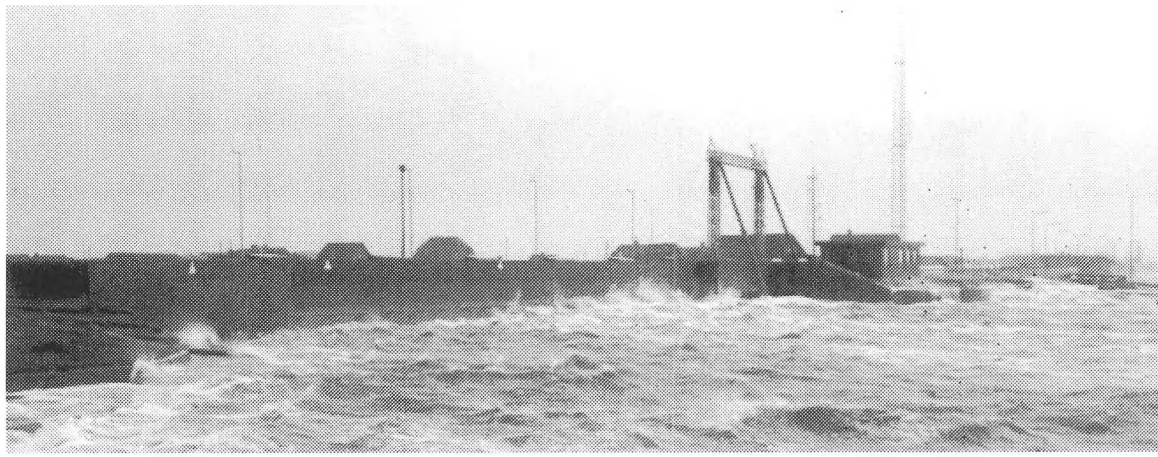

Fra stormen i 1981med slusen og det gamle slusehus set fra nord. Vandet står så højt, at sluseportene er oversvømmet.

unådigt og barskt.
På andendagen raserede stormen stadig, og vi havde stadigvæk ingen strøm. Derfor besluttede mine forældre, at min mor og jeg skulle tage ud til min storesøster i Holstebro, og at min far skulle blive derhjemme for at passe på huset og bådene osv.
Det var jeg ikke helt tilfreds med, for jeg var sikker på, at jeg aldrig mere ville få hverken min far eller min hund og skildpadde at se igen, og selv om min far lovede at passe på alt, så var jeg slet ikke tryg ved at efterlade dem i Thorsminde.
Senere samme dag kom strømmen tilbage og stormen begyndte at løje af. Heldigvis gik alt godt, og min mor og jeg tog hjem til Thorsminde igen dagen efter. Selv om det havde været en barsk omgang med en del materielle skader, så priser man sig lykkelig over, at det ikke kostede menneskeliv.

For at gå over i en helt anden boldgade, så er én af de ting, jeg har nydt som barn, at jeg havde min farmor og farfar så tæt på. De boede kun fem minutters gang fra mine forældre.
Min farfar fiskede sammen med min far, og min farmor gik derhjemme, så hun var der altid for mig. Jeg var tit deroppe, og jeg hyggede mig i hendes selskab. Jeg var meget tæt knyttet til min farmor og farfar, og det er én af de værdier, som ofte er gældende, når man bor i et lille lokalsamfund, og det er helt sikkert en af de ting, som jeg ikke ville have undværet for noget andet den dag i dag.
Den tid er på mange måder passé, fordi bedsteforældrene i dag ofte er udearbejdende, og i mange tilfælde bor de langt væk fra deres børnebørn, så sammenholdet mellem bedsteforældre og børnebørn er ikke, som det var engang. Det synes jeg er sørgeligt, for bedsteforældrene har så meget at give af, og de kan også lære noget nyt af børnebørnene.

For at fortsætte hvor jeg slap angående min skolegang, så startede jeg efter sommerferien 1982 i 1. klasse og tog til og med 7. klasse på Thorsminde skole.
Selve skolegangen er der jo egentlig ikke så meget at fortælle om, der er ikke noget, jeg specielt mindes, andet end at det var en

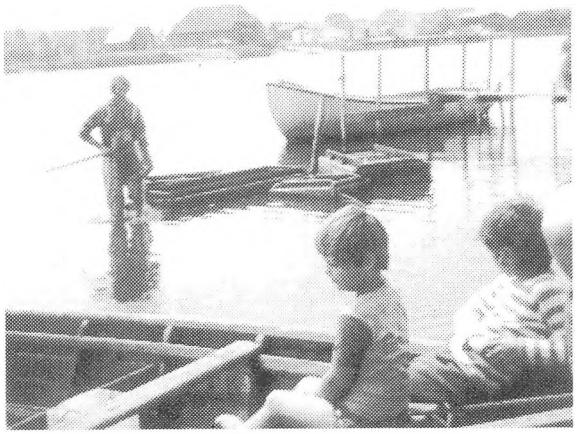

Min far , Anders Plougmann. 1976.

spændende og lærerig tid, hvor man udviklede sig trin for trin.

I foråret 1989 blev jeg konfirmeret, og det var en stor dag for mig. Mine forældre holdt en flot fest for mig på Thorsminde hotel, og det er bestemt noget, som altid vil stå klart i min erindring, og som jeg altid vil være mine forældre meget taknemmelig for.

Man kan sige, at perioden fra 1982 til 1989 var en tid, hvor jeg udviklede mig på mange måder samtidig med, at jeg jo også blev ældre.
Fritiden i disse år gik med at være sammen med kammeraterne og dyrke forskellige former for idræt. Heldigvis har vi i Thorsminde en god sportshal, hvor jeg som barn har tilbragt megen tid. Vi har som børn/unge ikke haft et sted at opholde os, så som en ungdomsklub, derfor brugte vi næsten al vores fritid i hallen. Egentlig kan man godt sige, at hallen var samlingspunkt for byens børn og unge, for der var jo ikke andre steder at opholde sig i fritiden.

I august 1989 startede jeg så i 8.klasse på Ulfborg byskole, og det var en kæmpe omvæltning for mig. For det første skulle jeg hver dag med bus frem og tilbage - 1 times kørsel alt i alt. For det andet var det jo en meget større skole, og jeg blev skilt fra mine gamle klassekammerater, som jeg havde gået sammen med de første 7 år af min skoletid. Jeg kom ind i en ny klasse, hvor hovedparten af eleverne kom fra Ulfborg og nærmeste omegn, og kendte kun et par af eleverne via nogle sportsarrangementer, ellers ingen. Denne start i en ny skole var en stor mundfuld for mig, og jeg savnede selvfølgelig mine gamle klassekammerater og den lille trygge base, som Thorsminde skole havde været for mig. Men heldigvis går det jo i den alder hurtigt med at få nye venner og indordne sig under nye rammer, men helt let var det ikke i starten.
Jeg tog 9. klasse på Ulfborg byskole, hvorefter jeg, i samråd med mine forældre, valgte at tage 10. klasse på Nr. Nissum Efterskole, hvor jeg begyndte i august 1991. Dette vil jeg ikke uddybe mere, da det ligger udenfor min barndomstid.

Hvad fritidsinteresser angår, så ændrer de sig også, jo ældre man bliver. Efter min konfirmation og min start på Ulfborg byskole, ændrede de sig en hel del. For det første fik jeg nye venner i Ulfborg, som jeg besøgte efter skoletid og i weekenderne, og jeg begyndte at interessere mig for, hvordan det var at gå til fester osv.
På det tidspunkt efter min konfirmation var det meget "in" at skulle til Staby bal, og det kunne jeg selvfølgelig også godt tænke mig. Det fik jeg også lov til, men selvfølgelig under ordnede rammer.
Jeg gik på daværende tidspunkt stadig i 7. klasse og mine forældre ville gerne lægge

hus til, så mine klassekammerater og jeg kunne få lidt at spise og drikke og derefter tage til Staby bal for at prøve det. Mine forældre snakkede derfor med de andres forældre og kom til enighed om, hvor mange genstande vi hver især måtte indtage osv.
Det var jo enormt spændende for os alle sammen, og så følte man sig også sådan lidt voksen, selvom man langtfra er det i den alder.
Den resterende fritid blev stadig brugt på at dyrke idræt, og jeg fik et fritidsjob på Thorsminde Campingplads. Arbejdet gik ud på, at jeg først startede med at gøre rent samt passe svømmehallen, og senere stod jeg også ved kassen i butikken.
Dette fritidsjob var jeg meget glad for, og jeg begyndte jo også at tjene lidt lommepenge, dem kan man jo altid bruge i den alder.
Udover mit job på campingpladsen, var jeg også tit babysitter rundt omkring i Thorsminde, en overgang brugte jeg faktisk næsten alle weekendaftener på det. Det kunne jeg også godt lide samtidig med, at det gav nogle rigtig gode lommepenge. Så alt i alt blev min fritid fra 1987 til 1990 brugt på mange spændende og forskellige ting.

For nu at springe lidt idet, så synes jeg lige, at jeg vil fortælle lidt om Thorsminde by i vinterhalvåret og i sommerhalvåret.
I vinterhalvåret ligger byen sådan set i dvale, det er kun de lokale, der rumsterer, men i sommerhalvåret er der betydeligt mere liv i vores lille by, for da bliver byen nærmest indvaderet af turister, hovedsageligt tyskere, men selvfølgelig også andre nationaliteter. Thorsminde by lever jo praktisk talt af turisterne, ligesom mange andre byer langs vestkysten.
Vi børn/unge syntes, det var spændende at møde andre udenlandske unge, og for mit eget vedkommende blev det da også til min første rigtige kæreste. En sød ung tysk dreng, som jeg var kæreste med nogle år, og hans forældre var på besøg hos mine forældre osv.
Ja, selvom jeg var ret ung, fik jeg også lov til at tage til Tyskland og besøge ham. Mine forældre ikke var helt trygge ved det, men det gik helt fint.

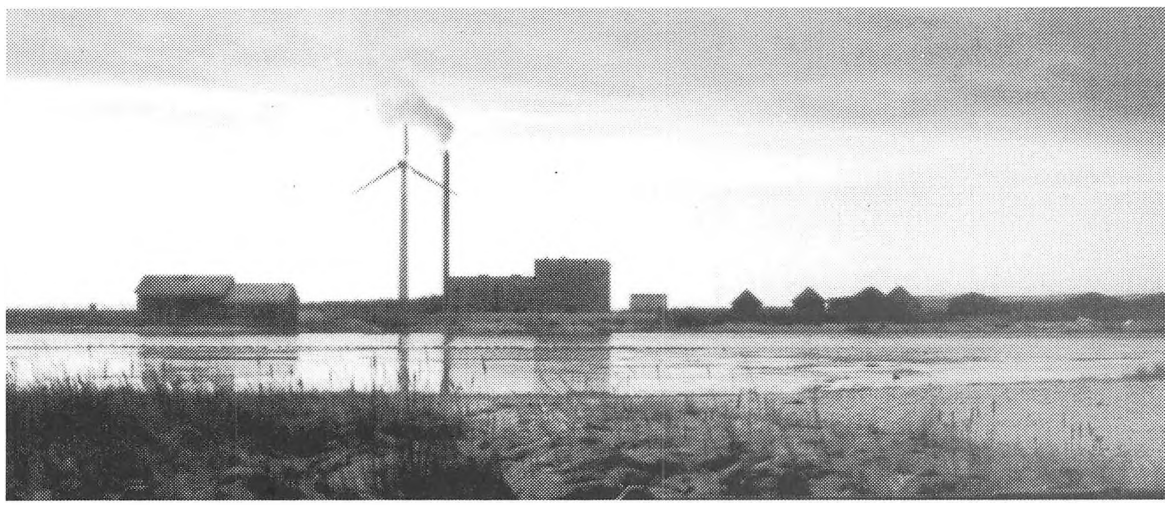

Fjorden en vinterdag i 1997.

I sommerhalvåret var der også den tilbagevendende begivenhed - havnefesten. Det var virkelig noget alle så frem til, for så skete der også lidt for byens lokale befolkning. Denne fest stod sportsforeningen for, og på den måde tjente foreningen til de unges idrætsinteresser.
Det foregik sådan, at den gamle auktionshal på søndersiden blev ryddet, og der blev sat borde og bænke op, og så kunne alle komme og få sig en bid brød og lidt væske til ganen, og der blev spillet op til dans om aftenen. Udenfor auktionshallen var der tivoli og forskellige boder, så der skete rigtig noget for alle denne weekend.
Det var også enormt spændende for os unge mennesker, for så kunne vi jo more os hjemme i Thorsminde og opleve noget, som vi kunne bruge lang tid på at snakke om bagefter, og vi glædede os hvert år til at skulle til havnefest endnu engang. Selvom det hovedsageligt var lokalbefolkningen, der festede, så var der også altid nogle turister med, og de morede sig også gevaldigt.

Når jeg nu som voksen sidder og tænker tilbage på min barndom, så kan jeg på mange måder godt se, at det har været anderledes at vokse op i et lille lokalsamfund frem for en storby.
Jeg har jo virkelig været privilegeret i forhold til så mange andre på min alder.
Jeg er opvokset i de smukkeste naturomgivelser, dog til tider fanden-i-voldske, men sådan er det ved Vesterhavet.
Jeg har haft mine forældre og bedsteforældre tæt på hele tiden og har aldrig på nogen måde følt mig ensom og forladt, som mange af nutidens unge jo ofte gør.
Jeg har haft en opvækst i trygge rammer, hvor jeg har fået lov at udvikle mig på bedst tænkelige måde, og jeg har nogle dejlige forældre, som har lært mig om livets gode og dårlige sider. Selvfølgelig har alt ikke været lyserødt, men sådan er det jo, når man er teenager, og der bliver sat grænser for en.
Selv den dag i dag, hvor jeg bor på Als, savner jeg Thorsminde og Vesterhavet.
Ikke fordi der ikke er smukt på Als, men der er noget helt specielt ved Thorsminde, og det skulle der jo også helst være, for det er jo der, jeg er opvokset og har boet det meste af mit liv.
Så selvom jeg er blevet voksen og flyttet fra min fødeby, kan jeg stadig lide afsavn. Dette gælder selvfølgelig også min familie, det er til tider svært at være så langt væk fra dem, men heldigvis er telefonen da opfundet.
Nærmiljø er der jo overhovedet ikke noget af i en storby, det savner jeg også meget.
Jeg føler ofte, at i storbyen er der ikke tid til andet end at "hytte sit eget skind", og sådan er det bestemt ikke i Thorsminde. Her hj?æper folk hinanden og bekymrer sig for, hvordan det nu går den og den.
Mentaliteten i storbyen kan til tider være lidt svær for mig at forstå, for jeg er jo opvokset med en helt anden form for nærmiljø.
Roen er også en af de ting, der falder mig ind, når jeg tænker på Thorsminde. Det er en befrielse for krop og sjæl at tage hjem til Thorsminde, gå en lang tur ved havet og føle stilheden samt smage den salte luft - det er en lise for sjælen.
Det er noget man først rigtig lægger mærke til, når man er flyttet derfra - før da man boede der, tænkte man ikke videre over det, sådan var det jo bare. Så på én eller anden måde føler jeg, at hver gang jeg kører til Thorsminde, så skal jeg hjem - hjem til den helt specielle barske natur og hjem til roen og stilheden. Det gør mig

utrolig glad og afslappet, og jeg ved allerede nu, at Thorsminde altid vil have en særlig plads i mit hjerte, og at jeg aldrig glemmer min fødeby.

1990 - 2000
De skød ingen ænder...

Arne Trillingsgaard, Ulfborg, 12 år

En normal dag bliver jeg vækket af min far kl. 6.30.
Kl. 6.40 har jeg fået tøj på og har gjort klar til morgenmad.
Ca. kl. 6.45 har jeg spist, og klokken 7.00 har jeg pakket min taske, redt min seng og børstet tænder.
Klokken 7.25 går jeg til bussen, og 20 minutter efter er jeg i skole.
Klokken 14.00 får jeg fri, og klokken 14.30 tager jeg med bussen, jeg er hjemme ca. kl. 15.00.

Den 9. oktober 1999 kommer jeg også i skole, og da jeg kommer hjem, sidder min fars bror og en anden mand der. De har været ude og skyde ænder, men de skød ikke nogen.

Der står to biler ude i gården, og da de kørte, tog de den ene bil. Så spurgte jeg min far om, hvem det var sin bil, og så sagde han, at det var min. Han sagde det 3-4 gange, før jeg troede på det.

Jeg har den stadig i dag den 18. januar 2000. Til foråret skal den skilles ad, for den holdt ikke i særlig lang tid.

Arne Trillingsgaard

Så er det bare hurtigt op...

Gitte Henriksen, Ulfborg, 12 år

Gitte Henriksen

En skoledag begynder, når min lillesøster kommer op og hiver mig ud af sengen, og så er det bare hurtigt op og ind på toilet, inden min storesøster kommer.
Jeg kommer altid først, for hun sover mindst fem minutter længere end mig.
Min lillebror og lillesøster er nedenunder sammen med min mor. Min far er ikke hjemme, for han kørte på arbejde, inden vi stod op.

Når jeg kommer ned og skal have morgenmad, har min bror, lillesøster og mor allerede spist, og er på vej ud af døren, for mor skal med en bus, så hun kan komme på arbejde.

Så er der kun mig og min storesøster tilbage. Min storesøster går på en anden skole, dog i samme by, for mig og min bror går på friskole, og der er kun til 7. klasse. Vi skal køre ca. to kilometer på cykel ind til byen.

Jeg skal møde kl. 8.15 og er færdig kl. 14.00. Når jeg kommer hjem, er jeg alene til min storesøster kommer hjem. Når hun kommer hjem, får hun noget at spise, og så ser vi fjernsyn, til de andre kommer hjem.
Når de andre kommer hjem går jeg op på mit værelse. En time efter skal vi spise, og når vi har spist, bliver min bror og lillesøster lagt i seng.

Vi er oppe en time eller to, og så går vi i seng, og så er den dag slut.

Jeg styrter op af sengen...

Ester Ruders Damgaard, Ulfborg, 12 år

Jeg vågner kl. 7.30.
- Esther du skal op, siger min mor, vi er for sent på den.
Jeg styrter op af sengen, jeg tager tøj på, pakker min taske og gør mig i stand og sætter mit hår, løber ned ad trappen. Jeg skynder mig at spise min morgenmad, og bagefter tager jeg overtøj på. Nu er kl. 7.55. Jeg løber ud til min cykel.
Og så er det om at skynde sig, jeg har 1½ km i skole, og jeg skal møde kl. 8.15. Jeg kigger ned i grøften, der ligger en masse affald, bl.a er der sko og tøj - sikke noget svineri.
Nu er jeg i skole, jeg nåede det med nød og næppe, og går op i min klasse og tager mit overtøj af. Går ind med min taske og siger Hej til alle mine venner. Så går jeg hen og tager min sangbog og går ned i vores sal, hvor vi synger morgensang.

Bagefter kommer én af lærerne, der hedder Margit, og læser en historie. Så går vi op i vores klasse og skal have dansk.
Vi er ved at øve et skuespil, og det øver vi hele timen igennem. Bagefter får vi spisepause, hvor alle os veninder sidder og snakker sammen. Efter det har vi frikvarter, hvor os piger har et sjovt spil. Vi spiller næsten hver frikvarter. Så ringer det ind, og så skal vi have engelsk.
Jeg skal til ekstraundervisning den første time, for jeg er ikke lige så god som de andre.

I 2. time skal jeg op i klassen igen, og der laver vi engelskopgaver sammen. Bagefter har vi ½ times frikvarter igen. Når den er

Ester Ruder Damgaard

gået, skal vi have noget, der hedder stjernetimer, og vi skal lave marmorering. Når det er slut, skal jeg hjem og lave lektier, bl.a. det jeg skriver her.

Så spiser jeg aftensmad og går i bad bagefter, og når jeg er færdig, går jeg op på mit værelse og ser noget fjernsyn.

Når klokken bliver halv ti, så lægger jeg mig til at sove, og så er min dag gået.

Vi snakker tit om tøj...

Heidi Bak, Ulfborg Kirkeby, 12 år

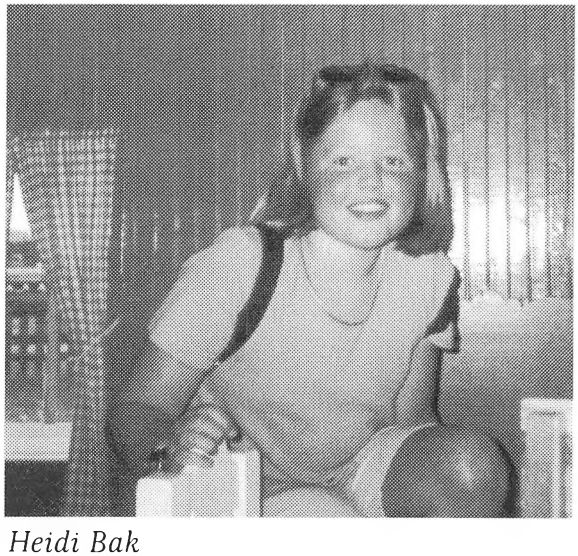

Heidi Bak

I dag har vi det nok helt vildt godt, for det siger alle, men der vil jo altid være et eller andet.

Jeg ved ikke, hvordan det er i storbyerne, men her i Vestjylland gælder det nok tit om at have penge eller rettere sagt, at have det fede tøj, men det gælder i hvert fald ikke om at stjæle pengene.
Jeg kan nok kun skrive om piger, da jeg selv er en pige.

I min klasse, 6. B, er det enormt ulækkert at ryge, men hvis vi bare tager 8 km herfra til Vemb, så ryger de fleste.
Piger i 6. klasse tror tit de er smarte, men ofte så ligner de bare små piger med forfærdelig makeup på.
Vi snakker tit om tøj, især hvad de andre har på.

Vi er også blevet mere selvstændige, men det hænger nok sammen med, at nogen hellere vil være 15-16 år i stedet for 12-13 år.

Nogen føler sig nok tit meget voksne, men mange har det også modsat.
Jeg tror, alle gerne vil være som de andre, men mange alligevel lidt speciel.

Børn bliver nok mere og mere sløsede med deres lektier.

Selv laver jeg for det meste mine lektier, men nogle gange tror jeg ikke, nogle andre laver andet end at snakke og lave sjove ansigter og blive skældt ud.

Jeg er ikke som de andre...

Rebekka Østergaard-Terkelsen, Ulfborg, 16 år

Jeg flyttede til Ulfborg i 1991 som 6-årig, fordi min far og mor havde købt en gård i Madum. Jeg kom ind midt i første klasse på Staby skole.
Jeg fyldte 7 år i april måned.
Efter 4-5 måneder skiftede jeg skole p.g.a drillerier, og kom ind på friskolen i Ulfborg. Staby var en typisk landsbyskole, og som bypige kan det være svært at blive accepteret af bønderne.
Jeg er født og har, indtil vi flyttede til Madum , boet i Lemvig midtby.
Min far arbejdede på Cheminova, men var uddannet landmand med Det Grønne Bevis, og ville gerne være selvstændig på egen gård. Min mor var overpostbud i Lemvig, men måtte stoppe for at være medhjælpende hustru på gården.
Min nye skoleindspektør på Ulfborg friskole sagde, da han først så mig, at de nok skulle få mig til en glad pige igen. Jeg blev hurtigt accepteret og drillerierne var forbi, jeg blomstrede op igen.

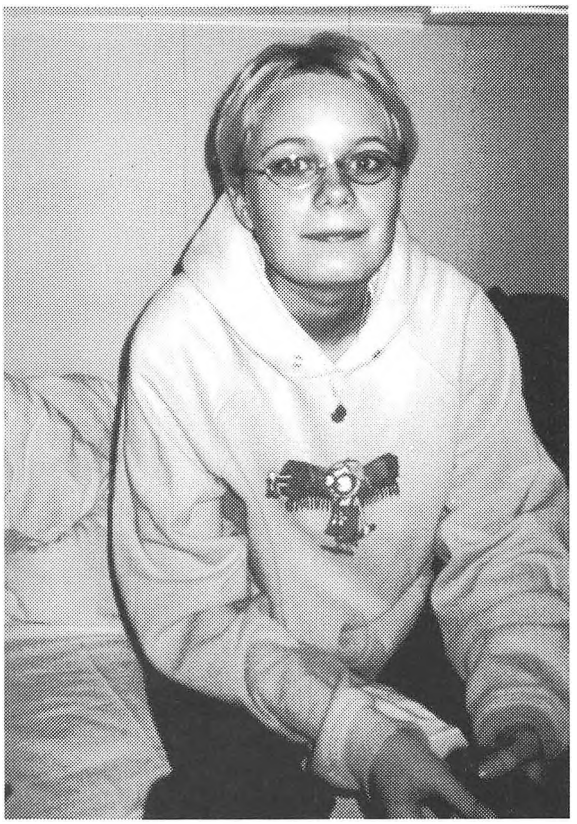

Rebekka Østergaard-Terkelsen

Hjemme på gården skulle jeg tit passe min lillebror, da min mor og far hele tiden arbejdede.
I 1992 startede vi med familie-svømning i Ulfborg, det var før svømmehallen blev lavet om, og vi forsatte efter ombygningen af svømmehallen. Jeg gik til Idræt-på-tværs i 1993 og 1994.
I 1993 var jeg med i en "Beauty Kids" konkurrence for landsdelen, som blev afholdt i Holstebro, og vandt en 1. plads i rækken 6-8 år. Som lille vandt jeg tit præmier for f.eks bedste udklædning til fastelavn, eller som deltager i tegnekonkurrencer. Jeg var tit i avisen på grund af dette.

Min mor flyttede fra min far i 1995, og vi flyttede ind til Ulfborg. Jeg fortsatte på friskolen, selv om vi ikke havde ret mange penge. Min mor arbejdede hos Kvindeligt Arbejder Forbund, og skulle forsørge os 3 børn ved hjælp af 25 timers arbejde om ugen.

Min mor, Gunhild, har syet min flotte fastelavnsdragt

Det var svært at bo et nyt sted uden sin far. I starten var det særlig svært, men efterhånden blev det en lettelse, at de var gået fra hinanden, fordi de til sidst ikke viste hinanden følelser. Det gik op i arbejde det hele, og for et barn betyder det meget, at forældrene viser hinanden følelser. Det modnede mig rigtig meget psykisk.
Samme år blev min mor syg og lå meget på sygehuset, og hun blev konstateret kronisk syg i mave/tarm. Foruden alt dette mistede jeg min onkel, som jeg holdt meget af.
1995 var et meget svært år og et stort vendepunkt i mit liv.

I 1996 begyndte jeg at gå til fodbold. De fleste på det hold jeg kom på, havde spillet fodbold i flere år, så der var meget, jeg skulle lære.
Noget af grunden til at jeg begyndte at gå til fodbold var, at jeg havde været med til prøvetræning et par gange forinden, og havde hørt nogle elever fra Byskolen stå ude i omklædningsrummet og snakke om, at jeg nok ikke kom igen, og det ville de være godt tilfredse med.

Men jeg skulle vise dem anderledes og begyndte at gå til fodbold fast. Vi var til Amtsmesterskabet i 1996, hvor vi fik sølv, men da vi kom til Amtsmesterskabet i 1997, fik vi guld, og vi kom til DM.

Min dagligdag fra vi flyttede, var meget normal, om morgenen fulgte jeg min bror i skole (friskolen). I friskolen lærte vi meget om at acceptere hinanden, som vi nu engang var. Vi lærte meget om det sociale liv, f.eks hver morgen havde vi morgensang, vi samledes alle i gymnastiksalen for at synge sammen.
Vi mødtes tit med andre friskoler for at holde emnedag sammen.

1998 var mit sidste år på friskolen, da den kun gik til 7. klasse.
Jeg havde 2 muligheder, enten skulle jeg på Byskolen eller på Efterskole. På det tidspunkt var jeg skrevet op på Lomborg Efterskole, men da det ligger for ucivilliceret, skulle jeg, p.g.a transport, finde en anden skole, for jeg nægtede at tage 8., 9. og 10. klasse på Byskolen. Min klasselærere Inge Weibel hjalp mig med at finde en skole. Hun fandt Ungdomsskolen Lægården i Holstebro, som også er en efterskole. Den lå perfekt, 15 minutter på gåben til banegården, og det tog 20 minutter med tog hjem. Jeg blev optaget til 8. klasse.

"Bad-Taste-Party" på Efterskolen Lægården. Rebekka yderst til højre

Der var gymnastik på skolen, og meget hurtigt fik det min store interesse både i fritiden og i de obligatoriske gymnastik-timer.

1998 søgte jeg om optagelse til 9. klasse på Lægården. På Lægården forbedrede jeg alle mine karakterer - min gymnastikkarakter steg til 11 i årskarakter i 9. klasse.
Jeg venter nu i sommerferien på at tage min 10. klasse på Lægården.

Da jeg startede på Lægården, var jeg meget stille og genert, jeg viste ikke, hvem jeg var, jeg havde ikke fundet mit sande jeg, men som tiden er gået, er jeg blevet en helt anden, har udviklet mig til en mere positiv, glad, livlig, og opvakt pige.

Jeg har altid været meget anderledes af sind og er aldrig blevet accepteret i Ulfborg p.g.a af det.
Jeg elsker at være småprovokerende i påklædning og skifter tit hårfarve, for det meste er det underlige hårfarver. Og da det ikke er noget, man normalt ser i Ulfborg, ser folk på een, som om man har pest.
Jeg føler dybt inde, at Ulfborg er for lille for sådan een som mig, fordi i Ulfborg er folk aldrig kommet videre end til janteloven.

Riddere fra middelalderen...

Tobias Fabricius Brietzke,Ulfborg, 12 år

Randerslejren år 2000
Jeg har i sommerferien været på en stor korpslejr i Randers.
Lejren var opbygget som en stor middelalderby med mange afdellinger.
Vi var ca. 22.000 mennesker, også mange udenlandske spejdere.
Hver dag var der mange aktiviteter som blandt andet: smedien, heksen som skulle brændes og en masse andet.
Alle os fra Ulfborg Trop syntes Hiken var bedst.
Det var en god oplevelse at være med på Randerslejren år 2000.

Da Pelle forsvandt
Det var weekend, far skulle på lossepladsen, udenfor stod bilen med åbne døre, og min kat Pelle hoppede selvfølgelig ind i bilen.
Pludselig kommer min far, og min far kører afsted.
Uden at min far opdagede det, var Pelle, hurtig som et lyn, hoppet ud af bilen og væk var han.
Far kaldte og kaldte på Pelle, men forgæves Pelle var væk.
Det blev hverdag, og jeg ledte og kaldte på Pelle næsten hver dag oppe ved lossepladsen, det gjorde jeg næsten i to uger, men Pelle kom ikke.
Så efter to uger fik vi at vide, at man havde set ham oppe på Bramsvej ved Anna T.
Mig, mor og Anne Kathrin (min lillesøster) cyklede op med nogle flasker vin, og fik Pelle med hjem.
Hele min familie og mig var glade for at se ham igen.

Rollespil med Laurids
I sommerferien har Laurids og jeg leget rigtig meget.
Vi har fundet på at lege rollespil.
Min far havde pindet, og Laurid`s far havde tapen, så vi begyndte straks at lave våben. Efter det skulle vi øve os lidt.
Onsdag begyndte vi rigtigt at slås.
Vi har foret pindene, så de ligner sværd.
Så ligner vi riddere fra middelalderen.
Vi har planer om at lave en stor kamp med køller, sværd og skjolde.
Vi har hørt om, at der foregår kampe i hundeskoven i Ringkøbing, måske skulle vi tage med engang.

Mine to bedste venner
Mine to bedste venner hedder Laurids Høegsberg og Christian Thomsen.
Laurids og Christian er mine bedste venner, fordi de vil det samme som jeg.
Laurids vil for eksempel gerne lege Lego og lege rollespil, og Christian vil også lege Lego, men også spille computer, høre musik og en masse andet.
Jeg havde i sommerferien Laurids med nede i Tyskland, hvor vi besøgte mine bedsteforældre, og det var sjovt for både Laurids og mig.
Vi var i svømmehal næsten hver dag, fordi det var så varmt, og til sidst havde vi svømmehud mellem tæerne.

Mig og min lillesøster i "middelalderen"

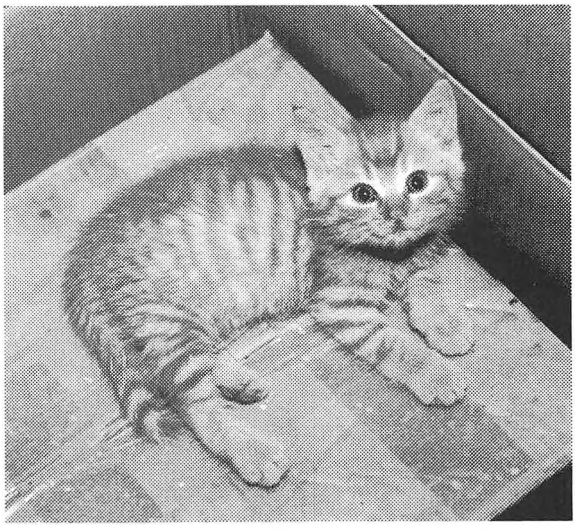

Min kat Pelle

Mig, mor, far og lillesøster

Rudolf Uhre - 70 år

Af Kristen Bro

Den 17. februar 2000 fyldte stifteren af, og den første formand for Egnshistorisk Studiecenter, Rudolf Uhre, 70 år.

"Fremtiden vil af nutiden kræve fortidens arv". Nej, det er ikke Uhre, der har sagt det, men Svend Grundtvig, men det kunne ligeså godt have været Uhre. Det ligger så tæt på hans historiske syn. Historien er for ham først og fremmest en platform til fremtiden. Derfor er det for ham en hjertesag at formidle historien til de kommende generationer. Derfor har det været pinefuld for ham som lærer at opleve den periode, hvor historien blev nedprioriteret i skoleundervisningen. Derfor var det vigtigt for ham, at foreningen fik det lidt tunge og patetiske navn, Egnshistorisk Studiecenter.

Hans historiske interesse kunne have sin rod i den kendsgerning, at han er født og opvokset på slægtsgården Uhregaard i Tistrup sogn. Det var en vågen egn med aktive bønder, der også byggede det første andelsmejeri. Som nummer tre af fem søskende stod det vel ikke skrevet i stjernerne, at han skulle overtage slægtsgården, men at han har skullet være landmand, har der nok ikke været tvivl om, og han arbejdede i landbruget i en del år. Som traditionen var i mange vågne landbohjem, kom han også på højskole, endda både på Vallekilde og Askov. Han måtte dog opgive landbruget på grund af en dårlig ryg, som i øvrigt. har plaget ham mere eller mindre siden. Han valgte lærergerningen og kom på Skive Seminarium. Efter endt uddannelse giftede han sig med Bodil og blev lærer i Oddense i 1961. Her arbejdede han med unge i ungdomsklub og begyndte allerede der at samle gamle ting i alderdomshjemmets kælder, ting, der senere er kommet til ære og værdighed på egnen.

I 1968 blev han skoleleder på Staby Centralskole, og her fortsatte han i de takter, han havde spillet op til i Oddense. Han gik ind i det kulturelle arbejde omkring aftenhøjskolen, der allerede var i gang, og han startede op med ungdomsklub. Også det historiske kom snart i gang. Han fandt interessefællesskab med daværende dyr-

Indholdsfortegnelse

5 Forord - *Johanne Marie Bækby Stender*

7 1900 - 1910, *Agnete Kristensen*
"Men vi havde det jo godt

15 1910 - 1920, *Anne Juhl Pedersen*
I morgen skal jeg i skole!

21 1920 - 1930, *Jens Andersen*
Min barndoms bondegård

30 1930 - 1940, *Fredc Brunsborg*
Minder fra min skoletid

40 1940 - 1950, *Niels Bro*
Barndom i Fyrrerne

53 1950 - 1960, *Hans Edvard Nørregård-Nielsen*
Eja, søde førstegrøde

63 1960 - 1970, *Birgith Sørensen*
Niser, postbude og slagtere....

76 1970 - 1980, *Karen Marie Bennedsgaard*
Min barndom i Vemb

86 1980 - 1990, *Lise Plougmann*
Det er i Thorsminde, jeg har mine rødder....

93 1990 - 2000
Arne Trillingsgaard
Gitte Henriksen
Ester Ruders Damgaard
Heidi Bak
Rebekka Østergaard-Terkelsen
Tobias Fabricius Brietzke

102 *Kristen Bro*
Rudolf Uhre - 70 år

104 Tak

105 Formandens beretning - *Birgith Sørensen*

læge Jens Peder Damgaard og møbelhandler Åge Arnoldsen, og de tre begyndte en større indsamling af gamle landbrugsmaskiner og andre gamle effekter. De store ting blev opmagasineret i Albertsens lade, de mindre i skolen. Enkelte landbrugsmaskiner blev lånt ud til Strandgaarden.

Endelig i 1986 kunne hans drøm gå i opfyldelse. Egnshistorisk Studiecenter kunne afholde stiftende generalforsamling den 23. Oktober. Den lille tilføjelse til foreningens navn - museum og arkiv - var vigtig for Uhre, ligesom det var vigtigt, at det skulle være et studiecenter, der kunne formidle det historiske budskab ud til skolebørnene. Nu begyndte det store livtag med offentlige bevillingsmyndigheder, og Uhre gik til sagen med idealistens kompromisløshed. Det blev en lang og pinefuld proces. Undervejs måtte vi pakke alt sammen fra de rum, vi havde fået bevilget på Staby skole og stuve det ned i en umulig, lavloftet kælder, hvor ingen kunne holde ud at arbejde, og hvor enhver søgning var en nærmest håbløs opgave. Det var ydmygende. Uhre havde flere store planer for fremtiden, som måtte opgives efter tovtrækkeri med offentlige myndigheder. Hans drøm måtte han se skrumpe ind, og han blev mere og mere skuffet og desillusioneret. Endelig opstod der mulighed for at få lokaler i nogle af bygningerne i den nedlagte Ulfborg Hovedskole. Her fik vi gode forhold, selv om Uhre godt kunne tænke sig lidt mere plads til udstillinger og undervisning. Samtidig kom der udefra forslag til lovændringer, der ville borttage foreningens status som selvstændigt museum. Det slog ham så meget ud, at han valgte at træde ud af bestyrelsen. Det er et spørgsmål, som endnu ikke er endelig afklaret, og heldigvis er han stadig parat til at hjælpe i foreningen med den store ekspertise, han besidder på området. Hans store arbejdsindsats med årsskriftet og hans klippefaste tro på, at det skulle lykkes er nok årsagen til, at årsskriftet i dag nærmest er foreningens flagskib.

Nu lever han en mere tilbagetrukket tilværelse som pensionist, men i gang med et eller andet må han være. Kirkesangen har han bibeholdt, og nu er der lagt kræfter i naturfredningsforeningen. Af og til kikker han over til Skærum Mølle, og ellers laver han byporte, og hvad der ellers falder sig for. Aktiv må han være, og den historiske interesse vil forhåbentlig aldrig forlade ham. Det er i hvert fald vort ønske herfra.

Vi vil fra Egnshistorisk Studiecenter ønske dig hjertelig til lykke med den runde fødselsdag.

Kristen Bro

Tak

til følgende for indleverede arkivalier og museumsgenstande
1.8.1999 - 30.6.2000

Ella Andersen, Staby
Kristen Bro, Ulfborg
Anna Elise Villemoes, Vemb
Aulum - Haderup Lokalhistoriske arkiv, Aulum
Ejgil Bro, Ulfborg
Rudolf Borgen Uhre, Staby
Petra K. Daring, Staby
Brian D. Barrett, Fanø
Aage Arnoldsen, Ulfborg
Jens Bruun-Petersen, Ribe
Marie Holm Rasmussen, Staby

Tak for økonomisk støtte til:
Bojsens Mindefond
Ulfborg Sparekasse
Unibank
Ringkøbing Landbobank

Tak til Lars Mørch for reperation af computer.

Årsberetning 1999/ 2000

I dag er historie i morgen, har vi skrevet i de reklamefoldere, som bl.a. ligger til fri afhentning på biblioteket. At et billede fra i dag er lige så velkommen på arkivet, som et der er 100 år gammelt vil sikkert overraske nogen, men vi ved jo alle hvor hurtig ting forandres. Forretninger lukkes, bygninger rives ned, bygges om eller der bygges nyt, hvor der før var bare marker.
Kommer det arkivet for øre, at en bygning skal rives ned, tager vi ud og fotografere denne, men det er ikke kun bygninger der skal rives ned vi fotograferer. Vi er blevet bevilget 3000,- kr. fra Folkeoplysningens 5 % pulje til at finansiere fotografering af gårde, forretninger og virksomheder, specielt i Thorsminde, Sdr. Nissum og Vemb området, da der er taget en del billeder i Ulfborg og Staby.

Arkivernes Dag
Den 23. oktober 1999 holdt vi åben hus på Studiecentret i anledning af arkivernes dag. SLA - Sammenslutningen af Lokalarkiver var initiativtager til dette landsdækkende arrangement. Det var så op til de enkelte arkiver, at udfylde dagen med de aktiviteter, de fandt egnede.
Vi havde lavet en udstilling med Maler Madsens billeder med temaet: heden. Derudover var der fremvisning af en film fra 1950èrnes Ulfborg, rundvisning i arkiv og samlinger og almindelig hyggeligt samvær omkring kaffekanden ved køkkenbordet. De gode historier og minder havde frit løb blandt de ca. 50 mennesker der havde fundet vej indenfor på Ulfborg Kirkebyvej nr. 8.

Årsskriftet
Den store interesse der var været vist årsskriftet 1999 glæder os. Bogen var udsolgt allerede i januar måned. Da der ligger mange timers arbejde bag udgivelsen, både for forfatterne og redaktionen, er det selvfølgelig af stor betydning, at der er nogen, der finder skriftet værd at læse og købe. Succesen har dog ikke fået os til at øge oplaget, vi tager i forsigtighedens navn lige et år mere med 300 styk og ser tiden an.

Økonomi
Da deadline for manuskriptafleveringen er rykket frem, er det ikke mere muligt at få foreningens regnskab med i årsskriftet.
Regnskabet 1998/99 vidste et underskud på 3244,- kr. Et underskud der ikke mindst skyldtes, at vi havde en udgift på 6217,- kr. til indbinding af bøger og aviser.
Da vi kun tjener få ører på årsskriftet, blev det på generalforsamlingen vedtaget, at forhøje kontingentet fra 75,- kr. til 85,- kr. Der er p.t. 131 medlemmer.
Frede Brunsborg blev valgt til revisor i stedet for Marie Holm-Rasmussen, der her skal have en tak for sit mangeårige virke, som revisor i foreningen.
Også en tak til de frivillige hjælpere, der giver en hånd med, og et håb om, at endnu flere vil have lyst og overskud til, at virke for at bevare og formidle vor egns historie.

Formand
Birgith Sørensen